

1933

РІЧНИК І.

Т о м ІІ.

Книжка 6.

Червень

ВІСТНИК

МІСЯЧНИК
ЛІТЕРАТУРИ,
МИСТЕЦТВА,
НАУКИ Й ГРОМАД-
СЬКОГО ЖИТТЯ.

Адреса Редакції й Адміністрації:
ЛЬВІВ, ЧАРНЕЦЬКОГО 3/6.

Чекове конто Р. К. О. 500-371

З М І С Т:

О. Ольжич: * * *	401
Л. Мосендз: Ми були	402
Е. Маланюк: Молитва	403
Яр. Курдидик: Думка	403
А. Ворон: Марійка пастиркою	409
Ю. Горліс-Горський: Ave dictator	410
Себастьян Гю: Кітка	422
Рене-Альбер Гірман: Зустріч	423
І. Федорович-Малицька: Париська виставка в Нац. Музеї	430
Л. Луців: Наш життєписний роман	435
Евген Маланюк: Ти	440
В. Стерницький: Стиль нового покоління	441
Е. Ляхович: Економічний націоналізм	446
М. Мезенцев: Технократія	453
Дм. Донцов: Пасмиста Гіена . . . . . (Hyaena Striata)	458
Вол. Остапів: Кольпортерове хожденіє по мукам	467
М. П.: З пресового фільму	469
Бібліографія	474
Від Редакції й Адміністрації	447

Читайте!

Купуйте!

Передплачуйте!

НАШ ПРАПОР

ілюстрований популярний часопис, що виходить двічі в тиждень в четвер і в неділю

Адреса: Львів, Руська 18.

КОЖНИЙ ТОЧНИЙ ПЕРЕДПЛАТНИК „НАШОГО ПРАПОРУ“ дістає що місяця безплатно один том „Української Бібліотеки“ за надісланням 35 гр. за опакування і пересилку.

ПЕРЕДПЛАТА НА „НАШ ПРАПОР“

Річно 18 зол. Піврічно 9 зол. Чвертьрічно 4 50 зол. На два місяці 3 зол. Місячно 1 60 зол. За кордоном 3 ам. долари річно, або їх рівновартість в іншій валюті.

На пересилку томів „Української Бібліотеки“ слід додавати по 35 грошів у місяць, то в 4 20 золотих річно, 2 10 зол. піврічно, 1 05 чвертьрічно.

„Українська Бібліотека“

Періодичне видавництво кращих творів українського й світового письменства Виходить щомісячними випусками в обемі 8 аркушів (128 стор.) друку накладом Івана Тиктора.

Адреса: Львів, Руська 18.

„УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА“

є найдешевшим видавництвом у своєму роді бо **цілорічна передплата** за 12 томів, обему 96 аркушів або 1356 сторін друку, вносить всього **9 60 зол.** Піврічна — 5 зол. Чвертьрічна — 2 60 зол. Для закордону 2 ам. долари.

МИСТЕЦТВО

квартальний

„Мистецтво“ — єдине мистецьке видання знайшло дуже прихильний відгук в західно-європейській фаховій пресі.

„Мистецтво“ — дає новий огляд всеукраїнського мистецького життя, ведеться найкращими нашими фаховими силами при співучасті чужинних знавців мистецтва і мистців.

І річник за 1932 рік, найбільшого журнального формату з 200 ілюстраціями на гарнім півкрейдовім папері з особливими вкладками і полотноякій оправі коштує 34 золотих.

Передплата на 1933 рік: Річно 15 зол., окреме число 4 зол.

Редакція: Львів, Бронівська 20. Адміністрація: Львів, Чарнецького 26. II.

„РІДНА МОВА“

Науково-популярний місячник присвячений вивченню української мови.

Редактор і видавець проф. Ів. Огієнко. Передплата в краю на рік 6 зол. за грам. 1 ам. дол. Адреса Варшава ул. Стальова 25. т 10. Конто чек. 27110.

П 12531/1933
Р. 1 кш. 6

О. Ольжич.

* * *

І дні і ночі... (Таж коли, коли?)
Весна. (Остання, чи передостання?)
Хіба не всі прекрасні ми взяли
Дари дитинства і дари кохання?

Душа рікою вийшла з берегів.
(Верніть її в джерела воркотливі!...)
І небо — синь і синява — розлив.
І хвилі — каламутні і мінливі.

Вдивляйся в неозорну далечинь...
(А серце, серце — прапором тріпоче!)
Різкіший — вітер, чи гостріші — очі?
О, шал непогамованих хотінь!
О, ласка: путь, коротку і квапливу
Скінчити незміримістю пориву!

* * *

Нащо слова? Ми діло несемб.
Ніщо — мистецтво і мана теорій.
Бож нам дано — знайти життя само
В красі неповторимій і суворій.

Що вибереш: чи образ бездоганий,
А чи прообраз, для усіх один?
Міцніша — віра і дзвінкіший — чин,
За словоблудіє і за тимпани!

Ось сходить, виростає, розцвіта,
Благословеніє не форми — суті!
Одвага. Непохитність. Чистота...
Милуйтеся! Беріть! І — будьте, будьте!

— — — — —
Колись нащадкам стане час наш — „час
Понурих воєн, варварських звичаїв“.
(Цей час ласкавий, що так щедро нас
Чеснотами одвічними вінчає!..)

Дьєвіська державна
наукова бібліотека
№ П 4235

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

На згарищах, що їх покриє порох,
 Не залишиться статуй камяних.
 Лише — легенд безсмертних кілька... Їх
 Втілятимуть у безконечних творах.

Л. Мосендз

Ми були...

I.

Ми жали хліб, ми вигадали млин,
 Ми знали мідь, ми завжди воювали!
О. Ольжич.

„Ми всім були колись“... блукає зір
 По жменьках попелу в німім музеї...
 А там за склом вітрин, життєвий вир
 Кипить життям в життєвім апогеї.

Але без нас. Лишився тільки жаль
 Захований у сірій попільниці...
 Якаж мала минулих діб віддаль
 Коли досить вузької їй полиці...

Лише шляхи майбутні без границь!
 І якби все минуле ми й забули, —
 Прийдешній вік нас будить силоміць:
 „Ми будем, хочби й ніколи не були!“

II.

Мене убито в чесному бою,
 Поховано дбайливою сімєю,
О. Ольжич.

У сні, під киреєю віку,
 Вдивляюся в дійсність свою:
 О, скільки! без краю, без ліку
 Полягшим я був у бою!

В Суботові мав я могилу,
 Дрімаю у фінській землі,
 Мене Ярополче труїло,
 Нас — Коднянські вбили палі.

В Галаці лежу, над Дунаєм,
 Прийшла нам в Базарі черга,
 Нам „вічную пам'ять“ співає
 Дбайлива сибірська пурга...

У сні, під киреєю віку
 Вдивляюсь в прийдешність свою:
 Ми встанемо, встанем без ліку,
 Щоб в чесному вмерти бою!

Евген Маланюк.

Молитва

Уродила рута, рута —
 Волі нашої отрута.
 Т. Шевченко.

Вчини мене бичем Твоїм —
 Ударом, вистрілом, набоєм,
 Щоб залишивсь хоч чорний дим
 Над неповторною добою.
 Хай безсорбні очі їсть
 Тих, що живуть без сліз і чести,
 Хто скинув і любов і злість,
 Бо не під силу було нести.
 Хто все зітхав — заснуть, втекти,
 Сховатись за Мазепу й Крути,
 Коли грозою йшли — віки! —
 Над полем рути і отрути.
 Твоїм бичем мене вчини,
 Щоб басаманувати душі,
 Щоб захитать і знову зрушить
 Смертельний чар дичавини.

20. II. 33.

Ярослав Курдидик.

Думка

Мандруємо. Ми люди двадцятого століття.
 В кожного затиснуті уста, а в очах вогонь,
 що пронизує простір й споконвічну темряву. І кож-
 ний, ніби важким молотом у гранітну скелю:
 „Чи далеко ще?“
 В людському черепі, у малій білій коробці
 з кости, родиться в ці хвилини нова сила— „Думка“...
 Думка. Сила, що творить і руйнує світ. Сила,
 що покинула розбурханим океаном пароплави
 у тисячі тон —
 Сила, що залізничними рейками скувала землю
 й пробила доступ до її серця.
 Сила, що заглянула в душу кожному ато-
 мові, а потужним зубатим колесам каже вигравати
 залізні симфонії.
 Думка — сила, що на струнах простору ви-
 грає мелодії тріумфу.
 Сила, що приказує сонцю мружити його зо-
 лоті очі, до планет перекидує ланцюгові мости,
 а зорі міняє на ракети —
 У малій білій коробці з людської кости ро-
 диться що хвилини мала іскра — найбільша сила
 світу — Думка.

Андрій Ворон

(Севлюш, Закарпаття)

Марійка пастиркою

Марійка, найстарша дочка Друлека, на Великодну п'ятницю довершила тисячу тижнів. Вже собі дівка. Требаб лише пошукати хлопця, який завязавби їй голову. Та Марійка якось і чути не хоче про весілля. Ще — бач — і не дівувала, а тато вже віддавати хотівби. Ні, а ні, тато таки задарь говорить, вона ще не віддасться. Ще перше найметься бодай на одно літо пастирчити на полонину.

Ах, полонина. Вона така щаслива, скільки разів лише вийде на полонину. Чи за молоком, чи за бриндзою, або пастирям їсти винесе. А ще якби так ціле літо там перебувала. На Думині, чи на Довжині... а то може й на Говерлі.

Ні, вона таки найметься. І скаже про це татові. Батько зараз побачив, що вона чогось хоче.

— Ти чого мнешся?

— Я, тату, хотілаб від вас чогось просити.

— А що такого? Чи не знайшла ти може якого легіня вже там?

— Я ще, тату, не хочу віддаватися. Я ще хочу...

— Чого ще хочеш? Дівка, яка довершила тисячу тижнів, нічого іншого не може хотіти, як віддатися. А ти, Богу хвала, вже...

— Правда, тату, але я хотілаб ще трохи подівувати. Я хотілаб ще на полонину...

— Що?.. На полонину? За пастирку? Вибий собі з голови. Ще скопичишишся мені там.

— Ні, тату, я не така.

— Мені не говори, кожна дівка така.

— Я уважатиму...

— Знаю я, як ви там на полонині вважаєте... Почуєш у вечір при колибі голос трумбети чи сопілки... тай по тому... Пропала дівка.

— Я ні, тату, я уважатиму. Лише пустіть мене. А потім і віддамся.

— Ха-ха-ха, потім! А хто потім візьме?.. Ніхто не дурень.

— Поговоріть, тату, з депутатом, а зі мною не турбуйтеся.

— Та що маю з тобою робити. Поговорю. Лише аби пастирі хотіли.

— Про те я вже постароюся.

На Юрія відбувалася громада, яка вибирала пастирів і пастирок. По службі Марійка не пішла до дому, але осталася в селі. Шукала нагоди, якби їй зійтися з хлопцями,

які хочуть стати пастирями, щоб трохи їм вподобитися, аби при виборі не був ні один проти неї. Пастирі тимчасом крутилися біля депутатів, щоб вони їх забезпечили для себе. Бо то правда, що так пастирів, як і пастирок вибирає громада, та громада вибирає тих, кого депутати ¹⁾ хочуть. Вониж мають з пастирями діло, вони їм платять, дозирають. Пастиркою знову стане тота дівчина, проти якої пастирі не мають нічого. Вони ціле літо ведно живуть, ведно сплять, кохаються, люблять ся. Тому пастирі за тою дівчиною голосують при виборі, яка пообіцяє, що буде його любити або, яка найбільше горівки заплатить.

Бо вибори на Гуцульщині без горівки відбуватися не можуть. Чи то вибори політичні, чи сільські, чи урбаріальні, чи полонинські. При них мусить текти нектар... Про успіх або неуспіх рішає алькоголь. Тому то і впустила на Гуцульщині так глибоко свій корінь аграрна партія. Бо вона зрозуміла голос часу і голос населення.

І Марійка знайшла своїх майбутніх начальників і попросила на погарчик до Сруля. Так і сталося пак, що при виборі пастирок проти Марійки не був сказаний ні один лихий голос.

Марійка вибрана пастиркою на Брескульську полонину.

По Юрію, в середу, з другими пастирками вже і пішла д'горі. Працю зачинати.

Бо праці на полонині, хоч і видиться, що нема, є досить. Скоро рано, як лише на червоно намече, на голос трумбети скоро вставати і йти на струнгу ²⁾ під окіл ³⁾ вівці дойти. Подоїш вівці, перецідиш молоко, зробиш клегу, умиєш начиння, а тут і снідання робити. І для себе і для пастиря свого. Бо кожна пастирка має одного свого пастиря. Варить для нього, миє на нього, голубить його, пестить... А по сніданні розпорядишся там біля колиби, чи біла царка ⁴⁾, тай пійдеш скотину дозирати. Ходиш собі вслід за нею... Тота знайде смачної травиці, а ти сядеш і уставки вишиваєш або лічничу ростину збираєш.

У вечір сядуть всі при ватрі перед колибою, спочатку молоді пастирі грають перемінно то на сопілці, то на трумбеті, а опісля старий вівчар чи богар ⁵⁾ зачинає говорити далі молодим пастирям і пастиркам першого вечера започату, а вчора залишену, історію своєї пригоди.

— Так, так.. І поговорили ми довго біля ватри з паннами. Цілу серну ми спекли, вино корчагами пили. Їли, пили тай тішилися. Пани тішилися, що так гарно скінчився їхній день, — подумайте, забили дві серни, сернюка і вуй-

¹⁾ підирвемець, який господарює на полонині.

²⁾ пліт, де доять вівці. ³⁾ загорода.

⁴⁾ маленька сіножать.

⁵⁾ воляр.

ка-ведмедя. А ми, бачите, тишилися, що пани мають радість. Ви не знаєте ще панів. Тото люде... Веселі люде. Та лише, коли гарно день у них кінчиться. Багато сюди ходило панів. Багато вони тут корунок полишали. А то хоч за що. Хоч за яку дурницю. Побачить там пан у дівчини-пастирки уставку, та таку собі брудну, негарну, та і десять корон за неї заплатить. А коли у пастирки ще й очі гарні... Платить! І двадцять корон. Тут на полонині можна заробити. Нераз і гарні гроші. Минулого літа Олена Ретізнківна стільки корунок назбирала, що вистарчило на ціле її весілля.

— А дівчата не ходять з тими панамі? — пита зацікавлено наймолодший пастир Юра Ворохта.

— Та за те й хотів я вам днесь вечір говорити. За княгині⁶⁾. Та якось заплутався в самі лише пани. Айбо за княгині розкажу вам скорше завтра.

— Ні, ні, не завтра. Днесь скажіть, діду. Ми ще не заспані.

— Спати пора!

— Діду, дідусеньку. Ми так хотілиб ще щось красного почути!

— І дідо, що вже встав був із пня біля ватри, оглянувся на небо, плюнув і знову сів:

— Як казати, так казати... Із тими панамі, бачите, того дня була й одна молода княгинька. Вона мабуть ще й не була княгинею, хіба таким лише ще княгинчатком, така була ще молода. Личенька у неї були такі, як рання роса полонинська. А вічі? Таких очей я, діти, ніколи в житті не бачив перед тим, та мабуть і бачити не буду. Сиділа при ватрі і, коли на неї прийшов ряд обертати рожен з мясом, подивилася на мене своїм, аж аксамитовим теплим поглядом, і я не мав сили здержатися, щоб не прискочити і не обертати рожен місто неї. Пани, що з нею були, „Голубчиком“ її звали. Тай була вона справжнім голубчиком. Диким голубчиком.

— Ви, дідусю, мабуть геть глибоко вдивилися до очей того дикого голубчика, — задер діда молодий пастир.

— І я вглянув в її вічі, і вона не менше до моїх.

— До ваших, дідусю? Ха-ха-ха-ха! Хіба княгині люблять старих дідусів?!

— Дурні ви, діти! Таж тому вже близько пядесять років.

— А, так це хіба ще тоді було, коли по цих полонинах песьоголовці гонили один за одним.

— Коли ви такі пустоти лопоните, то я вам днесь ані слова більше не скажу. — І, щоб його слова мали більше

⁶⁾ дівчина.

ваги, дідो встав і не відклонившись, зайшов до своєї колиби.

Молоді пастирі з пастирками пограли ще трохи на сопілці-трумбеті; один з одним побавилися, тай поволі і вони затяглись до своїх колиб, щоб поспати...

Бо треба рано вставати.

Другого дня праця на полонині пішла тим самим одноманітним звичайним ходом. В день працювали, за худібкою дозирали, а ввечір сідали біля ватри, грали в сопілку, на трумбеті; дідо розказував, молоді гралися, кохалися, любувалися і спати в колибу заходили.

Та дідо, хоч як його просили, хоч як йому курендачили, про гарнооку, з оксамитово-теплим поглядом княгиньку, дикого голубчика, довго не хотів розказувати. Аж одного дня сталося щось небувале в житті пастирів.

Туристи відвідали полонину. Були між ними старі й молоді, хлопці й дівчата та всі пани, паничі, панії й панночки. Деся недалеко могли спати, бо рано при доєнні стояли там вже біля царка з горнятками на молоко в руках; пастирки доїли просто до їхніх горняток, а вони пили, так смачно пили свіже, тепле, пінисте молоко. Один перед одним подавали свої горнятка пастиркам, а одна гарна, кароока панночка і тричі намагалася подати своє горнятко пастирці, та старші пани й панії все відбили її від пастирки. Побачив це намагання молодий пастир, Юра Ворохта, прискочив до чорноокої панночки, вирвав їй з рук горнятко, підійшов до своєї пастирки Марійки, наповнив горнятко молоком і граціозно передав панночці.

— Ха-ха-ха, — залунав сміх туристів на ціле горло.

Ворохта зрумянів, остовпів на хвилину, пак підскочив і побіг геть, гори на полонину.

Того дня не можна було його бачити при колибі.

Був пізний вечір, коли зявився Ворохта біля колиби. Надармо шукали його скрізь по полонині, по зворах, дебрах; ніде не могли його знайти. А ввечір сам надійшов. Його товариші сиділи вже з дідом при ватрі, коли він непомітно звідки зявився і сів на своїм звичайнім пні і нерухомо став вдивлятися у горіючу червону грань.

— Не так то, Юре, тра було робити, йо не так, — зачав старий богар. — І я, коли сів рожен обертати біля моєї гарної панночки, другі панове всі в один голос зареготались. І я думав, що земля мене проковтне, від того сміху. Та не так дівчина. Вона ані трохи не засоромилася. Присіла ще ближче біля мене на пень і зачала розпитувати: чи я вже жонатий, чи маю яку дівчину намічену? І пестити мене зачала: яке в мене мужеське лице, який строгий погляд, які гарні зуби, уста... І щоб про неї не забув, аби на неї памятав. А другі панове, нічого собі, привикли до такої балачки. Та все це — ще було нічого. Але, коли

всі полягали, заснули, — а я, бачите, довго не міг заснути, — раз лише так окола півночі, чую шелест перед нашою колибою. Схопився, вийшов, а там стоїть красна. Я так і думав, фея яка, нечиста душа. Сорочка на ній довга, біла, волосся розпущене, ніжки як сніг білі... Як побачила і пізнала мене, так і прискочила. Впилася в мої губи мов вампір який, обіймала, цілувала... Та не довго. Бо і в мені збудилося життя, і я обняв її. Ніколи я більше в житті такої гарної ночі не мав, та й не буду мати. І не зажмури́в я віч до рана... І дівкою була.

— Хіба то, діду, княгині захотять і простого?

— Ха-ха-ха, захотять?! А чомуби ні? Це вже, діти, так на світі ведеться. Кожна жінка хоче чоловіка. Чи то пан, чи князь, чи хлоп, — аби був. Коли їй захочеться, бере того, що їй в дорозі. Та найбільше люблять чужого. Свій...? Той знехочеться їй. Чужий... то йо. Не мусить він бути ані так гарний, ані так сильний, ані так ніжний, як її... аби лише чужий. Це вже таке прокляття, діти.

— Кожна, діду?

— Кожна, діти. Чи там дівка, чи жона, чи стара баба, — на це вони всі охочі.

— Жити і любити. На цеж їх Бог і сотворив. Щоб горіло в них життя і щоб вони ведно з життям горіли. Сплять? Попечуться? Хібаж вони тим творяться? Того й хотять. Горіти й згоріти. Попелом стати, але передим жити...

— Ви, діду, женилися колись?

— Женився. Два рази.

— І ваші жони?

— І мої такі були. Всі вони однакові. Задармо трясуться над ними їхні мужі, — дармаб їх і замикати. Крізь дірку пропхається тай зрадить свого мужа. А то нераз з ким...? З таким, що мужові й в сліди не може вступити. Аби лише вмів гарні слова лопоніти. Хоч що, аби лише їй до вподоби, аби жінці любилося.

— Я набивби таку жінку.

— Та нехай їх дідько... Спати пора, діти.

І старий, не сказавши ні одного слова, встав і ввійшов до своєї колиби.

Марійка тої ночі не могла заснути. Її товаришка, з якою спала в колибі, давно вже хропіла на ціле горло, а вона лише перекидалася з одного на другий бік. Тільки того всього днесь стало, стільки всього того наслухалася днешнього вечера від старого діда, так їй то всьо пішло на нерви, на жили, на кров. І зворушило її. Серце в неї стукоче мов машина яка, а живчик... Очі у неї давно заплющені, а вона, хоч не хоч, бачить перед собою то уста, очі, голову, ба, й цілу постать того зрадника її, Юру.

І чому він був так вічливим днесь до тої панської льофи? Що гарні має очі? Хіба її поганіші? Її ще кращі,

блакитні. Блакитні, як те небо ясне. Що вона не вмє так здивлятися, так сумно, журливо вглядати, як та панна? Вона того не вчилася, ні перед люстром години не вистоювала, десять-двацять-сто разів роблючи те саме спереду, щоб накінець вдалося.

„Дякую“ каже. Лише стільки сказала, та сказала так, мов голос той зпід землі приходив. А її аж вколов... Так ніжно, так мило вона не могла булаб сказати того одного слова. Алеж тамта лиш того й вчилася. Всюди, в школах, в палатах. Лише того: говорити й дивитись. Не так, як вона. Кози, вівці пасти, в пряхи ходити. Копати, грабати, терти, мняти, їсти носити, малу дитину дойчити, а на кінець на полонині пастирчити. Не мала часу до школи. Простою була, тою й зістанеться. Простого хоче й за мужа. В пани не пхається, за паничами не вганяється. Здавалось їй, що й найшла вже свого Юру. До днесь все біля неї сидів, з одної миски їли кулешу, вона доїла, варила для нього. Він ходив з нею, залицявся до неї, мабуть і любив вже її... до днесь. Аж прийшла оця панна і спантеличила хлопця з дороги.

Думки не давали їй спокою. Знервозили її. Шкіра її грала, кров біла в виски.

А може й він не спить, Ворохта? Може й він думає на днешню днину, та не знати, чи на неї, чи на ту панну... нахабну?

Щоби було, якби подивитися? Олена біля неї хропе, не чує, і ніколи не буде знати, що вона цеї ночі виходила з колиби.

Встала... Оглянулась... Прислухалась... Потім тихо, дуже тихо, як тїнь, вийшла з колиби.

І остовпіла.

Біля колиби на пні сидів Ворохта. Підняв голову, увидів, схопився, підбіг до неї, затулив рукою рота, щоб з несподіванки не закричала, обняв і цілував, цілував, цілував... В лице, очі, в шию, уста, волосся.

І помалу, помалу, без волі схилялися на землю у росяну траву перед колибою.

* * *

Кінцем літа, коли на полонині вдарив перший мороз і пастирі зі своїми отарами вертали до села, і Марійка повернулася до свого батька.

Та вже не сама.

Ave dictator!

„Ave Диктатор“, — акт обжаловання одного з тих, що вирвалися з російсько-більшовицької трупки. Записки одного з вірничих, яких віра заломилася і які шукають нової. Цим пояснюються деякі уступи твору, які інакше написавби той, хто віри в більшовизм ніколи не мав. Тоном твору українського автора нагадує виступи проти великої брехні нашого часу — Панайта Істраті. Примітки — в кінці.

Редакція.

„Ave Caesar, imperator! Morituri te salutant!“ —

Струнками рядами проходять перед льожею деспота глядіатори, кидаючи йому болючо-іронічний привіт...

Жадібно вглядається пересичений володар в корчі поваленого мечем тіла, відчуває на собі погляд повний благання й надії. І повільно, з насолодою схиляє палець до долу: Добий його! Кровожадні тирані, що посилали на смерть людей для забави, понурі тіні історії, — якими мізерними і безбарвними виглядають вони в своїх злочинах в порівнанні з тобою, всевладний Диктаторе!

Ти своєю постатю в кривавім сьайві — затемнюєш всіх! Ти, могутний, що прийшов у світ урятувати бідних, — довгі роки ідеш шляхами залитими кровю і сльозами, переступаючи через мільйони трупів, до „святої мети“...

Хвала тобі, незрівняний — бо не знає рівних тобі історія, хіба подібних...

Ось підіймаю край її заслони:

Середньовіччя... Понурі мури замку Шіфож... З утомлено-ласкавим обличчям приймає маршал Жіль Ре*) бездомних жебраків дітей — щедро обділює їх сріблом і ласоцями...

Побачивши гарне, прозоро-біде від голоду личко — маршал бере дитину на коліна, цілує, пестить її.

— Ти більше не будеш знати холоду, голоду, нужди. Я залишаю тебе у себе. Будеш гарно одягатися, їсти, що захочеш!

Зворушена дитина, позбавлена материнської ласки, довірливо припадає до свого висвободителя, з сльозами вдячності цілує його руки.

Маршал передає її вірному слугі, той веде до замку і.... перелякану вкидає до підземного каземату.

*) Gilles de Retz, маршал Франції (1404—1440), що його влочини м. и, натхнули Перро до написання байки про Сяню Бороду. Ред.

А коли ніч покривала замок — нетерпляче дожидав великий демономан чергову жертву, — з насолодою мучив і вбивав її.

Пересичений фізичними тортурами — знаходив вибагливі знущання над дитячою душею.

Безмежний був Маршал Ре в своєму кривавому винахідництві.

Сімсот жертв налічив суд „Святої інквізиції“.

Огидна, страшна постать. Чорна пляма на тлі середньовіччя.

Але якою дитиною, яким жалюгідним фіглярком виглядає той Чорний Маршал в порівнанні з тобою — великим Майстром!

При всій жадності і „артистичності“ — він лише вбивав чужу дитину.

При всій ненаситності — він загубив лише сімсот. А ти?!

Підіймаю другу заслону.

Зима 1929 року. У великій церкві міста Вологди — кількасот селянських родин висланих з України, щоб звідци розійтись по безмежних просторах північних лісів.

Аж в глибину високої копули, поверх над поверхом, здійсмаються дощаті помости. Змучені довгою дорогою, покинуті на „власні запаси харчів“, немаючи подостатку навіть води і повітря, — лежать одно на одному люди, винні лише в тому, що попали під важкий молот твоїх експериментів¹).

У важкому повітрі лунають зойки немовлят, які не можуть видобути молока з виснажених грудей голодних матерей.

Тихо мруть хворі і старі.

Одно за одним конають діти на руках безпорадних батьків.

Трупи померших залишаються і лежать між байдужими вже на все живими.

Плач жінок змішується з криком і сміхом кількох збожеволілих...

Блідими булиби фарби великого Данте, щоб змалювати це пекло!

Нарешті не витримали наспіх збиті настили і заломилися під вагою тіл.

Сотні вбитих і покалічених.

З диким криком, виваливши двері, задоптуючи упавших — кинулася збожеволіла маса на кулі варти, яка привітала вогнем „збунтованих“.

З нелюдським, застиглим в очах жахом оповідала мені це в лікарні Херсонської вязниці Ганя N..., молоденька дівчина, чорне волосся якої покритлося сивиною в Вологодській церкві. Прорвавшися разом з другими крізь кулі варти, від-

давалася вона в товарових вагонах кондукторам, щоби не вмерти з голоду і дібратися до України, щоби... потім знову іти по степах до Вологди з люесом і невідомого батька дитиною під серцем.

Я жадібно розпитував у тюрмах виснажених, понуро-апатичних утікачів з Півночі, перевіряв слова одного — словами десятків других і повторюю:

Нема тобі рівних в історії, диктаторе!

Більш двох тисяч малих дітей загинуло на початку зими 1929-30 року в хлівах і церквах Вологди!

Чуєш — більш двох тисяч!

За неповних три місяці (з довгих літ!) в одному лише місті (з багатьох!) ти загубив їх в три рази більше як за все своє життя Чорний Маршал з замку Шіфож!

А всіх — за все панування?!

Та дивись даліше;

В осінньому тумані йде з Архангельського пароплав.

На покладі вісімсот легко вбраних білих рабів, яких з твоєї ласки женуть твої гайдуки в північні нетрі здобувати тобі криваве золото; в холоді і голоді рубати одвічні дерева, які облиті кровю і сльозами, повіті смертю і проклинами вигідно купують у тебе гешефтьярі старого і нового світу.

Коло поручнів, з вісьмимісячною дитиною на руках стоїть Оксана — і в глибокій задумі дивиться на непривітливє море. Її батька, чоловіка і двох братів розстріляло Полтавське ГПУ за тяжкий державний злочин, — за те, що не бажаючи віддати тобі свою важку працю — спалили власний, зібраний з поля хліб, порозбивали хліборобське приладдя і закликали селян іти за їх прикладом.

Її п'ятилітня донечка, пухкатенька, весела Надя, колись пестунка і радість цілого жіночого коридору в Полтавській в'язниці — померла в Архангельській „Пересилці“.

Ніжна рослинка Півдня в суворім повірті Півночі, в голоді і нужді.

З невимовним страхом і болем притискає Оксана до висохлих грудей останню потіху і надію — маленького Андрія.

Затуманеним від жалю поглядом, сумно, довго вдивляється в дороге личко, міцно цілує його і, нахилившись над морем — розтискає руки.

Непорушними, застиглими очима слідкує як розбігаються хвильки від місця де ледяна вода навіки заховала її останню радість-муку²).

Ave dictator! Ти — Всемогутній!... Ти зламав залізні закони природи! Ти задусив могутній інстинкт материнства! Ти — заставив матір вбити останню дитину!

Ти чуєш глухі стогони і плач мільонів, бачиш страждання невинних людей, яких вбивають твої посіпаки; які ги-

нуть від голоду, замерзають в безмежних просторах півночі і спокійно нахиляєш палець до долу.

Але для збудування твого соціалізму, фізичного насильства — замало. І ти робиш достойні подиви експерименти над людським духом.

Натискаючи підойми складних державних механізмів, ти змушуєш мільйони, обдурені обіцянками задоволеного, радісного життя, мільйони, які до глибини душі зненавиділи тебе і твою систему — з „радісним лицем“ вітати і възхваляти тебе і діла твої.

Скомплікованими операціями ти перетворюєш людей гордих і правдивих в марних боягузів і зрадників.

В необмежене царство страху перетворив ти свої володіння; страху різнобарвного і всебічного, — страху за життя, страху перед понурою Північю, перед нуждою і голодом, страху за долю близьких, дорогих осіб.

Як потворний іперит, вслизгується страх всіма щілинами в душі людей, розідає їх і параліжує пориви протесту.

Кричучи проти обману й зрадництва в цілому світі — ти ввів в догму обман і зрадництво.

Іменем закону і права — ти узаконив насильство.

Іменем свободи — перетворив у безправних рабів мільйони селян, які повинні віддавати тобі свій важкий труд залишаючись холодними й голодними.

Прикриваючи дійсність фіговими листочками з революційних фраз, легендами про геройство і самопожертву, зразками „соціалістичної промисловості“ для чужого ока, — ти запровадив методи експльоатації мязів робітника, яких не знає жадний капіталізм.

Ти видираєш хліб у голодного і молоко у дитини, щоб викинути їх за безцін на зовнішній ринок і купити за них потрібні для закріплення свого положення кулі, гармати й літаки.

З криком про найвищі ідеали справедливості — ти допчеш ногами все святе і чисте.

Яким смішним хлопчиком, що бавиться у зневажання святині, здається в порівнанні з тобою відомий демономан, який служив „Чорну мессу“ на вівтарі з живота старої розпустниці, який чіпляв роги розп'ятому Христові, кадив Йому рогом і шерстю!

Найбільший з демономанів, кардинале культу сатани! — Ти перетворив в брудну потвору світла божество якому поклонялися чесні і чисті, на служення якому віддавали своє життя кращі з людей. Склавши вівтар з обману, насильства, сліз, крові й смерті, відправляєш ти свою прокляту „чорну мессу“ на шостій часті земної кулі.

Величний і безподібний в своїх злочинствах, — ти жаю гідний і сміху варт, всесильний деспоте!

Звичайна жадоба влади і тваринний жах її втратити

і твояж власна зброя страх, — страх перед лицем темного майбутнього, — штовхають тебе на безприкладні злочини.

Одно чуття — інстинкт самозбереження — підсвідомо кермує і селянином, який знижує продукцію, вбиває коня, ломая плуга, покидає політу потом землю, і членом твоєї пануючої партії, який жене раба — мов фараонів доглядач — на каторжну працю.

Той страх об'єднає з тобою твоїх Сатрапів, навіть тих, більш сумлінних, які в душі не погоджуються з твоїми чинами, бо... двох шляхів вже нема.

Або — перемогти, або... Завиразно написаний в очах маси неблаганий засуд, щоб можна було ще сумніватися.

„Перемога“ ще по твоєму боці. Ти ще йдеш до поставлених цілей.

Скомплікована сума економічних умов, хід історичних подій, поставили тебе перед ділемою: або піти на дальші уступки для „приватного сектора“, який розпирив рамці „НЕПУ“, піти по лінії включення господарки краю у світову систему, перекресливши привялу казку про „збудування соціалізму в одній країні“, — або — вернутися до гасел воєнного комунізму і ще раз спробувати шляхом насильства здійснити завалений плян... І ти, палючи за собою мости — пішов тим, другим шляхом. Ти кинув на карту все, щоб зберегти в своїх руках необмежену владу і вирятувати хвору на поступовий параліж ідею, шляхом прищиплення їй жорстокої малярії.

Ти пішов дорогою розгнужданого насильства і жорстокости, перед якими бліднуть понурі часи воєнного комунізму.

Заперечуючи всяке значіння особи в історії — ти захотів зробити її послушною... своїй волі.

Та ти взявши до рук стерно історії, сам розгублено кидаєшся з боку на бік під її жорстокими ударами.

Ти виснажив край, щоб будувати могутню промисловість, яка має дати твоїй системі незалежність і зверхність.

Оповідючи світові наївну байку про те, що вона створюється для задоволення потреб населення, „земного раю“ — ти мрієш про світову гегемонію, непереможну конкуренцію, оперту на специфічним розв'язанні проблем сирівців і праці. Ти згнобив Україну й Кавказ, ти хотів згнобити Угорщину й Китай, Італію і Німеччину.

Тобі потрібні ринки і кольонії, бо інакше, колиб тобі і вдалося створити ту могутню промисловість — біг її упреться в ту саму стіну, в яку уперлися побудовані вже могутні промисловості світа.

Марксієвське „Вірую“ не уневажнюється, коли капіталістами стають марксісти.

Ти пустив світові порох в очі декретом про семигодинний робучий день. А сім — чи вісім, і дев'ять, і десять

годин, чи не працює тепер робітник на підприємствах³)?

А на тих, семигодинних, які ще є там, де цього вимагає політика, на яких „робітники не постановили ще з ентузіазму“ збільшити робучий день, — чи не ту саму кількість виробу мусить дати робітник, що і на вісьмигодинних? Чи не за рахунок його ж мязів зроблене агітаційне скорочення?!

Памятаєш ті крикливі гасла 1917-19 року, які були сильнішим вашим „козирем“ в боротьбі за владу?

„Акордова праця і акордова оплата — найогидніші засоби експлуатації робітника капіталістом“!

„В соціалістичній промисловості нема місця для акордової праці. Ніхто не має права примушувати людину працювати понад силу“!

Святі слова!

Але чи на девяти-десятих соціалістичної промисловості не запроваджена тепер безапеляційна акордова праця?!

Чи не тисячі пудів паперу псуються на брехливі заклики до „соцзмагання“?

„А ну — хто більше дасть продукції!“

Хто скоріше виконає акорд!

Хто за збільшення норми!

Ганьба тим, хто відстає, хто злісно не виконує акорда!

Ледареві (а не голодному?) нема місця в соціалістичній промисловості!

Ледаря (а не виснаженого?) притиснути грошем!

Зменшити розцінки для тих хто відстає!“

А деж поділося „повільне вбивання і виснажування робітника“?! Де — „ніхто не має права примушувати людину працювати понад силу, щоб мала що їсти“?!

Чи давно ти кричав, що конвеєр — це огидна зброя капіталізму, яка вбиває робітника духово і виснажує фізично, яка перетворює людину на автомата, — на щож ти зараз платиш золото Фордові, щоб навчив вас як перетворювати „соціалістичного“ робітника на автомата?!

Ти зі своїми мудралями навіть не знайшов кращого виправдання як тільки те, що: —

„Тож робітник працював на капіталіста, під примусом, щоб не вмерти з голоду, і тоді акордова праця (звичайно і конвеєр...) — була злочином, а тепер, він сам, добровільно(?) працює для своєї власної пролетарської держави і це є — геройство!“

Скільки разів ти змінював погляди, кривавий облуднику, заперечуючи сам собі?!

Скільки разів те, що вчора було „догмою соціалізму“ — ставало „шкідливою контрреволюцією“?!

Скільки крові і сліз коштують твої експерименти?!

Але ти — зробив для історії велику послугу.

Ти довів на практиці абсурдність своєї ідеї і своєї диктатури...

Твоя ідея, окрім крикливих, брехливих шильдів — вже не має нічого спільного зі святою ідеєю людського щастя!

Та... „взявши до рук владу — ніколи не зречеться її добровільно“ — казав якийсь мудрець в старовину, і ти — знаєш, що робиш.

Для оборони своїх червоно-імперіялістичних замірів — ти створив могутній „панцерний кулак“ і тепер підводиш під його величну технічну базу.

Але всі твої „киї“ фатально okazуються з двома кінцями!

Створюючи індустрію — ти привів край до жорстокої сільсько-господарчої кризи, до глибокого занепаду основної галузі народньої господарки.

Ти переконався в давно знаній істині, що підневільний труд (хочби під маркою соціалізму!) не веде до поступу.

Ти запізно навчився елементарних законів фізики, прийнявши засади „перманентного революційного чину“ (які за рік до того осміював!), коли твої чини — стали викликати „перманентний противин“ в масах. І ти, як засліплений червоним кольором бугай хочеш розбити чолом мур, тюрмою — знищити стремління до волі, страхом смерти — вбити бажання жити.

Нищучи нації, підмінюючи в душах людей (як шулер карту) розуміння слова „батьківщина“, намагаючись новими методами перетворити народи на „вірноподаєних“ Червоної Москви, ти зміцнюєш лише національну свідомість в поневолених тобою націях!

Намагаючись накинати всьому світові брехливу ідею інтернаціоналізму — ти покликаєш до життя і активного чину іншу силу — ідею, подібну і протилежну, з якою неминучо зіткнешся на світовій арені.

Намагаючись опанувати Азію — ти зіткнувся на Сході з достойним партнером, який з азійським спокоєм пересуває шахи назустріч твоїй грі і, затаївши оскаженість, ковтаєш гіркі пігулки, розуміючи, що твій „панцерний кулак“, величний і сильний тепер — може okazатися помальованим в стальовий колір картоном, при першому подихові війни...

Чи є десь недотепи, які ще вірять в твоє миролюбство?!

Ти з радістю кинувби свої легіони, вогнем і мечем понести в світ руїну, та... ти знаєш, що значить, в твоєму положенні, дати зброю в руки мільонів.

Ти знаєш, що населення краю, жадібно дожидає війни, бачить в ній своє вибавлення. І „борешся з воєнною небезпекою“, щедро кидаючи в світ кроваве золото, проливаючи крокодилячі сльози над долею цивілізації. Бідний пацифісте!

Ти все глибше заплутуєшся в лябіринтах суперечностей між теорією й практикою, між плянами й дійсністю.

Перетворюючи все нові сотні тисяч селян в бездомний босяцький пролетаріят, що продає тобі за кавалок гіркого

хліба свою працю, перетворюючи десятки мільйонів дрібних продуцентів в робітників-рабів на державній землі—ти збираєш залізні когорти спартаківців, куєш меч, готовий при першій нагоді впасти — на твою голову. Знищуючи небезпеку — ти створюєш її.

Терор, насильство, систематичне знуцання над душею людини, вся цілість створених тобою життєвих умов, —залізними обценьками стискає мозок людини і штовхає її на дивну еволюцію. Змінюється біг електронів, робляться таємничі зміни в клітинах, які таять в собі інстинкт самозбереження, безплідно гине Страх, а на його місце втискається — Сміх!

В цьому році я вже зустрів в твоїх тюрмах сотні людей, які сміялися в лице твоїм суддям і сатрапам, які сміялися над своїми минулими страхами, над голодом і холодом, над загрожуючою їм смертю і понурою північю, які сміялися безтурботним сміхом людини, яка не має більше нічого до втрати, для якої Життя — перестало вже бути найбільшою цінністю, яка переступила вже межі душевних болів.

Бійся цього сміху, диктаторе! Коли ти замість стогону й плачу, почувеш сміх мільйонів—знай—смерть стала за твоїми плечима...

Я пишу ці рядки в шпитальному ліжкові і навкруги брешуть голоси твоїх жертв.⁴⁾ Напроти сидить на ліжку не молодий вже селянин і, піднявши руки, кричить в просторінь:

— „Розбійники і злодії! Всі ви розбійники і злодії!.. Правдивих большевиків-революціонерів між вами нема! Ви повбивали їх ще в сімнадцятому році і обманом захопили владу, щоби знуцатися над працюючими! Я єдиний большевик-революціонер в цілому світі! Я вождь і спаситель селян і робітників, вибраний всім народом! Я призначив вже день, в котрий весь народ повстане під моїм проводом і ми змемо вас з лиця землі, кровожадна бандо грабіжників!“

Його перебиває таємничим шепотом старечий голос:

— „Слухай, Сергію! А я тобі кажу, що наближається Страшний Суд... і повстав брат на брата і відрікся син матері... і прийшов звір і пожирає народ... Сьогодні вночі приходив до мене святий Петро... Через два тижні, у П'ятницю, возсяде Господь на престолі і буде судити їх за діла їх“...

— „Ні! Я! Ми їх будемо судити! Ми знищимо їх всіх, — всіх, хто з ними! Живими в землю позакопуєм! Грудних дітей порозбиваєм до мурів, щоби не залишалось проклятого насіння! Ми віддамо, відплатимо кровю за кров і насильством за насильство, а тоді я стану на чолі правдивої народної влади, знесу тюрми і смертні кари, зроблю всіх рівними і щасливими!“...

До палати, важко зітхаючи, заглядає старий дідусь, зі зморщеним пергаментовим обличчям, з застигшим у виразі жалю і страху непорушним поглядом.⁵⁾

— „Хатку збудував... садочок-гайочок насадив... сина вигодував... Забрали... все забрали... хліб забрали... хатку забрали... сина забрали... брали... брали... брали... брали... а мені все легше ставало... легше... легше... легше... легше...“

На коридорі голоси санітарів і душу роздираючий крик:

— „Що робиться?! Щ-о-о р-о-о-би-иться?! Дивіться, що робиться!!!. Всі стіни в крові! Вся підлога залита кров'ю! Я не піду далше! Я не смію доптати ногами святу кров моїх мучеників братів! Щ-о-о ро о-бється?!..“

— „Байдаченко! Перестань кричати, а то завяжемо у мокрі рядна... Іди лягай спати... Тиж інтелігентна людина, учитель, повинен розуміти... Нащо тобі, щоб ми тебе вжали?.. Слухай, Байдаченко!.. Іди спати!..“

— „Так, я — Андрій Байдаченко! Син рибака з Голої Пристані, — вірний син мого нещасного народу, — і я не маю права спати!!! Хто сміє зараз спати?! Дивіться, що робиться навкруги!.. Чуєте плач і крики?! Чуєте — стогне Дніпро і вийот голодні собаки?! Гинуть невинні діти!.. За щ-о-о-о! Хіба ми цього сподівалися від революції?! Опам'ятайтеся! Ви ж люди, а не звірі! Для чого ці жерти?! Во ім'я чо-о-го?!..“

Слухай, великий вождю робітників і селян, слухай, необмежений володарю життя і смерти мільонів, слухай і дай відповідь на цей крик зраненої тобою душі!

Во ім'я чого?

Во ім'я світлого будучого людськості?! Во ім'я добра, справедливості, свободи, братства?! Во ім'я знищення насильства, голоду, нужди?!

Для чого?

Для зміцнення захитаного положення пануючої кліки, яка розгубила на історичному шляху весь свій революційний багаж, окрім шильдів!

Закриваю очі і як на екрані проходять перед мною образи минулого...

Встають безконечні лави розстріляних, які валялися на полях, пустарях і кладовищах України, безчисленні могильні горбки, які з'являлися щорана після нічної „праці“ московської Чека...

Проходять під ескортою чекістів „чотириста“ — здебільшого напів дітей з України, членів Проскурівської Просвіти, щоби лягти під кулеметами в ями за цвинтарем... З туману небуття дивляться на мене ясні, милі очіці шіснацятилітньої Мані Мазур, яка з розпущеним волоссям ішла попереду кольони засуджених під ударами катів, співаючи гимн Незалежності країни моєї...

Стискаючи ледом серце — впливають з мраки Минулого підвали під будинком Макиїва у Єлізаветграді, де, щоб

видерти організаційні таємниці, імена товаришів, — ставили мене в смертні черги, стріляючи над головою, ударами рушниць—кидали на купи голих теплих трупів, заляпаних кровю і мозком — посіпаки Москви... Я знову відчуваю той невимовно важкий сопух, одурюючий, викликаючий блювоти, — переживаю ту тупу апатію, відсутність страху і болю, які скінчилися десь там... де світла лінія Надії зломалася і впала до понурої безодні фаталізму, десь на межі ясного царства Життя і володінь холодної, невмолимої Смерти, яку я переступив з серцем, яке ще билосся...

Знову, як в тумані, чую передсмертну молитву священника, роздираючий душу крик старика, якого вбивали за три золотих монети, бачу конвульсії прекрасного нагого тіла юної артистки — її непорушне велике око, вибите наверх кулею...

Бачу черепи, що розтріскувалися під стрілами в потилицю, чую крики, ридання, проклони десятків людей, бачу обличчя тих, що спокійно, гордо тримали голови перед кулею московського ката, і обличчя, які судорожно й смішно чіплялися за життя, за мертву вже за тим порогом Надію, плазуючих на колінах, цілуючих скрівавлені чоботи, наївно благаючих у глумливих катів—не відбирати їм радісного-важкого життя...

Не ласка — а жадність — урятували мене.. Кати пошкодували відразу розбити череп, під яким таїлися імена кольони нових жертв, не добувши їх, а божевільна Доля змінила рішення і в критичну хвилю — кинула мені рятунковий круг.

Память вихоплює з книги Минулого окремі сторінки і кидає на екран нові образи...

Проходять накриті брезентами підводи, які досвідками вивозили трупів з Полтавської Чека... Групи розстріляних, які залишала за собою по глинищах, попід лісками „Оперативна Трійка“, яка при кінці 1922 року „перечищала“ і до того вже перечищені подільські села.

Я знову чую глухий стук карабіна Рубцова, який під наспівування па д'еспань розбивав череп мертвого вже Харченка-Хмари, веселі крики мадьяра Сабо, Котельнікова і Арбузова, які поруч розбивали кольбами мертві голови Яблоновського й Іваніва, на коридорі Винницького „Тюрпода“ ГПУ...

Я знову, причаївшись коло щілинки в дверях своєї камери, з окаменілим від безсилового протесту серцем, дивлюсь, як таваріщ Санін, член комуністичної партії, прокурор соціалістичної республіки, в захляпаному кровю і мозком убранні морського капітана — стріляє з нагана з білою кістяною ручкою в непорушні тіла забитих, з радісним скавулінням і сміхом витанцьовує на них танець дикуна-людо-жера...

Так на розсвіті 7 листопада 1924 року, в день семих роковин Жовтневої революції, яка „принесла для всіх поневолених Росією народів право на самовизначення“ — закінчувалося виконання судового вироку над трьома гордими борцями за незалежність України, які не побажали йти зі звязаними руками до „бойні“ і цеглинами з розваленої печі цілу ніч відбивалися від стріляючої до камери зграї катів.

Я знову провожаю з тієї щілинки на смерть згорблені постаті зі звязаними руками... Чую тверді кроки Шмідта, горду насмішку Ріпуленка над катами, що вели його на смерть, глухі стогони і плач селян, які залишали жінок і дітей... В моїх ухах бренть крик Мані Маєвської, яку зімлілу, на руках несли твої кати на страту, на шостому місяці вагітності, ствердженої тюремним лікарем доктором Зейфманом, винувником якої був її слідчий „суддя“, таваріщ Наг... Бачу обезкровлене лице Артема Руденка на ношах, на коридорі Винницької тюрми, якого ГПУ забиравало, щоб добити, після того, як він перерізував собі в смертній камері вени...

Я знову, притиснувши палаюче від болю і обурення обличчя до грубих ґратів на третьому поверсі Лукіянівської в'язниці у Києві, дивлюсь, як ночами, проходять через подвіря свій останній шлях групи обідраних, виснажених українських селян, які застелювали своїми трупами шлях твого „соціалістичного наступу“... Впявшись зубами в залізо ґратів, знову провожаю групи юнаків і дівчат, які з гордим криком пращання і привіту для України — несли на її жертвник своє молоде життя...

Щоб вбити невмірущу Ідею, твої сатрапи, ще до комедії над керівниками СВУ і СУМ у Харкові, без суда, повбивали сотні української молоді (339 у Києві, 147 у Полтаві, понад дві тисячі по всій Україні!) і кров їх — лягла грізним „Мене, текель, фарес“ на твою стіну...

Я знову чую лайку і боротьбу Петріва і Масловця, ветеранів червоної армії, коли їх забирали на розстріл з „Залізного Корпуса“ Херсонської тюрми, які стратили під червоними прапорами своє здоров'я і, надивившись на страждання батьківщини — стали твоїми ворогами... Чую крик Марусі Новикової, сімнацятилітньої селянської дівчини, винної лише в тому, що носила хліб батькові і братам, які ховалися від ГПУ по Дніпрових плавнях і разом з ними розстріляної недавно в Херсоні в числі „31“...

Ave dictator! Довгі роки, невідступною тінню стежив я за твоїми ділами, в селах і містах, в фабриках і комунах, в льохах чека і тюрмах.

Одягнувши червону маску — я переступав пороги „Свята святих“ твоєї могутності, де снувалося тонке павутиння і кувалися важкі ланцюги терору. Довгі роки був я твоїм невольником. Два рази виносили мені твої судді смертний засуд, але жартівниця Доля вперто видирала мене з обіймів

смерти. Щоб відбороти собі життя, а потім, щоб не загинути від виснаження в твоїх тюрмах, я, зі здоровим розумом, ішов у лічницю для божевільних і там теж знаходив сліди твоїх злочинів.

Як ботанік збірку ніжних рослин — беріжно збирав я їх і складав до комор своєї пам'яті.

Безконечними рядами лежать в звитках мого мозку імена, дати, місцевості; лежать образи твоїх безприкладних злодіянь, і недалеко вже час, коли, зібравши їх у величезний акт обвинувачення, написаний запеклою на серці кров'ю — я разом з мільйонами інших жертв, кину його тобі в лице перед судом світу, а невблаганий суд історії — винесе над тобою свій присуд.

В радісному передчутті я притискаю під сорочкою до тіла ключ, зроблений зубами з бляхи і може завтра вже відкрию в ночі двері лічниці й зіпруся на крила Волі... Змучений душею і тілом — залишу твої володіння...

Ти ще може будеш йти своїми кривавими шляхами, кидаючись на брехливі компроміси, які нікого вже не обдурять, все нові й нові перепони і ділеми буде ставити перед тобою історія, — поки не поставить над безоднею, до якої або сам впадеш послизнувшись — або будеш вкинутий розяченими масами...

Незнана ще історії людськості катастрофа — розляжеться тоді на шостій часті землі... Сотні тисяч, а може й мільйони трупів, будуть безжалісно кинуті на твій політичний гріб під блиски пожегарів, під веселий брязкіт розбиваних кайданів. Під крик тріумфу моєї України, що встане з трумни. І коли стане вільним голос поневолених мільйонів, коли відкриються двері твоїх архівів, коли впаде „Хінський мур“, який оточує твої володіння — безславно загине в цілому світі — й твоя ідея касарняного соціалізму і поневолення народів, а людськість почне шукати інших шляхів до загального добробуту.

Ave dictator! Ідучий в Життя — вітає тебе — повільно, але певно ідучого до Смерти!

1931 р.

Херсон.

1) Загальне число висланих за межі України на кінець 1932 року, залічуючи до нього жінок і дітей, досягло двох мільйонів чотирьохсот тисяч. Зимом 1929-30 року в Вологді, Архангельському, Котласі, Мурманську, Кемі і на периферії вимерли від холоду і голоду майже всі вислані з України діти до 8-9 років. Число їх не трудно уявити коли прийняти під увагу, що лише підчас другої, найбільшої хвилі „наступу на капіталістичні елементи села“ на Україні, вислано понад 35,000 селянських родин, а таких „хвиль“ було чотири, окрім постійних, „дрібних“ висидок родин. Не покращало положення дітей коли їх стали відбирати у батьків і вміщувати до дитячих таборів. Діти до 14 років, які згодом, за дозволом Москви, були повернені без батьків на Україну — поповняли собою лави нових безпритульних.

Коли хто з українців, прочитавши це — прийме за брехню чи фантазію — то це справа його сумління. Розумію, що для того, щоб увірити в ту трагедію, яку переживає Україна — треба самому вкласти пальці в її рани, а не читати „Українську (?) Думку“, „Нове Слово“, „Ілюстровану“ і інші „наші“ газети що занобігливо подають „найправдівіші“ рожеві інформації з України.

2) З оповідання матроса, бувшого комуніста, який під той час служив на тому пароплаві. Надивившись на знущання над Українцями на Півночі, він виступив з партії і повернувшись на батьківщину — працював в Херсонському порті. Був арештований в числі групи матросів Дніпрової флотії за відмовлення вантажити пшеницю на англійський і італійський пароплави. Оповідаючи в камері подане мною, він не знав, що Оксана добре знана мені, ще з Полтавської тюрми. Про численні випадки, коли матері вбивали на півночі малих дітей, щоб вибавити їх від зайвих мук, мені не раз доводилося чути від притриманих втікачів з Півночі.

3) Майже на всіх „ударних побудовах“ робучий день девятигодинний, в „радгоспах“ і інших рільничих державних підприємствах, за винятком агітаційно-зразкових, до яких возять закордонні робітничі делегації — офіційно десятигодинний, як за царату.

4) „Ave dictator“ написане вперше в 1931 р. в Херсонській психіатричній лікарні, до якої я попав з тюрми, симулюючи божевілля з цілком утечі, яка згодом мені і вдалася. Дальше подаю скорочено дійсний бред психічно хворих в тій лікарні.

5) Дід Корній-ко. Сын його Петро був розстріляний в числі „84“ в Херсоні за участь в повстанні декількох сіл Голо-пристанського району в серпні 1930 р.

Себастьян Гюо

Кітка

(з німецького)

Чи сміє автор зачати свій маленький нарис признанням, що він собі взагалі нічого не робить із звірят, а вже з псів таки цілком ні? Властиво не сміє. Але є причина, яка йому дозволяє не це: коли хто, не будучи ворогом звірят, але й не їх особливим приятелем, всеж таки робить виїмок для одного спеціально звірятка, — то напевно має він для того свої особливі причини, з якими варта заізнатися.

Я знаю, що кітки, особливож маленькі, є дуже милі, часами — занадто милі. Але не про це хочу говорити. Моя любов до кіток виходить з твердого переконання, що вони мають в собі щось вищого над людину, і це не лише здається мені, а є так в дійсності. Цілком очевидно мають вони в собі щось, чим перевищають нас, а найгарніше в тім, що вони про це самі знають і не забувають ані хвилини. При тім не є вони зовсім зарозумілі, вони просто відчувають глибоку потребу дистанції, віддалення.

Свою гідність не тратить кітка й тоді, коли підлещується до вас. В'якімби стані її не підглянути, — ніколи не губить вона почуття власної гідності.

Обсервуйте її напр. підчас боротьби з псом: яке обурення на незграбне, панібратське виявлення ненависти по стороні противника! Це сильніший доказ аристократичності вдачі кітки є, здається, її гра з мишою. Миша—це їдження, жир кітки. Полишаючи людину на боці: яке живуче створіння має відвагу бавитися з своїм жиром?! Я не думаю, щоб це була жорстокість (це поняття—людська рефлексія). Це скорше поблажливе—згоря на діл—відношення до власної пожадливості. Я сказавби, що це культура, колиб звірята щось подібного могли мати. Певно, бавляться й пси. Але—лише між собою. Або з маслом, бо не можуть його зжертити, чи з гумовим мячем, який, крім того охоче проковтнулиби, — остільки вони є дурні.

Кітки мають багато побажань і виявляють їх, але ніколи не жебрають. Коли щось дістають, то близьку насолоду попереджують невеличкою павзою надуми. Вони не є вдячні так, як є вдячний пес, не квітують отримання радісним вимахуванням хвостом, не стають цапки і, вже розуміється, ніколи не подадуть вам лапки. Але досвід каже мені, що вони так само вірні, як і пси, хоч і не так славні з того. Їх чуливість є стримана, але не менше сильна, хоч нікому й не накидається.

Кітка є повна жіночости, рука шляхетнішого майстра вирізила її. Може тим і пояснюється моя слабкість до неї..

Рене-Альбер Гізман
(*Rene-Albert Guzman*)

Зустріч

— Нікого! Ні! Нікого.

Розіна Флері, висмарувавши обличча гольд-кремом, здіймала грім. Вона відштовхнула локтем візитівки, які подавала їй театральна служниця.

— Нікого! Скажи їм, що я втомлена, що в мене мігрена, що хочеш!

Старенька повернулась:

— Ви дуже зденеровані сьогодні, пані Розіна, — сказала вона.

— Щоб пак! Телефонують до мене у дев'ятій рано, щоб спитати, чи я добре спала! А інші увечорі заважають мені спати. А до того треба повторювати ролі, грати... Я знемогаю, люба Сесіль.

— Бо вони вас кохають, пані.

Розіна з замкнутими очима витирала обличча.

— Ах! це так! — і з кожним рухом рушника вона з лютістю кидала уривки речень. — Ах! так, вони нас кохають! Кохати, кохати! вони лиш про це і думають, щоб за нами

ганятися, нас благати, нас переслідувати! Паскудне кодрло, ті нелюби!

Служниця накинула їй пенюар.

— А ті, що їх любиться, пані Розіна?

Акторка на хвильку стояла нерухомо, збентежена, на-супивши брови.

— Ах! ці, — зітхнула вона, — ці.

Розіна Флері провадила досить вільне життя розпеще-ної акторки. Вона мала кількох коханців, але сама не ко-хала. І з дитинства, розбитого пригодами пристрасної ма-тері і легковажної сестри, мала уяву, що кохання є згубою щастя.

— Не гладшати, не кохати! — казала вона сміючись.

Проте, вже декілька тижнів вона почувала себе збен-теженою не тільки фізично, але й морально. Вона зустріла Іва Ле-Фльоша. Цей молодий хірург, високий, чорнявий хлоп-чина, запальний, з ясними очима Бретонця і з блискучими зубами, їй дуже подобався. Але вона передчувала небез-пеку: вона занадто хвилювалася, коли його бачила, хвилю-валася, коли про нього згадувала, навіть, коли фізично ви-черпана, вона не вязала зі своїми мріями ніякої похитливої уяви.

Вона силкувалася боротися сама проти себе і відбити охоту у Ле-Фльоша, який, здавалося, був дуже захоплений.

Цього вечора вона з полегшою і досадою думала, що не бачила його три дні.

Сидячи перед люстром, вона закінчувала мовчки свою туалету, наводячи червоним олівцем свої повні, маленькі, жадливо стиснуті уста. Зробила нетерплячий жест, бо ще хтось застукав.

Служниця вийшла і вернулася:

— Пані Розіна, то дижурний лікар, який просить з вами поговорити.

— Дижурний лікар! Але чого він хоче?

— Він має щось пильне вам сказати.

— Ну! Добре. Хай віjde.

Війшов молодий чоловік і заки акторка встигла обер-нутись, він підійшов до неї й, нахилившись до її плеча, ве-село гукнув:

— Добрий вечір, Філіпіно!

— Як, це ви, Ле-Фльош? На що ця брехня?

— Ніякої брехні! Я сьогодні ввечері маю тут лікарський дижур. Ви мене примусили зітхати біля своїх дверей в па-скудному товаристві. І...

— І ви маєте мені щось важне сказати?

— Авжеж, я хотів вам сказати: добраніч, Філіпіно! Без цього, в один прегарний день ви перша мене побачилиб,

і я втративби свою Філіпіну. ¹⁾ Отже я того собі не бажав.

— От, який вічливий!

— Можливо! Вічливість є вічливістю, але Філіпіна є Філіпіною. І ви її програли.

— Шкода, — сказала вона помалу. — Воліла виграти.

— І щоб ви тоді жадали від мене?

— Яб вас попросила, — сказала акторка голосом, який трохи тремтів, — яб вас попросила не шукати побачення зі мною. Ні, послухайте мене. От два місяці, як я вас знаю і з того часу я почуваю, що ви робите навколо мене, як хижак, кола все вужчі й вужчі...

— Як я люблю, Розіна, ваш голос Креолки...

— Я не Креолька, а Корсиканка.

Він взяв її руку і притиснув до щоки.

— Ваш голос, — сказав він, — дістався вам від якоїсь прабабки, що, повертаючи з Бурбонського острова, була захоплена піратом на відкритому морі коло рогу Боніфацио. Це від нього ви маєте ваші темні, дикі очі, але від неї прегарний острівний голос і ту оксамітність, яка змягшує ваше „р“. Іноді, коли ви на мене дивитесь, мені здається, що корсар хоче мене прогнати, але як тільки ви заговорите, я цілком спокійний: я почуваю, Розіна, що ви мене затримуєте.

Жар охопив акторку, кинувся здовж руки, дійшов до плеча, спини, грудей. Вона вирвала свою руку, яка впала.

— Будьте чемні, добре? Залишіть мене і ідіть, — сказала вона.

Він був зворушений. Він ще більше її кохав безбройну, безсилу; йому стало соромно своєї сили і свого зросту. Він відвернувся.

— Але на правду, Розіно, хіба ви боїтеся мене? — спитав він.

— Я боюсь кохання. Це партія, де завжди програють.

— Я вас навчу подвійної ставки. Ви виграєте.

— Нема подвійних ставок. Ставка складається більш зі сліз, чим з радощів.

Він встав і подивився на неї здивовано.

— Яка ви дивна жінка. Хтоб сказав, коли на вас дивитися, коли чути вашу гру, що під таким жаром є вже стільки попелу. Алеж яке було ваше життя? Серед яких людей попали ви, що так зневірилися? Або може все це лише кокетерія...

— Кокетерія! О! Ви можете так думати... Але, певно, — продовжувала вона нетерпляче, — ви такий, як і інші, ви бачите тільки Розіну Флері. Мій друже, я не завжди була Розіною Флері. Я згадую себе біля Корти, малою, дикою дівчиною. Вона мала одну пристрась, одну адорацію,

¹⁾ Заклад, при яким виграє той, хто перший скаже: „Добрідень, Філіпіно“, або: „Добрідень, Філіпе“.

свою матір. А ця мати її не любила... Вона любила інших, багато інших, які мінялися часто, і кожний раз, як вона кохала нового чоловіка, то все з тим самим шалом, а потім з тими самими сльозами; а мала проводила роки, занедбана й заздрісна біля цієї матері, яка не мала часу дбати про неї. І от, раз увечері, якого я ніколи не забуду, трапилася обіч з моїм покоєм, дика сцена; моя мати благала, чоловік сміявся; потім він пішов, а в ночі моя мати повісилась.

— Розіно!

— Почекайте. Я не називалася Розіна; я називалася Роза Доніо. Я мала старшу сестру, яка працювала в Аячіо. Вона вернулася, вона й виховала мене. Всю ту пристрасність, яка можливо перейшла в мене від матері, та якої вона собі не бажала, я перенесла на свою сестру Тоню. І вона теж мене любила. А потім вдерлося оте велике чудове „кохання“! Я ще бачу перед собою того, який вкрав мені сестру: високий, чорнявий, з ясними очима, трохи як...

Тоня його кохала, він її ошукав... бив... Ах! Що за спомини! Потім він мусів виїхати до Франції. Я думала, що вона визволиться, залишиться зі мною... ми моглиб жити щасливо. Ми мали невеликий маєток... оливки...

Тоня боролася й вкінці мене перемогли. Вона мене покинула і пішла вслід за своїм коханим. Поїхала за ним до Парижа і там він її покинув. Ви можете собі уявити, яке життя вона там провадила. Мало-помалу припинилися вістки від неї. По кількох роках я довідалася, що вона померла у шпиталі на сухоти. Ось як. А тепер, якщо ми не хочемо, щоб нас замкнули в театрі, нам треба йти.

— Я вас відпровожу до ваших дверей. Я маю своє авто на долі.

Він кермував не розмовляючи. Трагічне оповідання лунало йому в ухах. Він почував, що після такого признання, він мусить або виїхати, або з'єднатися з нею. Як щоб він взяв цю малу руку, якої стільки разів останніми тижнями він цілував долоні, то це не булоб тепер жестом куртуазії або пестошів, то булоб зобов'язанням не зрадити, не звести. Через те він силкувався спитати себе самого, чи досить він любить її, щоб зробити таку умову. Але як блискучі проміні дозволяють бачити лише їх відбиток і роблять навколо себе ще чорнішою тінь, так і жадання дозволяло йому бачити в ній лише пожадану жінку.

Біля нього Розіна теж мовчала. Вперше зрадила вже причину свого страху перед коханням і вона з полегшою зітхнула.

Як тільки починав їй подобатися мужчина, вона чула далекі, сумні голоси, якби з могили, скарги своєї матері, крики сестри й жорстокі вірповіді їх коханців.

— Тим гірше, — казала вона собі, — або тим ліпше;

кожен раз, як я хочу зробити дурницю й закохатися, мама або Тоня мені стають на перешкоді.

А сьогодні ввечері їй здалося, що доля її припечатана, та що страшні привиди не провадили навколо неї свого зачарованого лету.

Вона дивилася на людину, яка кермувала певною рукою, твердим рамям, пильно дивлючись перед себе. Дати собою так кермувати... можеб могла вона бути щасливою...

Пристрасна сила схилила їх в темряві одно до одного. При випадкових штурханах вони присувалися й залишалися так, притулившись з трепетом у серцях. Між ними заглиблювалася ця тепла тиша, коли досягає кохання.

Ле-Фльош зупинився перед дверима акторки.

— До побачення, Розіно.

— До побачення.

Вона хотіла вийти, але він її затримав і притягнув до себе.

— Моє дороге кохання — сказав він їй, — я хотів би за мою філіпіну вас попросити... Але я не знаю чому, мені здається, що щось більш ніжне і приємне повстало між нами. Я не смію більш нічого вимагати, Розіно. Я чекаю всього від вас.

Молода жінка подивилася хвилинку на нього.

— Чогожби ви бажали? — сказала вона.

— Прийдіть завтра до мене, Розіно. Я так прагну вас бачити, вас мати біля себе, сказати вам, що вас кохаю, запитати, чи коли небудь ви зможете мене покохати. Скажіть, так! Ми поговоримо, я вам покажу книжки, почастую вас. Я вам присягаю, чуєте, що буду таким, як ви накажете, повним пошани, другом...

Вона вийшла з авта й простягла йому руку через двері.

— Я приймаю вашу обіцянку — сказала вона — і прийду. Тільки хай мігдали цієї філіпіни не будуть за гіркі. До завтра.

— Ну щож, люба Розіно, хіба я не був чемний?

Розіна поставила свою чарку порто.

— Певно! Якщо я прийшла, то тому, що мала ваше запевнення...

— О! ви добре знаєте, що жадне запевнення не ратує в випадках форсе таїєнте. А це якраз випадок форсе таїєнте — кохання до вас.

Він сів на отоману біля неї і не торкаючись її, наблизив своє обличчя до її шиї.

— Який чудовий запах маєте ви, Розіно, — сказав він зовсім тихо. — Я вам ніколи не дав пізнати... З того часу, як я вас знаю, ваші пахощі мене переслідують. Іноді, покинувши вас, я ще вдихаю на своїх руках те, що зосталося після таких рідких дотиків. Що це є?

Акторка засміялася.

— У вас, великий мудрець, треба це спитати: я ніколи не перфумуюся. Я думаю, що я, як ці зайчики, на яких полюють в Альпіллях, що просякли запахом диких трав. Яж ще пахну корсиканським чагарником. Бодай, я так думаю, бо, уявіть собі, мені часто говорять про мій запах, але я його не знаю.

— Це правда — сказав він, — це запах чагарника, запах, який підчас війни нісся літом вздовж Корсики і заморочував в кабінах голови воякам, що повертали зі Сходу. З чого він складається? З диких троянд... гвоздик...

— Але чекайте, — і він встав, — ви не знаєте вашого запаху? Чекайте.

Він дістав з бібліотеки дивну книжку, французьку, видану в Китаї, неоправлену по європейськи, але надруковану на довгих, складених аркушах паперу, стиснутих двома деревляними дощинками з камфорного дерева. Він її відкрив і понюхав. Рознісся мушкатний, гострий, опянюючий запах.

Розіна встромила ніс до пахучих дощочок і глибоко зітхнула.

— Якщо дійсно це, — сказала вона — її горло щось стисло, — то це не є неприємно...

Ле-Фльош сидів за нею; він її притягнув до себе і знову поцілував у шию. Вона не противилася. Як він їй подобався! Який дивний звязок повставав між ними. Їй подобалось слухати його, дивитися на нього, коли він говорив, почувати його біля себе...

Вона ще раз хотіла очуняти від цього фізичного запаморочення. Вона напружила всі, уже розімлілі мязи і одвернула голову, вже піднесену до цілунка. Встала, взяла сигаретку. Він не завважав її, як вона, сміючись, вернулася, встромила йому в уста другу сигаретку, яку щойно запалила і знову сіла біля нього.

— Трохи згодом — сказала, теж сміючись, — я вам заповім свою шкіру і ви зможете теж зробити перфумовану оправу.

— Але ви знаєте, — сказав Ле-Фльош, — така оправка вже існує... Почекайте.

Він швидко скочив на драбинку і з одного з відділів своєї бібліотеки витяг і приніс якусь книжку.

Її покривала шкіра, блискуча, ясна, тонка, позначена гладенькою плямкою; сонце грало на ній і вилискував легенький пушок, який не знищено гарбуванням. Молода жінка взяла її не без вагання.

— Направду, — сказала вона, — це...

— Так, з людської шкіри.

— Боже мій! який жах! — скрикнула вона обурено.

— Але звідки у вас це?

— О! я не дуже цим пишаюся, — сказав він. — Це

одна з фантазій молодого студента, від якої пізніше відрі-
каються. Я був у секційному павільоні, товариші розійшлися,
анатомічні помічники були десь заняті. Вернули нам на-
шого трупа, щоби одпрепарувати для слідуючого сеансу
мязи тієї спини, яка лежала передомною ще не торкнута.
Не знаю, що мені стрільнуло до голови. Я взяв скальпель,
відділив шкіру, згорнув її і встромив у свою течку. По ви-
ході направився до кварталу Гобелінів і зайшов до гарба-
ра... От...

— А ваш... труп, як ви кажете... залишився... так...

— О! він не втік від свого призначення, його порізали
на кусні, одпрепарували м'яз за м'язом, нерв за нервом! Я йому
скорше зробив послугу.

Він розгорнув книгу перед Розіною. То були „Квіти
зла“. На білому аркуші спочатку книги Ле-Фльош написав
вірші. Розіна прочитала;

Avec la peau d'une fille
Ces feuilletts sont recouverts.
Elle eut frequenté les... vers
De façon bien moins gentille.
Discrete, nue et sans bruit,
Docile quand on l'appelle,
Sur ces rayons elle git.
Celle que j'aime soit telle!

(Ця книжка покрита шкірою дівчини, яка мала-би в менш прив-
ний спосіб запрявлятися з ...віршами [-робаками, бо vers по французьки
значить і вірші і робаки]. Нага, скромненька і негаласлива, по-
слухна на кожний заклик, лежить вона на цих полицках. Такою по-
винна бути та, котру покохаю!)

— Це жахливо. — сказала акторка здригнувшись.

— Ну, годі, очуняйте. Випийте ліпше коктейлю, щоби
прийти до себе. Я вам приготую коктейль „Роза“, Розіно?

— Хай буде „Роза“.

Він почав змішувати напитки. Акторка сиділа мовчазна,
збентежена.

— Про що ви думаете?

— Це по дурному бути такою перечуленою — сказала
вона. — Ваша історія окладинки заморозила мене. Я ду-
маю, що колись ця шкіра була тепла.. жива.. яку кохали,
пестили і що бідна, невідома дівчина...

— Невідома! цілком ні. Трупи секції залишають при
собі своє прізвище, привязане до них. Мені здається, що я
з сумлінням колекціонера занотував її імя і пригадується,
що я його десь записав в кутку сторінки. Подивіться самі,
я не знаю де... Вже так давно я не мав цієї книжки в ру-
ках...

Розіна перегорнула кілька аркушів, поки він збовтував
коктейль. На останній білій сторінці показалися два ма-
ленькі записані рядки. Вона прочитала:

„Оправлено в шкіру Антонії Доніо, умерлої в шпиталі
Лярібуазієр, дня ...“

Він налив обидва коктейлі і наблизився зі шклянкою в руці. Він побачив перед собою жінку, бліду під фарбами, що були, як червоні плями, з очима блукаючими від жаху, з розкритими устами, готовими до крику, який не міг вирватися. Він хотів підбігти до неї. Але вона відступила і, з очима, повними ненависти, дико, зі всеї сили шпурнула йому книжку в обличчя.

І в той час, як, остовпівши, він підносив руку до своїх скривавлених уст, що розпухали від удару, вона кинула останній погляд на людину, яку мало що не покохала і на книжку на підлозі, на якій ніжний, соняшний промінь золотив легкий пушок, і притьмом вибігла геть.

(З французького Ю. Пірогова).

І. Федорович-Малицька

Париська Виставка у Національному Музеї

Вдруге дали нам нагоду побачити малюнки чужих артистів зі знаними іменами і вдруге можемо судити про мистецькі osiąгнення наших молодих мистців, прикладаючи до їхніх праць міру західно-європейську.

Вистава париської групи українських мистців, в осіні 1931 р., зазнайомила нас уперше з творами деяких чужинців, приналежних до т. зв. „париської школи“. Звуть її також „*école internationale de Paris*“. В її склад входять французи, італійці, швайцарці, українці, росіяни, семіти різного походження і т. д. „Париська школа“ представляла собою досі радикальні течії модерного малярства. На першій виставці в осіні 1931 р. більшість експонатів мала виразний характер ультра-модерністичний. Андрієнко в ній виступав виключно як конструктивіст і надреаліст. Так само італійці Тодді, Де Пізіс і Северіні.

У цьогорічній виставці видно нахил і поворот до чистого малярства.

Вправді нема цього разу деяких славних прізвищ, що фігурували на першій виставці між чужинцями. Хоча список експонатів вичислив останнім разом горді імена Пікассо, Моділіяні, Задкіна, Шаґала, Фужіта — ці артисти були тільки заступлені одним, найбільше двома, не характеристичними творами. Всеж таки, стрічаємо ряд знайомих нам з першої виставки відомих артистів з додатком модного портретиста париських жінок — Ван Донґена, який досі тут не виставляв, і кількох інших.

Виставу прислали наші молоді артисти з Парижа, де в осіні мин. року стрінулася з загальним зацікавленням мистецьких кол. Виставка в Парижі, була улаштована в саях Галерії Марсей.

Майже всі образи запрошених малярів цікаві та цінні; деякі з поміж малюнків наших мистців можна сміливо поставити в один ряд з ними.

Зараз біля вхідних дверей притягають нашу увагу два малюнки більшого розміру з незвичайно живим кольоритом. Один з них — далекий водний простір, блакитний, з туркусовими переливами. Близько скалистого берега вода щораз більше мінлива, де-не-де розпорошується в спектральні барви. Скелі щелисті, кольору глинястої землі. Сміливі, розгонисті мазки йдуть за поривом стихії: здається, бачимо неспокійну гру розбурханих хвиль. Техніка достроєна до сюжету. На другому малюнку — два великі червоні раки відбиваються плястично з білого та сіро-брунатного тла. Білий полумисок по середині малюнку сповняє завдання осередного пункту, колючого для рівноваги в композиції. Фарби накладані доволі грубо, мазки також сміливі як на першому малюнку. „Раки“ не тільки ефектовні, але свідчать про справжній малярський хист і добрий смак. Обидва малюнки О. Грищенка. Експозити М. Андрієнка вказують цікаву еволюцію в користь чистого малярства. Дві дівочі голови добре мальовані, але дивно відпихаючі. Дві дуже гарні мертві природи цілком відмінні кольоритом і настроєм: одна (порцеляновий кімнатний годинник і надприродно велика гіпсова рука) дещо подібна до „композицій“ Северіні, ціла удержана на кремозому та білому. Підхід почасти надреалістичний. Друга мертва природа має теплі тони, ніби вечірнє сонце озолочує осінню зелень в постаті зеленявої папуги в товаристві скрипки й кількох мідяно-червонявих нот.

Небуденно стилевий мужеський портрет І. Бабія. Технічне виконання тонке, як і цілість малярської візії. Мужеська стать одягнена в рід чорного трикоту. На руді відтиск якора (моряк). Постать лагідно але плястично відбивається від нейтрального тла, що переходить у пів-сумерк. Черти голови тонкі. Загадковість зовнішньої появи тільки підчеркує дистинкцію небуденного образу, який нагадує клясичні мужеські портрети в роді князя Рупрехта von der Pfalz, Van Dusk'a.

М'якість жіночих постатей О. Глушенка дуже приваблива. Дві „композиції“ передають з великою чутливістю вроду двох дівчат. Молодша, у лежачій позиції, має багато виразу. Тло, подібне до виляялої української тканини, зливається з другими тонами малюнку. Образ має великий чар інтимності і вказує на субтельне відчуття вальорів. Пейзажі Глушенка мають французьку легкість. М. Кричевський виставив два краєвиди. В них є доволі повітря і світла, а проте око відчуває недостачу плястичности.

З трьох портретів Перебиноска тільки один (паночка у блакитній блюзці) можна назвати вдалим. Требаби побільше м'яккости в переходах від барви до барви. Його портрети при всій дбайливості виконання надто сирі. Зате ар-

тист виставив несподівано ряд гарних мертвих натур і композицій. Малу розміром „Композицію“ (62) і великого формату „Квіти“ (56). Праці Хмельюка (портрет молодого хлопця та жіночий портрет) замітні певним визиваючим недбальством. Жіночий портрет свідчить про незаперечний талант.

О. Третьяків заступлений одним жіночим портретом: ефектовне освітлення постаті та ефектовний кольорит (жінка в білому з червоною накіткою). На жаль, брудне опрацювання голови не дозволяє одушевлятися цим цікавим малюнком без поважних застережень. Невеликі форматом прегарні квіти Хмельюкової. С. Левицька і О. Рубісова виставили цікаві акварелі, рисунки й графічні твори.

Два акватінти А. Савченка-Більського (пейзаж та архітектура) виконані прегарно. Пейзаж має теплі, бронзово-мідяні тони. Архітектура (дім стародавньої будови) некольорована. Всупереч субтельній артистичній обрібці, ні один ні другий експонат не хапають за серце. Навпаки, вони викликають певне, може неоправдане вражіння банальности... може тому, що за мало особисті? Борачок завів наші сподівання трьома малюнками, між котрими нема ні одного доброго. В „автопортреті“, видно щире, хоча неуспішне зусилля артиста в напрямі осягнення цікавих воздушних ефектів. Чотири експонати С. Луцка слабші від того, що ми звикли бачити з його праць. Особливо два гірські краєвиди, де переважають фіолетні відтінки, разять добрий смак. Портрет „Гудула“ вимучений.

Між чужими експонатами висувається на перше місце під оглядом кольориту мертва натура С. Н. Влас. Біло накритий стіл, деяка посуда і обідраний крілик. Все реалістично трактовано. Крілик так уложений, що прикро дивитися на його скалічене тіло. Коли дивитися на цю мертву натуру з чисто малярського погляду, око захоплене звучним акордом глибоких, соковитих тонів. Синява зелені відтіну павиних пер, сусідує з їдкою зеленню в роді тої, що осідає на старих бронзах. Між ними червоно-брунатні тони й десь на боці, розкішний кармін. Ці чудови барви не тільки віртуозно зіставлені, вони горять якимось притаєним огнем, що надає дивному малюнкові нечувану глибину.

Знаменита в кольориті „композиція“ швайцаря А. Нолу виказує також соковиту зелені і червоняві тони. А. Нолу звернув вже на себе увагу зіставленням кольорів, що інколи нагадує казкові гармонії барв Гогена. Позатим кольористично ефектовні мертві натури Ortis i Pailés, остання особливо цікава наскрізь оригінальним підходом до сюжету (склянна миска та овочі). „Композиція“ італійця Tozzi ділає немов репродукція різьби. Вміло скомпонована (мужеська й жіноча постать), вона виявляє уgruntоване почуття форми артиста. Кольорит тут побічний. Зате є доволі світла, завдяки якому тверді форми стають м'якші й плястичніші. Композиція не по-

риває, але не є банальна. G. Severini заступлений „Композицією“ в роді знаних нам його праць, напів надреалістичних. Маєте там фрагменти античних різьб, овочі, книжки, всячину. Всі ті предмети, уложені з великим композиційним талантом, дають певну синтету ріжnorodного поняття форми. Барв майже нема, поза припорошеною зеленістю карбованої дині та кількома жовтявими тонами. Але композиції Тоцція і Северіні'ого зимні, витвори розумових міркувань, замість бути виразом стихійного пориву. Далеко більш притягаюча, більш безпосередна, є композиція (трохи в стилі Сезанна) O. Frisz: жіночі акти усталені в коло біля камяної студні. Контури постатей кілька разів і кількома разами підчеркнені, викликають вражіння, що малюнок технічно невикінчений. Але скільки свіжости, життя, скільки дивно притягаючого ритму саме в цих свобідно начеркнених лініях!

Leugett виставив прегарні білі квіти, легкі та свіжі, немов мазки пензлем були природним продовженням їхнього дійсного життя. Між пейзажами варто згадати цікаво трактовану вежу з мурами Du Margoté. Цілий малюнок ніби мерехтить завдяки своєрідному накладанню фарб. Добрі пейзажі виставили Brianchon (урбаністичне, у холодних, сивих тонах), Janin (уявний краєвид у монотонних, але вибагливих кольорах), A. Lhote (цікавий у композиції—зрештою один з найбільш талановитих артистів Парижа), Oudot (цікавий підхід, багато виразу при скупих кольорах).

Між портретами знаходиться кілька творів високої мистецької культури. Це твори викінчені, доведені до такої фінезії малярської, що в них нічого не можна відняти ані додати. Такими творами є жіночі портрети J. Napau, Janin і M. Licka. В них усіх строго перестерігана чистість стилю. Ці три жіночі портрети представляють собою щось суттєво відмінне, майже окремі світи. В портреті J. Napau бачимо тонку та модну стать панночки, що виступає нечувано плястично, хоча артист не дозволив собі на найменші контрасти в однаковому скрізь кольориті. Тут артист орудує виключно вальорами світла і тіней, завдяки яким повстає подивугідна плястичність малюнку.

M. Licka назвав свій образ „Композицією“. Молода жінка в одіжі доби Biedermeier (повне своєрідного чару). За позірною наївністю сюжету укрита велика артистична культура, стара традиція.

Третій жіночий портрет, Janin'a, представляє старшу паню з білим волоссям. Небуденний підхід з великим почуттям стилю достроений до типу жінки. Кольорит вишукано дискретний, майже неутральний в барвах: матово-зеленій, сивій, білявій та чорній. Гло перерізує якийсь стилізований взір. Поверхня малюнку гладка і лискуча, як на декотрих прастарих, олійних образах. Не кожному цей малюнок сподобається, бо в нім

нічого не промовляє до наших інстинктів — але кожний відчуває, що має перед собою скінчений артистичний твір.

Остають два портрети, що відзначаються радше оригінальністю чим другими мистецькими прикметами. Один з них жіночий портрет славного париського портретиста Van Donge'n'a, другий, кисти Heraut пригадує зразу деякі ренесансові портрети в роді званої дівочої подоби умбрійця Piero della Francesca, або дивовижного жіночого портрету Bartolomea da Venezia: предовга шия, штивний, неприродний рух голови, білий очіпок або турбан, золоті окраси, тощо. Образ Heraut'a має вправді деякі зовнішні прикмети згаданих портретів і тим звертає на себе увагу. Але недостає йому життєвої правди.

Образ Heraut'a зовнішню екзотикою намагається заслонити внутрішню порожнечу. Жіночий портрет Ван Донгена, навпаки, виказує неймовірно формальне і технічне упрощення: пані у блакитній сукні з бурштиновим намистом. Лице біле, як незаписаний листок білого паперу. Жадного освітлення. Жадного тінювання. Крій очей зазначений охрою*), неначе потягнуто кольоровим олівцем. Місто зиньд-дві тупі, круглі, блакитні плями. Одні уста повні, соковиті, плястичні. Волосся брунатно кармінове, немов фарбоване. Пізнати добру композицію і самопевність мистця, але одночасно він вражає як кольоровий рисунок дитини — не як скінчений твір замітного артиста. На підставі цього одинокого експонату годі собі виробити погляд на творчість артиста.

Про менш замітні портрети не згадую.

З двох експонатів італійця De Pisis — один сюжетом подібний до одного з його малюнків з минулорічної вистави міжнароднього малярства у Венеції: пляжа, багато неба, на дальшому пляні вузька смуга моря. Крім цього на першому пляні природної або надприродної величини різні предмети як: мушлі, виноград, квітка — або, як в тому випадку — два відрізані крила мєви. Це рід надреалізму. Мистецький вислід дуже марний. Другий експонат, мертва натура, нещасливо складена при млявому кольориті. Репродукція мертвої натури тогож артиста в катальозі не є ідентична з його експонатом.

Відсутність ультра-модерністичних абсурдів є особливо радісним фактом, зважаючи, що ще недавно такими абсурдами одушевлялося чимало зпоміж наших молодих талантів. Не тільки в Парижі, але навіть серед представників „париської школи“ помітно здорову реакцію у бік чистого малярства. На це вказує м. і. прислана з Парижа виставка та примітки відносних париських часописів та газет.

У кожному випадку добре, що аранжери вистав дали громадянству нагоду бачити деякі зразки модерного європейського малярства, бо, як влучно каже О. Лагутенко в передмові до катальогу: „Безпосереднього вражіння від мистецького твору не можуть замінити ніякі репродукції, книжки, критики“. Мистецький твір треба бачити, треба переживати.

*) охра — жовта фарба

Л. Луцiv.

Наш життєписний роман

Світ завжди тужив за великими людьми. Хто не бажавби побачити, почути великого поета, музика, вченого, полководця, а то й політика, якого „слава“ часто є тільки мигтінням метеора? Літературні твори дають можливість найширшим кругам пізнати не тільки розумово, але також і чуттєво велич людського змагання. Легко висмівати дешевий дидактизм літературних творів, та хто може заперечити, що словесний мистецький твір може часто мати безліч наслідувачів своїх героїв, а то й цілком переорати духовість цілого народу.

В часі останньої війни мільйони людей були тільки гарматним мясом та їжею для вошей. Здавалося, що прийшов кінець для культу одиниць. Позапалювано вічні вогні перед гробами незнаних стрільців, в літературі оспівувано сірих, Ремаркових героїв, яких смерть не приносила зміни в змаганні мільйонів. Та зворот прийшов несподівано. Ті, що голосили беззастережну рівність, що повикидали монди святих, забальзували труп Леніна на взір деспотичних фараонів і виставили в московському мавзолеї для публичної чолобитні застрашених „вольних“ горожан.

В літературних творах, в яких головними героями є визначні, загально знані, постаті з історії чи з сьогочасности — „виживається“ людська туга за величию, сублимуються бажання перемогти буденність. Читачі „Робінзона“ часом втікають від батьків у світ, бо затрачують межу між літературною і життєвою дійсністю.

Ось чому в останніх літах повстає модний жанр мистецького життєпису великих людей. Читач радо проживає в тіні Наполеона, Гете, Бісмарка (Е. Людвіга), він захоплюється життєписом Шеллі, Дізелі й Байрона (А. Моруа). Для повноти треба згадати при популярності нового літературного роду і про звичайнісінький людський снобізм.

В нашій літературі можемо відмітити появу книг про Мазепу, Костомарова й Куліша¹⁾. Усі ці постаті цікаві з психічного становища, а для нас ще й тому, що своєчасно кермували вони долею майже цілого народу. Мазепу оспівувало багато чужинних поетів, підкреслюючи нераз романічні мотиви в житті гетьмана. Для романтичних поетів був це наче вимріяний сюжет. Інакше дивилися на гетьмана українські автори: Б. Лепкий в „Трильогії“ та Л. Старицька-Черняхівська

¹⁾ І. Борщак — Р. Мартель: Іван Мазепа. Життя й пориви великого гетьмана, „Червона Калина“. Львів, 1933, 8°, ст. 144.
Віктор Петров: Аліна й Костомаров. Рух. Харків, 1929. 16° ст. 192.
Йогож: Романи Куліша. Кооперативне В-цтво Рух. Київ, 8°, ст. 211. 1930 року. Обі останні праці вийшли в серії „Бібліотека історичних повістей і романів“.

в драмі „Іван Мазепа“ (Рух, 1929, Київ). В першого на чолу твору висуюються державно-політичні справи України, друга старалася підкреслити соціальний момент. Постать Костомарова, сина дідича й крепачки, що ідейно пристав до українства, ідеолога Кирило-Методіївців, царського засланця й героя сензаційної любови, якого замість до шлюбу впаковано до петербурзької фортеці — легко може стати сюжетом цікавого роману. Нестійна ідеологічна лінія гордого й себелюбного приятеля Шевченка й Костомарова, Панька Куліша, якого дехто пробував поставити на місці „здетронізованого“ автора „Кобзаря“ — цеж ідеальний матеріал до літературних творів.

Чужі автори по своєму підходять до сюжетів з української історії, наші „герої“ можуть бути для них „руїниками“. І тому вірно домагається Ю. Липа в V. кн. „Вістника“, щоби загадку української душі розв'язували для українців тільки наші письменники: „Синтеза, велика синтеза, наша синтеза всупереч синтезі чужих — то річ потужна“. Дехто докоряє Шевченкові за те, що не вихваляв Петра I. і Катерини II. („Нова Зоря“ з дня 30. IV.) Невжеж можна рівночасно хвалити Мазепу й Петра?! Росіянин Пушкин захоплювався Петром, українець і Шевченко міг його тільки ненавидіти.

Всі три названі праці вважаємо творами красного письменства і як такі хочемо їх обговорити. В. Петров сам дає нам до цього право, бо містить свої праці в „Бібліотеці історичних повістей і романів“. Автори „Мазепи“ вправді не признаються так отверто до того, що їхній твір, це повість, чи роман. Вони навіть заявляють у примітках, що це майже історично-наукова праця, де всі подробиці основані на документах і перевірених текстах. Рівночасно признаються, що в малюнку епічної атмосфери, серед якої проходила Мазепа молодість, — послугуються і уявою. Нею покористувалися автори і в багатьох інших місцях і ми з цього не робимо закиду, проти того можуть обурюватися історики, що шукають наукової правди²⁾. Для нас важне, чи Боршаків і Мартелів Мазепа „правдивий“ під мистецьким оглядом. Знаходимо у них чуттве відношення авторів до героя твору. Та воно не завжди буває прикметою. Виідеалізований герой не вдовольнить критичного читача. Мазепа „розуміє мент, коли має виступати“, він „зручний“, „хитрий“, „справжній учень Макіявеля“, „обережно недовірливий“, з „далекосяглою передбачливістю гетьман“, добре „звертає увагу на стихійний прояв волі народу“ — і врешті решт — трагічна катастрофа!

Правда, автори згадують, що гетьман своїм поведінням супроти Петра сплантеличив нетямущу масу і вона в рішачім менті не могла дати йому беззастережної підтримки. Мазепа сам довгою проволокою „ослабив“ і „зломив“ порив народу

²⁾ Пор. статтю М. Андруска в „Вістнику“ кн. 4. 1933 р.

до боротьби за волю. В нього було забагато „хитрощів“ (може нерішучості?), коли він майже перед виступом, по словам авторів, заявляє Орликові, що „прийме пропозиції Карла аж тоді, коли побачить, що цар не тільки не зможе боронити України, але й Московщини; тоді весь світ буде свідком, що він іде за konieczністю.“ Тодіж ще наказує священникам відправляти богослуження у всіх церквах за перемогу Петра! Подібно наші патріоти-монархісти чекали на абдикацію царя в 1917 р., щоби визнати українську революцію.

Романічному мотивові присвятили автори тільки 13 сторінок — з великою шкодою для композиції твору, бож „це непереможне кохання пізньої осені потрясло цим досі дивно зрівноваженим життям і казало гетьманові майже призабути про розсудливі, точно обдумані пляни“. В дійсності оця любовна пригода є в творі авторів тільки якимсь епізодом, бо вони, як це підкреслив М. Андрусак, не висвітлили відемних наслідків цих любовних пригод для дальшої Мазепиної політики. Якби ми викинули з твору оцеї маленький розділ про Мотрю Кочубеївну, то без найменших труднощів моглиби читати книжку до кінця! Саме життя зробило з Мазепи „динамічний жест“ і саме тому він притягав до себе увагу багатьох великих чужинних письменників. Наші автори трохи очистили героя від тієї жаги, про яку згадують на 58 сторінці і це пошкодило характеристиці Мазепи й суцільності твору, якого осередком є Полтава, бо вона, символ боротьби проти Москви — творить зміст життя великого гетьмана.

Віктора Петрова „Аліна й Костомаров“ — це справжній белетристичний твір романічного жанру. В автора ще борються дві „душі“: літературного історика й белетриста, та тут переміг письменник ученого. Навіть в цім хронологічно-біографічнім матеріалі є деяка композиція. Праця про любовні пригоди Костомарова — це, по думці автора, „роман, в якому, по суті, нічого „романічного“ не було“. Це парадокс, та правдивий, бо оснований на дивовижному поступованні нареченого з нареченою, учителя з ученицею. 28-літній Костомаров пізнався з 15 літньою Аліною в 1845 році. Їхньої любови не зломив навіть геніяльний п'явіст і композитор Ліст, що в лютні 1847 р. концертував у Києві та публично на естраді вирізнив Аліну як новосходячу зорю, що мала їхати з ним по дальшу кар'єру до Відня. Тоді то 13. II. відбулися заручини закоханої пари, та зловіща тринадцятка врилася всім у пам'ять, бо два місяці пізніше, наступив арешт братчиків.

Часто чути голоси, що протестують проти тих, які здійснюють заслону з „приватного“ життя поетів. Біда тільки, що важко відмежувати „приватні“ переживання від „публичних“. Шевченкова поезія звязана як найтісніше з його особистим життям. Побачимо пізніше, що негативна Кулішева оцінка творчости Марка Вовчка — це зловна помста відкиненого адоратора.

Зараз, після заручин, наречений наглив до шлюбу; вінчання визначено на місяць квітень. Микола подарував своїй Аліні, „коханій, найкращій половині душі своєї“ — дві книжки: „одну польську, як з невдоволенням говорила пані-матка Крачельська, а другу — мужицьку, з хохладькими піснями“. Була це його дисертація про унію і збірник українських оригінальних поезій. Ще оригімальніший був третій дарунок нареченій — „Наслідкування Христа“ Томи Кемпійського у французькому перекладі. У довгій менторській присвяті радив молодий своїй судженій докладно прочитати ту сторінку твору, де автор ганиць „статеве (полове) прагнення, яке в світі неправдиво профанується імям кохання“. Поведення Костомарова настроїло проти нього його будучу тещу, молоденька Аліна не зражувалася, бо жила рожевими настроями молоденької нареченої. Автор гадає, що „ці метафізичні сублімації“ кохання мають свої „біологічні основи“ і також стоять в залежності від сучасної романтичної літератури:

„Культивуючи образи й ідеї романтичної літератури, Костомаров несвідомо для себе, стояв перед небезпекою в своєму власному житті повторити те, що було тільки сюжетною схемою, метафорою та взагалі тільки звичайним стилістичним способом у Новаліса, Гофмана, Тіка збо Брентано“.

Нам здається, що автор перебільшує літературні впливи на життя не тільки Костомарова, але й Куліша. Хоч Петров наводить паралелі з творів романтиків, то всетаки не можемо вірити, щоби людина під впливом лектури могла вбити в собі таку стихійну силу, як статевий гін. Причина тут була тільки одна: Костомаров хорів „на жах перед думкою про статеве зближення, на невротичну фобію кохання“. З цієї катастрофи не могла його витягнути навіть любов молоді, упертої дівчини, що два і пів року завзято атакувала своїм листуванням нареченого в Саратові і не соромилася писати за протекцією до грізного Дубельта. Автор „Кудеяра“ відважився на одруження зі своєю любкою-вдовою вже аж тоді, як їм обоім, по насмішці Мордовця, було разом сто літ (1875 р), коли „життя одійшло“.

Друга праця автора не має белетристичного характеру, хоч назвав її приманчиво „Романом Куліша“. Важко було тут дати собі раду з творивом, бож „тих романів“ було аж пять і то рівночасно парами. Те, що пишеться про романічні пригоди — не мусить бути романом. Автор дав нам тільки життєписні причинки з 1858—1862 років. В пятьох розділах обговорено залицяння героя до молоденької графянки Мані Де-Бальмен, Лесі Милорадовичівни, автора „Народніх оповідань“ — М. Вовчка, дружини відомого байкаря Леоніда Глібова — Параски та прекрасної Полтавки, Ганни Рентель, в якій любився молодий тоді ще Кониський. Яка невичерпана скарбниця фабульного богатства, який поплутаний змоток любовної інтриги, яка глибина душевних переживань для дійсного белетриста! Правда, бракує тут „одности місця“, бо Кулішеві

героїні жили в Линовиці, Калюжинцях, Петербурзі, в Чернігові й Полтаві, й ніколи не стрічалися, а мабуть і не знали про свої суперниці. Та одна тільки Марковичева вистарчилаби для цілого роману. Оця „проста баба (так може писати про жінку тільки жінка, відома авторка споминів про Шевченка, К. Юнге), з гидкими білими очима, з білими бровами та віями, з пласким обличчям“ — зводила з глузду багатьох чоловіків, між ними були й такі величини, як Шевченко, Тургенев і Герцен. Був це жіночий Дон-Жуан, про якого писав Куліш, як про „дикий вовчок“, що росте на плодючому дереві, і висисає „живі соки з людей, що держали його на світі“. Вражений коханець не забув Марковичці навіть у своїй старості:

І вовк... ні, се була вовчиця,
А тільки прозвано вовком!..
І не вовчиця, а лисиця,

Яка кралася

...До сердець прихильно-щирих,
До розумів святих-правдивих,
Губила між людьми людей.

(„Куліш у пеклі“.)

„Романи Куліша“ попередив автор „вступними увагами“, де складає дань офіційній науці, подає соціологічні риси п'ятидесятих років XIX в., згадуючи про „початок розвитку буржуазії, міського життя, торговельного й промислового капіталізму“. Ми не заперечуємо факту, що людина—соціальна істота, на яку впливає середовище, та вважаємо перебільшенням, коли автор старається пояснювати „розрив між тенденцією і здійсненням“ у цілому Кулішовому житті при помочі Марксового маніфесту. Це правда, що в автора „Досвітків“ був цілковитий розлад між замислами та виконаннями — та це прикмета його особистої вдачі, а не характеристична риса цієї доби, бо інакше таких Кулішів малиби ми більше. А тут автор подає нам, що тільки вередливий Куліш не міг жити вповні соціально, особисто, морально, ба навіть психічно і сексуально — бо жив „на зламі від февдального ладу до буржуазії“. Це саме треба сказати й про Кулішеву половинчатість та нерішучість —наслідки багатьох причин, які формують людський характер і не можна їх звалювати тільки на оточення. Навіть при ідеально однакових соціальних умовах творяться різні вдачі людей.

Історія Кулішових романів — абстрактних, часто тільки книжних, паперових, вигаданих, деформованих, ідеалістичних, компромісних і опортуністичних — це є історія захопленя і зречень, поривів і здержаности, палкої пристрасти і німошого мовчання. Його кохання—це моралізаторство й менторство, культурне просвітництво“.

Прихильники Кулішового культу з невдоволенням читалиби цю книгу, де пишеться про його „черстве позерство, безкрайній егоїзм та егоцентризм, нещирість та нахил до фрази“, антигромадскість і в парі з ним буйну хвалькуватість цього

„Тартюфа навпаки“, „оберненого“, перелицьованого Дон-Жуана. Він хвалиться в листах, що в його романах брали участь батьки й матері, брати й сестри люблених ним героїнь та творили його волю. В дійсності — герой відіграв не дуже почесну роль супроти Л. Глібова.

Мазепа під Полтавою — Костомаров і Куліш в „Кирило-Методіївськiм Братствi“ — це двi епохи української історії: два етапи боротьби України з Москвою. В обох випадках була перемога не за нами. Не місце тут вказувати на причини програної. Про Мазепу писали ми вище, що йно згадували ми про половинчатість, нерішучість і позерство Куліша. Про Костомарова Петров пише, що він „часто говорив, а діяв кволо“. „Те, що він казав сьогодні, не завжди відповідало тому, що він мав сказати завтра“. „Його революційність не виходила за межі його адюнктства в університеті“. Для об'єктивності треба зауважити, що совітські автори домагаються часто, щоби історичні особи були „революційні“ по вказівкам III інтернаціоналу, бо при цій точці забувають про вплив середовища.

Ватажок Кирило-Методіївців не мав певноокреслених ідеалів, ані навіть точно визначеної лінії. Петров досадно, але вірно, характеризує мимоходом і Шевченка:

„Для Шевченка усе було просто, зрозуміло й вирішено. Хмельницький зрадник, Мазепа — ідеал. Хмельницький, запроданець Московщини, зрадив Україну; Мазепа змагався за її незалежність. Шевченко, говорячи це, висловлювався нецензурно. Свої оцінки він аргументував лайкою. Проти такого способу захищати свої думки, не приходиться заперечувати: лайка сама в собі має силу доказу, вона імпонує“.

Цікаво, як довго треба буде ждати на справжній літературний твір про життя автора „Кобзаря“?

Евген Маланюк.

Ти

Твоя весна вже виростає в літо.
Темніше луна' нечастий сміх
Достигле тіло, золотом налите
Тремтить, як плід на пружних вітах ніг.

Ще — квітень. Ще летить посмертний сніг.
Та вітер пестить тихше і ніжніше.
Дріжить рука. В ній кожна жилка дише
Передчуттям вогненних уст моїх.

Стиль нового покоління

Кожна доба має свій стиль, має його і кожна нова генерація. Очевидно, про одність стилю якоїсь епохи — годі говорити. В ній панує мішанина-позавчорашнього, вчорашнього, сьогоднішнього і — завтрашнього. Герольдом цього завтрашнього й виступає молоде покоління. При чім цей „стиль завтра“ не розуміється як стиль короткого періоду, лише — як духовна печать, яку хочеться витиснути на ціле століття.

Так пише в своїй нашумілій книзі Е. Гінтер-Гріндель про „місію нового покоління“; один з розділів його книги, переложеної вже по французьки, актуальної не лише в вітчизні автора, переповідаємо тут¹⁾, як повний ідей близьких нам; ідей, які — майже в тім самім оформленні — більш як від десятиох років пропагували: „Вістник“ і „Літ. Наук, Вістник“.

Який же є стиль нового покоління, форма, в якій виявляється його новий зміст? На це відповідає автор — на підставі цілої великої літератури молодого покоління на цю тему, яка повстала в Німеччині протягом останніх літ. Тон цьому стилю надає — „холодний вітер терпкої мужескості“. Перша прикмета цього стилю — це так часто підкреслювана — „річевість“ (Sachlichkeit), в якій бренить ще відгомін вчорашнього стилю. „Ми — пише автор в імені молодого покоління, ми є річеві, бо бачимо дійсність річей, а вона стоїть для нас вище за думки людей, оскільки ці думки віддаляються від річей“. Теперішня молодь та її почування привязуються головндо до річевого. А передусім: вона не виставляє своїх почувань на показ, вона тримає їх на припоні, убирає — „в холодну, тверду форму“, замикає соромливо в собі. Напр. — коли вона відчуває щире співчуття, вона стидається — (як того вимагав старий стиль) заголосно виявляти його, воліючи уходити за людей „позбавлених чуття“. Так само й з іншими шляхотними поривами, які вона, та молодь — як „не річеві“? — ховає глибоко в своїй груді. Вона має ці шляхотні пориви, дає себе ними вести скорше, аніж яка інша людина, — але не показуючи їх навні. Словесний альтруїзм, словесне моралізаторство — зненавиджені в цім поколінні. „Для нас є нетактовністю, вивертати назверх своє внутрішнє, інтимне“, відслонувати свої почування. А коли хто на підставі того твердить, що нова молодь, взагалі не має почувань, — то це наївне і глибоко помилкове твердження людей минулого віку...

Сутєва черта майже всіх в тої молоді — є любов до правди і рішуча погорда всякою облудою. Вона готова скор-

¹⁾ E. Günther Gründel, Die Sendung d. Jungen Generation Versuch einer umfassenden revolutionären Sinndeutung d. Krise, C. N Beck. München 1932, ст. 458.

ше дати почепити на себе несотворені гріхи, аніж пописуватися дешевим моралізаторством. Для того це покоління брідиться всякою афектацією якоїсь „одуховненості“, там, де це зовсім не на місці. Смішно нам напр. представлення танка — як — „виразу душевного стану“. Ми любимо все спонтанне, безпосереднє, а зокрема, в танку — „тріумфуючу тілесність, що знаходить свій вираз в нестямнім ритмі, в крутіжї, в совганні, в полеті, — не самозадоволене виставлення на показ літеплої, підогрітої душі“. Ми „воліємо непорушні обличчя“, бо непорушні обличчя не виражають жадних почувань, ховають їх. „Зовнішня холодність і укрита за нею пристрасть, річевість в матеріяльнім і подвійне напняття почування в душевнім. Наша стриманість, наша скупа на слова замкнутість, а часто просто зимна шорсткість, — походять з того, що ми мусимо порушуватися в твердім і суворім світі, без опори й проводу. Ніхто не веде нас на повіді, ми стоїмо на власних ногах.

Ми стільки пережили, що не маємо слів, щоб все це виразити. Та й не хочемо цього, бо маємо укриту думку при тім: те, чого ми не можемо і не хочемо виразити в словах, стане живим в ділах. І ще одна причина, чому ми є такими, якими є: розчухрана й безнадійна атмосфера молодости з її катастрофами і упадками, з її напушеними приреченнями і такимиж частими розчаруваннями, — оцінили ми хутко як щось вороже, абсолютно непевне. Також і звідти наша замкнутість і наша здержливість.

На цім місці мушу сказати ще щось про нашу нібито таку радикальну „річевість“. Ясна річ, що багато з нас підкреслюють оту свою „річевість“ на кожному кроці, бо така мода часу і його кличів, а хтож хоче бути немодерним? Але в тім підкресленні є щось з афектації вчорашнього стилю. Мусимо розрізняти дві річевости. Без сумніву, є ми обективні, бо ставляємо річ над особистим. Але коли під річевістю розуміти позбавлене всякого ідеалу думання — причеплене до річи в протилежність до ідеї, то цієї річевости у нас не знайти. Якраз у нашого покоління спостерігаємо великий і рішучий поворот від переборщеного Раціонального — до Іраціонального; і мабуть недалекий вже час, коли ми викинемо геть оту матеріялістичну „річевість“, а заступимо її новою, новим ідеалізмом і новою іраціональністю, для якої будемо складати жертви: для найбільш „нерічевих“ цілей... Колиб ми були послідовно „річеві“, ми кожду річ цінилиби задля неї самої. Але так не є. Нам чужа ідея „l'art pour l'art“, ми не робимо бога з науки, можемо наразити задля неї життя, але — вона для нас не ціль в собі, лиш средство до цілі

Дуже важною прикметою нового покоління є замидування до доцільного, нехїть до крутіїства, до хороводів. Не летіти до кількох цілей нараз. Суперечки про „точки погляду“ не імпонують нам. Ми не кладемо особлившої ваги на гарні

„програми“, більше на дійсне наставлення і на виконання, на досягнення. Ми не так шукаємо за найліпшими поглядами, як за найліпшими методами. Маємо велике зрозуміння до раціональних метод і до засади економії взагалі. З цієї точки погляду ставимося ми і до книг, які пишуться для нас: мусить бути суворий поділ відповідно напередудоженого пляну, проста й ясна будова речень і думок, кожна думка на своїм місці, муситься поминути все менше важне, солідно призбираний сирий матеріал мусить бути перетоплений в як найтіснішу форму. Нічого ми так не терпимо, як широкословне, нездисципліноване базікання, як всякий Leerlauf, як передивання з пустого в порожне.

Кажуть, що ми самітні. Коли ми дійсно є самітні, то не в та самітність у нас сентиментально-смутна, навпаки впливає з надміру неперетравлених переживань. Останніми так заняте наше внутрішнє єство, що ми не дуже тужимо за оточенням. Точка тягару нашого існування лежить в нас самих, не в чімсь поза нами. Чи це значить, що ми егоїстичні чи егоцентричні? Не думаю. Ми дуже мало думаємо про наше Я. Ми тримаємося лише міцно себе самих, і може це є один з фортелів природи, який поміг нам — при загальній катастрофі — не потонути в ній. В цій цілковитій „орієнтації тільки на себе“ має може коріння і наша певність себе і деякий брак скромности. Це просто концентрація в собі, здобута в світі, в яким ні нащо поза собою не можна покластися. Звідси впливає і наша любов до дистанції. Ми не дуже скорі до затіснення відносин, ні до заприятювання. Ми потребуємо віддалення, щоби бачити ясно і не піддаватися чужим впливам. Бо наші юнацькі роки навчили нас не довіряти нікому.

Тяжкою є у нас проблема індивідуалізму і колективізму, виражаючись популярними термінами. Ми визнаємо потребу суворої дисципліни одиниці в колективі, визнаємо загал, який стоїть над одиницями і має право жадати від них жертв, часом великих. Але в глибині душі — ми є індивідуалісти. Коли хто бачить в цім суперечність, то вину в ній несуть оті беззмістовні, словесні кличі, які лиш затемнюють ясні і прості річі. . . .

У нас сильно розвинене почуття приналежности до загалу, але й — туга за героїчним і за сильною індивідуальністю. Перше — це мабуть вплив сьогодняшнього стилю, друге — передчуття завтрашнього. Ми, синтетичне покоління, знайдемо рівновагу і власне своє наставлення мабуть в аристократичній, веденій великими індивідуальностями, — спільноті. Колектив, як великий резервуар сили і могутности — це поняття близьке нам, але не колектив як безбарвна маса.

Коли ми лучимося разом, не закладаємо союзів спільного світогляду, натомість — спільноти одної волі і союзи боротьби. Не стільки лучить нас спільність віри, як спільність

чину. Велика спільнота віри витвориться аж тоді, коли ми навчимося, спільно відчувати як люди одного покоління і коли пізнаємо наше історичне післанництво. Нашій терпкій скупості й річевості відповідає і наше нове відчуття краєвиду. Наше відчуття природи більше відповідає відчуттю природи селянина, аніж доби замріяного мистця Вчорашнього. В нашій краєвиді — любимо ми його далечину і тяжку, сувору простолінійність. Типовим відповідником цього почуття є степ, отверте море... Їх широка, велика, холодна, терпка краса промовляє до нас, як жадна краса иншого краєвиду.

Тяжкий досвід нашої молодости навчив нас і нашої нової етики. Навчив нас стреміти до простоти, правдивости, ясности і чистости. Передусім хочемо ми чесности й ненавидимо фарисеїв і тартюфів моральности. Добро робимо ми як щось samozрозуміле. Мірилом нашого етичного поступування — є несконплікована, простолінійна чесність і льяльність („fairness“) спорту. Наш вірець є — не „кавалер“ (джигун), а — джентльмен, як представник тої, в кожнім відношенні не-трансцендентної етики, яку ми визнаємо: „кавалер“ — є „charmant“ „джентльмен“ — є „fair“. У відношенні до загалу, нашою етикою є: підпорядкування одному завданню, одній меті аж до заперечення власної особи. Це етика, споріднена дуже до етики вояка або океанського летуна, етика групи.

Нас обвинувачують, що ми відвернулися від вчорашнього і не дивимося в майбутнє. Ні, ми ділаємо так, ніби були переконані, що власне від нас починається нова доба. Нас цікавлять не засади і світогляди, а доцільне наставлення. Найздоровіша частина нашого покоління, це не змиршавілі й зрезигновані буржуа, у яких старече розчарування або безвірний нігілізм належать до доброго тону; ні, люди нашого покоління — є в глибині свого серця — революціонери, мусять ними бути в наш час. А революціонер, який не думає як раз від себе розпочати нову епоху історії, не є жадний революціонер, лише оскраженілий філістер — каже Гріндель.

Закидають нам нашу безрелігійність. Певно, питання існування життя по смерті, первородного гріха, спасення, особистого Бога, нестерельности душі, не займає великого місця серед проблем, над якими сучасна молодь роздумує. Певно, що ці великі й переважні проблеми, до яких все вертає людськість, розглядаючи їх все з иншої точки погляду, — не грають для сучасної молоді такої ролі, як пятьсот чи триста літ тому. Але цю нашу „безбожність“ не треба брати ані дуже поважно, яні як щось остаточне. Бо якраз серед молодшого покоління, правда, глибоко сховане під байдужою поверхнею, — але ясно помітне глибоке релігійне шукання і передчуття, стремління до тих останніх джерел існування, до яких мусять вернути людина, коли хоче пізнати ціль і зміст свого життя і чину.

Це нове наставлення принесло — й визволення тіла, го-

ловно спорт. Він звільнив нас від примусу одностороннього „духового“ життя старих. Коли ці останні нарікають на надужиття спорту, то хай памятають, що ліпше, коли молодь бере участь в спортових святах, аніж — в шанковнях. Відкриваючи тіло — спорт приносить визволення і від перверсности навязливих сексуальних уявлень. Спорт звів ближче до себе оба поли нового покоління. Полове життя є вже для нас не щось стидливо-грішно-звабливе, а щось природне і самозрозуміле. Сексуальні проблеми не тяжать більш важкою зморою над нами, ми просто не надаємо їм такої ваги, як досі. Але сексуальний потяг не є ціллю в собі, за ним молоде покоління вже відкриває його дальшу, об'єктивну ціль — творення нових поколінь... Спорт розвиває й нову етику. Правила гри вимагають, щоби перемогою противника так само тішитися, як власною. Ще зає дрібна заздрість, а це ушляхотнює життя. На спортовій площі неподільно панує етика джентльмена. Спорт виховує також чесність і правдивість. На спортовій площі не можна нічого удавати, там ціниться тільки правдиве досягнення і праця. Спорт жеж виховує почуття відповідальности і спільности. Альпініст, який цінить своє життя вище за життя товариша — не сміє зватися альпіністом... Нарешті на спортовій площі розвивається той дух fair play, який ми завдячуємо англо-саксам, дух льояльности, чесноі гри, лицарськості. Коли цей дух нове покоління перенесе і в громадське життя, з нього щезнуть шахраї, крутії і дурисвіти, а витвориться нова суспільна етика...

Нова генерація не хоче бачити світ гарнішим, ніж він є. Навпаки, вона горда, що їй судилося боротися і перемогати якраз у так уладженім світі. Бо всяке глядіння на цей світ через рожеві окуляри, лише затьмарилоб наш погляд і спараліжовало наш чин. Не спускаємося на інших, лиш на себе, бо є в нас відвага до чину і радість риску й небезпеки. Вийшли зі світу катастроф і збанкрутованих частинних розв'язок, ми пізнали неvistарчальність фраз і сурогатів, та не хочемо нічого половинчастого, ми хочемо цілости. Наша динаміка переможе статистику старшого покоління“...

В загальних рисах ціллю „завтрішнього стилю“ є — зробити нову людину, яка віддаласьби на службу загалові, затримуючи цілу свою індивідуальність і особисту відповідальність. Не повинно бути ні людини „для себе“ (лібералізм), ні для кляси (соціалізм), але людина свого народу, не ізольований атом, лиш частина великого національного цілого... „Від лицаря—взьмемо ми принцип крови, від середновічного християнина—душу, створену Богом, від буржуа—дух незалежности“. Гріндель — пише про нього французький критик (Габріель Бріне) має вже по вуха дрібнобуржуазного світу і неподільного панування гроша, але ще більше не терпить большевизму. „Гріндель знає дуже добре, що він ненавидить і чим він не хотівби бути і це—додає Бріне— вже бо гато“.

З початком ХХ. віку (кінчить свою книгу Гріндель) —

старий світ змиршавів. Прийшла нова молодь... Але над нею вдарила буря світової війни і здавалося, погребала її на віки. Матеріал, не людина, знова святкував своє свято. Реакція подиктувала свій „мир“, гріш знов запанував над світом. Але на-сіння нового вже кільчиться під землею і пнеться в гору. Старі форми хоч ще існують, стратили свій живий зміст, над-щерблюються і розкладаються старі партії. На всіх ділянках життя — назріває великий переворот. З покоління видідичених родиться покоління покликаних, а потім — вибраних.

Старим здається, що настає кінець світа. Лишім їм їх песимізм, бо для них — цей песимізм оправданий. Але ми сто-їмо перед новим початком, початком німецької революції. Ми не стратили віри, бо шлях наш не поза нами, а перед нами. На кожному початку стоїть віра, а з неї повстає воля, яка зрод-жує чин. Дійсність можна формувати лиш тоді, коли хочеться: хотітиж можна лиш там, де віриться. Ми віримо в наше по-кликання і в нашу місію. Сьогодні напади сил сучасності — нічого нам не вдіють, бо ми змагаємося не за пенсії, ні за рен-ти, ані за мішок з золотом, але за ідеї. Ми коримося тільки вищому закону в нас. Хто це розуміє, той розуміє нове по-коління. Хто цього не зрозуміє, не зрозуміє нас. Тут розхо-дяться два світи. Перемога нашого — є певна для нас.

Е. Ляхович

(Нью-Йорк)

Економічний націоналізм

Цілий світ переживає страшну економічну скруту. Пада-ють десятки тисяч підприємств. Промисл і торгівля спаралі-зовані, рільництво над берегом руїни. Велике безробіття і нужда закрадаються до найширших шарів населення. І мов на глум та економічна скрута повстала якраз в пору, коли економічні науки стоять дуже високо. І знова, мов на глум, ця нужда закрадається до найширших шарів не тому, що брак на світі продуктів, тільки тому... що є їх забагато. Економі-сти подають сотки проектів, якби зарадити лихові, але різно-родність тих проектів є нічим иным, тільки доказом їх влас-ної безрадности.

Всетаки вони погоджуються бодай щодо причин цієї скрути. Вони кажуть, що вона є вислідком війни і надмірного розвою націоналізму. Вслід за тим ми бачимо цікаве явище, а саме, всі політики в теорії є пропагаторами всесвітньої міжнарод-ної кооперації, є за взаємною обміною товарами, є за знесен-ням тариф — а у практиці шрубують тарифи, переводять еко-номічну самовистарчальність, голосять кличі „свій до свого“, „buy American“, „kauft deutsche Waren“, „buy British and be

proud of it" і т. д. Коротко кажучи, у практиці переводять повною парою якраз той економічний націоналізм, що його на словах так ненавидять.

Але що таке економічний націоналізм?

Економічний націоналізм є впливом політичного. Останній зродився у вогні війни. Зпочатку це був тільки духовий настрій. Далі цей настрій почав прибирати конкретні форми і виливатися назверх у різні правління і різні суспільні лади. Його основною рисою є те, що він змушує кожну одиницю, кожну суспільну верству, кожну інституцію і кожну політичну партію підчиняти свій інтерес вищому інтересові, інтересові нації.

Економічний націоналізм має такі риси: ставить на першому місці могутність і безпеку нації, а на другому вигоди і матеріальний добробут одиниць, прямує до економічної самовистарчальності, впливає на поодинокі економічні органи, аби вони співпрацювали зі собою і витрачали якнайменше енергії на взаємне тертя.

Наймогутнішим засобом економічного націоналізму є високі тарифи. При допомозі них уряд не допускає чужих продуктів до нутра своєї держави. А коли допускає, то під такими умовами, що їм тяжко конкурувати з місцевим, домашнім промислом. Хоч через це терплять свої горожани, бо позбавляється їх змоги користати з чужих добрих і дешевих продуктів — то все таки інтерес нації етавиться понад усе. А той загальний інтерес нації заключається ось в чому:

1) Держава ніяк не повинна бути залежною від чужинця, бо ніхто не знає, що чужинець кожної хвили може почати. Війна зродила велике недовіря і кожний підозріває другого в тім, що він сам готов йому зробити. Кожна держава має страх, що коли її індустрія та економічне життя буде звязане з чужинцем, то той чужинець, видавши Сталіна, або Мусоліні — кожної хвили зможе здезганізувати його економічну систему.

2) Чужі продукти загрожують внутрішнім рынкам і можуть спричинювати безробіття в нутрі краю. Бо економічне життя розвивається найкраще тоді, коли є рівновага між продукцією і консумцією та між подажею і попитом. Коли чужі продукти будуть мати право заливати свобідно рідні ринки, то вони будуть в силі кожної хвили цю рівновагу захитати (домпінг).

3) Чужі продукти, з огляду на низьку заробітну платню в чужих державах, можуть бути значно дешевші. Щоби з ними конкурувати, свій промисл мусівби також обнижати заробітну платню, а це обнизилоби загально внутрішній рівень життя.

4) Слабші народи мають також оправданий страх перед сильним чужим капіталом, який розпаношившися в даній державі, має сотки способів витискати свої впливи на тій державі, впливи, які можуть іти і йдуть в розріз з інтересами тої держави. І найголовніше,

5) в часі війни держава не може бути залежною від чужих продуктів, головню тепер, коли ніхто добре не знає, хто є чий ворог, а хто приятель.

Світова війна всіх переконала, що оборонна здібність кожного народу залежить у великій мірі від його економічної незалежності. У висліді, ті народи, які не мали індустрії, почали її розбудовувати. Ті, що мали односторонню індустрію — почали її доповняти бракуючими галузями, а ті, що були залежні від чужих рільничих продуктів — старалися якнайбільше розбудувати своє хліборобство. Вистарчить згадати хочби про Німеччину, яка до війни обходилася власними рільничими продуктами на 65%, а нині обходиться на 95%. А як Гітлер заповідає, вона дійде вкортці до повної хліборобської самовистарчальности.

Ясно і зрозуміло, що коли Німеччина обтяла на 30% свої закупна в аграрних країнах, то аграрні краї мусіли на стількиж відсотків обмежити свої закупна в Німеччині і або обмежувати свою власну консумцію, або чимскорше розвивати свій промисл.

Бо гріш в меркантильній системі відграє ту саму ролю, яку відграє кров в тілі. Так само, як відплив крові через протяту жилу може викликати грізні наслідки в тілі — так відплив готівки за границю може викликати грізні наслідки в економічній житті. Тому кожний нарід, кожна держава старається за всяку ціну бодай на стільки продати, на скільки купує від других, цебто старається за всяку ціну зрівноважити свій торговельний білянс. Деякі держави осягають цю рівновагу щойно при помочі тяжких жертв. Така економічна політика може хвилево рятувати державу від катастрофи, але на довшу мету, вичерпуючи статистику, вона поступенно веде край до руйни.

Аналогію між нашим тілом і економічним життям можна продовжати далі: Так само, як надмірне скупчення гроша в одних місцях і брак його пливкості відбивається зле на економічній житті, так само, як в тілі справність одної частини залежить від справности другої і хвороба одної може викликати хворобу в цілім організмі, так справність одної економічної галузи залежить від справности другої і дефект в одній може викликати депресію в цілій економічній системі. Так само, як модерна медицина каже, що людський організм не є сумою поодиноких клітин, тільки цілістю з власними індивідуальними стремліннями і завданнями — так само націоналістична економіка каже, що економічне життя цілої нації не є сумою добробуту поодиноких людей, тільки індивідуальною цілістю з власними завданнями і стремліннями, які є вищі від вигоди і добробуту одиниць. І вкінці так само, як тіло є прекрасною точною машиною, але тільки до певних границь, після яких воно підпадає під впливи ірраціональної частини, яку ми називаємо Духом чоловіка — так само збірна економіка нації є точним науковим твором, але тільки до певних границь, пі-

ся яких цей твір підпадає під впливи іраціональної химерної частини, яку ми називаємо духом нації, часто всупереч науці, а навіть проти волі найвищих провідників.

Ось що говорить Герберт Семюел, один з визначних англійських політиків: „Хоч існують сильні економічні течії, які переходять через історію, то всеодно думка, що історію інтерпретує економіка—є цілковито хибна. Переважаючі сили, які зрушували людський рід були більше сентиментальні, патріотичні і релігійні, ніж матеріялістичні. Англієць не думає категоріями фунтів стерлінгів, шілінгів або пенсів, тільки категоріями могутности британської раси в чоловім поступі світа та цивілізації всего людського роду.“ (International Affairs, vol. 11. 1931).

Знову Артур Солтерс, теж визначний політик і економіст скаржитья, що:... в більшості країв, основне лихо, глибше і триваліше ніж сама економічна скрута, се політична неміч, се нездарність урядів рядити. Після многих міжнародних торговельних переговорів—каже він—я прийшов до розважисго висновку, що найтяжча і найосновніша трудність була зовсім не міжнародна, тільки нездарність народніх урядів. Наскільки хтось міг проникнути і відчитати правдиві гадки делегатів, той бачив, що всюди рішало не зрозуміння народної політики, тільки калькуляції політичних натисків. Колиб народні представники були панами положення у власних домах—політичне порозуміння моглоб бути можливе. Але серед пануючих в сучасну пору відносин нічого не можна зробити“. (Foreign Affairs, October 1932).

Немов для потіхи Нютон Бекер каже таке: „...Шляхи, на які економічний і промисловий розвиток ступить—начеркує і випробовує практичний досвід. Зате політичний розум, коли він має бути корисним—мусить спочивати на історичних основах і приноровлюватися до емоційних відгуків, які знову свій початок виводять з расової характеристики і залежать від язикових, релігійних і філософічних наставлень... Надія розоружних конференцій залежить не від доброї волі дипломатів, тільки від наставлення і настрою народів, які вони репрезентують“.

А настрої тих народів такий, що вони зневірилися в лікарів-спеціалістів, які лічать не тіло, лише поодинокі клітини. Їх спрагнені очі звернені в бік понадпартійних провідників, які беруть під увагу справність і координацію всіх частин національного організму. У висліді ми маємо нині фашистів в Італії, національний кабінет в Англії, брунатні сорочки в Німеччині, санаторів в Польщі, молодотурків в Туреччині, большевиків Сталіна в Росії і т. д. І хоч націоналізм, вдаряючи в консумцію чужих продуктів, у великій мірі спричинив нинішню світову скруту, мимо цього ми бачимо, що зі зростом безробіття зростає також і... націоналістична струя. В слабших на-

родів зростає як наступ проти залежності, в сильних, як оборона зайнятих позицій.

В широких масах прокинувся дух нації, який свої іраціональні уподобання поставив вище матеріальних цінностей, тяглість раси, її історичні завдання — вище добробуту живучих поколінь. Широкі маси відчули інтуїтивно, що задоволення, яке є складовою частиною духа і яке міряється не матеріальними чи науковими мірами—вони досягнуть не в інтернаціоналі, тільки в національному скупченні. Цей здоровий національний інстинкт є джерелом „політичних натисків“, є причиною „нездарности урядів рядити“. Він є також причиною повного банкруцтва штучної інтернаціонально-соціалістичної доктрини. Нині кожний свідоміший робітник знає, що небезпека для його добробуту випливає не від метод рідного капіталу, тільки від справности і пильности... чужого робітника. Капітал в нинішніх своїх формах хворіє. Він є безрадним, пасивним зряддям в руках націоналістичних струй. Він потребує основних реформ і крім тої частини, що знаходиться в руках космополітів—він за такими реформами сам горячково шукає. Економічна боротьба народів ведеться нині не під знаком капіталу, тільки під знаком праці. Той хто бере активну участь в робітничих Союзах, знає, скільки докорів пливе на адресу капіталістів за те, що шукаючи дешевого робітника, вони потворили промислові центри у чужих краях. Те, що чужий робітник хоче також заробити — нікого ніщо не обходить. Своя нація повинна стояти на першому місці — це є імператив мас, імператив праці.

Таке приблизно тло, на якому зродився і розвивається економічний націоналізм. Маючи на увазі його питомі риси, ми можемо за Грегорі подати його дефініцію: „Економічний націоналізм є це стремління політичного проводу в економічних справах, скорше збільшувати силу держави, ніж економічний добробут суспільности“. Виринає перспективне питання: чи націоналізм оправдає інтуїцію мас і чи зуміє справитися з труднощами всесвітньої скрути, чи може буде заогнювати її аж до повної катастрофи, яка сплодить в душах мас зовсім відмінні почування та передасть відбудову світа зовсім іншій системі?

Щоби відповісти на це питання, ми мусимо точніше спинитися над причинами цієї скрути, а тоді уявити собі ідеальні відносини серед яких така скрута булаб неможлива.

В економічному житті кожного народу є три основні моменти: продукція, дистрибуція і консумція. Завданням продукції є витворювати різні продукти. До неї належить експлоатація підземних богацтв, себто копальні земних покладів. Потім витвір сирівців, до якого належить рільництво у різних своїх формах, як також годівля звірят. Вкінці перерібка тих сирівців, до чого належить важка і легка індустрія, аж до ремесла включно. Завданням розподілу є посередничати між

продуцентом і консументом, це є достарчати до рук споживача ті продукти, які витворить промисл. Технічно цю функцію виконує торгівля внутрішня і загранична.

Вкінці завданням консумції є ці витворені продукти спожити.

Ці три моменти остають між собою в тісній залежності: продукція залежить від попиту, попит від консумції, консумція від заробітної платні і від пливкости гроша, як також від духового рівня мас. Вкінці розподіл залежить від рівноваги поміж тими всіма поодинокими етапами, коротко, від цілої системи.

Довоєнна світова структура була створена для міжнародного товарообміну. Війна, розрив націоналізму, економічна самовистарчальність, обмеження імпорту чужих товарів, дали шалений розвій техніки, який випередив далеко загальну консумцію, вслід за тим надпродукція, безробіття і диспропорція цін — оце ланцюг подій, який вивів цілу систему з рівноваги і створив нинішну всесвітню скруту.

Щоби цю рівновагу привернути, треба таких ідеальних обставин: час праці мусівби бути регульований вищим авторитетом, зменшуваний, або збільшуваний у відворотній пропорції до технічних уліпшень, поділених через консумцію.

Цих обставин не може створити інтернаціонал просто тому, що духовий рівень, а вслід за ним економічні потреби різних народів є так різноманітні, що їх не можна ніяк звести до одного консумційного знаменника.

Цих обставин не може створити також ліберальна демократія, яка боїться відповідальности і через те уникає всякої контролі. Їх може створити тільки економічний націоналізм, завівши строгу контролю над імпортом і експортом, над продукцією і консумцією, над годинами праці і заробітною платнею, над надвишкою творчого капіталу і його локатою, над співпрацею поодиноких суспільних верств і поодиноких економічних галузей, заховуючи корисні прикмети приватної ініціативи і усуваючи деструктивні. Лиш далеко йдуча інтервенція національного уряду може погасити нинішну скруту, привернути рівновагу між подачею і попитом, та накинути силою таку систему, в якій пошанованоб індивідуальну творчість і в якій кожний горожанин бувби здібним консументом. В противнім випадку, машина буде далі викидати людей на брук і кожний новий винахід, замість облегшувати працю горожанам і замість збільшувати години вільного часу призначеного для їх особистої приємности—буде для них все новим прокляттям. Продукти менше цивілізованих країв, з огляду на свою дешевість, будуть залити ринки більше цивілізованих народів і будуть змушувати їх промисл до обнижки заробітних платень, а в дальшому бігу до деградації їх рівня життя.. Чи згодиться Америка, Англія, Німеччина, Франція, обнизити свій рівень життя до рівня московського, хінського, індійського, а далі

готентотського? Це абсурд. Чи згодиться знову добровільно Москаль, Хінець, Гіндус, а далі Готентот, на те, щоби бути залежним від чужого промислу, коли в добу розвою техніки, так легко розбудувати свій власний? Теж абсурд. Цього питання не вирішувати ніякі плаксиви, інтернаціональні, гуманні доктрини, переговори ні договори. Його рішить тільки національна сила. І тому ми саме є свідками великого розросту наступаючого і оборонного економічного націоналізму, в яким політичний провід старається радше збільшувати силу держави, ніж матеріальний добробут суспільности.

Ось що каже Остен Чемберлен, англійський міністр скарбу, ініціатор англійських митних тариф: „Нинішня тарифова система вже лишиться. Мені здається, що так довго, як ми жиємо у світі, в яким кожна нація при допомозі модерних машин може випродукувати все, що хоче і, в яким рівночасно існують такі великі різниці в цінах, заробітній платні і обставинах праці — ми не сміємо вертати до свобідної торгівлі, навіть тоді, коли б її цілий світ прийняв. Бо через те ми обовязково знищилиб наш рівень життя, який ми так довго і терпеливо будували і який став тепер для нас конечністю“. (New York Times, March 18. 1933).

Але економічний націоналізм має також для декого дуже неприємні прикмети, бо поступенно він висвободжує економічно визискувані держави, а в дальшому процесі він змусить всі народи до зрівноваження свого числа з територією, яку вони заселяють. Нинішня світова скрута розкрила перед нами ще одно цікаве явище, а саме: надмірно розвинений меркантилізм—доводить нас до фізіократизму. Через великий розвій техніки перерізка сирівців і їх доставка стає другорядної ваги. На перше місце вертають знову сирівці, а радше варстат на яким ми їх продукуємо, це є терен, земля. Ті народи, які мають більше число людей ніж може їх прокормити ними занята територія—будуть змушені корчитися до своїх фізіократичних можливостей, або мирними чи збройними способами шукати нових територій.

Ці дві останні можливості зродили серед економістів великих народів багато ворогів економічного націоналізму. Пригляньмося їх аргументації. Англійський економіст Грегорі, великий ворог економічного націоналізму, каже так: „...Англія своїми історичними завданнями і своїми фактичними економічними обставинами є зі всіх країв найменше здібна слідувати за економічним націоналізмом Вона живе в найбільш крутім зі всіх скляних будинків і кожний чужий камінь може залетіти у наше вікно. Тому не кидаймо камінів у другі народи... Серед наших відносин провокувати другі народи на економічний націоналізм значить заохочувати світ знищити один з основних елементів, який ще нам лишився і який є дуже цінний, а саме, наше право стягати від решти світа річ-

ний прибуток, як належність за ті капітали, які ми виэкспортували в минулому“

З подібних причин є також проти націоналізму Герберт Семюел: „Велика Британія експортує майже двічі стільки промислових продуктів в пропорції до її населення ніж яка небудь друга держава і має одну третю світової корабельної тонажі. Тому це булоби немудро для такого острова як Велика Британія і навіть для такої імперії як британська імперія, замикати себе і старатися бути самовистарчальною“... (International Affairs, 1931).

Бачимо, що в однім випадку і в другім виступається проти економічного націоналізму в цілості з ...націоналістичних причин. В цьому міститься його парадоксальність і невловимість, яка раз змушує консерватиста Чемберлена до створення митних мурів, а другий раз підшептує Мусоліні бути адвокатом знесення тариф. Та в кожному випадку одно є абсолютне: в основі всіх тих тактичних потягнень, лежить національний егоїзм, який „не думає категоріями фунтів стерлінгів, шілінгів чи пенсів, тільки категоріями могутности... раси в чоловім поступі світа та цивілізації всего людського роду“.

Наші провідники повинні з'ясувати собі ще один важний парадокс: нарід, який на першому місці ставить матеріальний добробут, чи внакше, який думає категоріями стерлінгів, шілінгів чи пенсів—все буде бідним і експлоатованим другими. Матеріальний добробут приходить тільки як нагорода за вищі стремління. Жиди здобули капітали не тому, що вони є великі матеріалісти, тільки тому, що вони є великі романтики. Для свого післанництва, для релігійного пророцтва, яке обіщує їм захопити владу над світом—вони скупчили ці капітали, а не для особистих вигід і особистої консумції. Для тої вищої, іраціональної ідеї вони складають і будуть складати великі особисті жертви.

Ми живемо на найкращім і найбагатшій куску землі на світі і різночасно ми є найбільшими жебраками на світі. Бо можна обдури ти себе, але ніколи вищі закони.

Інж. М. Мезенцев

(Братіслава)

Технократія

В останніх місяцях минулого року, до теорій, що мають своєю задачею висвітлити причини повстання і способи ліквідації сучасної господарської кризи, приєдналась нова теорія. Це т. зв. технократична теорія, яка є результатом 12-літньої праці „технократів“.

Це перед початком кризи, в роках бурхливого розвитку американського господарства в кабінетах консерватив-

ного Колумбійського університету в Америці, сходилася група інженерів, учених, хеміків, економістів для обміну думок. З них створилася група з 36 найбільш відомих спеціалістів, на чолі яких став відомий інженер і професор Гавер Скат. Ця група, мала велику кількість співробітників. Пізніше до неї приєдналися й такі відомі вчені, як проф. Равтенштавх (колумб. унів.), Ричард Тальман (каліф. унів.) і інженер-електрик Бассет-Джонс. Результатом сходин було вирішення перевести докладну аналізу американського промислу, скласти білянс та рахунок страт і зиску американського господарства. Проф. Скатові доручено редакцію „Енергетичного огляду Північної Америки“.

Свою працю технократи розпочали з цілим штабом учених на підставі фактичних даних, не вязані жадними політичними та економічними ідеологіями. Заздалегідь відкинено всяку програму крім об'єктивної наукової аналізи. Технократи не хочуть нічого доводити лише подають факти в формі науково розроблених і об'єктивно складених діаграмів та цифрових висновків.

Якіж основні тези технократії?

На підставі досліду й аналізи трьох тисяч окремих виробництв і такоїж кількості найголовніших продуктів, технократи прийшли до висновку, що існуюча система, з підприємцями буде віддана до архіву. На місце підприємця має прийти інженер та господарський експерт. Проти сьогоднішньої системи технократи не мають ніяких ідейних та соціальних заперечень. Вони є тої думки, що сучасний виробничий процес іде в розріз з модерною технікою. Бо гуртове виробництво вимагає стандардизації й раціоналізації. Коли раніш робочі сили, виключені з одної галузі, знаходили собі працю в галузях інших, що лише повстали, то сьогодні, коли технологія виробництва розвивається страшним темпом, приміщення робочих сил є річчю майже неможливою. Коли в 1905 році виконність промислу зросла на 9%, у 1912 р. на 11%, у 1922 р. на 20%, то в третьому році кризи, виконність американського промислу зросла до такої міри, що коли нині пустити в хід усю американську промисловість повним темпом, при можливо максимальнім навантаженні, то це дасть працю лишень 55% цілого числа безробітних і то тоді, коли триматися стану техніки з р. 1929, цб. з року найбільшого розвитку американського промислу. А ми знаємо, що якраз за останні 3 роки, коли почало зменшуватися виробництво, коли що-дня зростала армія безробітних, якраз за цей час почали інтензивно працювати дослідчі інститути учених техніків, лябораторії учених промисловців, намагаючись ще більше зраціоналізувати виробництво з метою зменшення цін поодиноких продуктів. Отже технічна виконність промислу зросла так, що рівень 1929 року вже давно випереджений. Сьогодні, наприклад, уже майже готова фабри-

ка на штучний шовк Нью-Джерсі, котра при праці цілих 24 години не потребує жадного робітника, пущена в хід стисненням підойми в кабінеті директора.

Кріза причинилася до ще більшого розвитку раціоналізації. Сьогодні, наприклад, 5 підприємств, обслуговуваних 100 робітниками, можуть виробити стільки цегол, що покрийть за потребування цілої Америки бігом одного року. Ще недавно дуже, добрий робітник виробляв 450 цегол денно, а сьогодні один робітник обслуговуючи машину, виробляє їх понад 400.000 штук. Згідно з даними технократів, котрі цілком подібні й до даних, обрахованих Інститутом утвореним президентом Гувером, в 1830 р. у П. А. було вироблено сирового заліза за 1 рік на 1 робітника 25 тон, а в 1929 р. 4.500 тон. Фармер, що користується працею модерних машин за 1 годину може виконати працю, що перед 100 роками потребувала 3.000 робітників. Як машини виключають людину з праці видно з того, що промислове виробництво в р. 1920-29 (найліпша конюнктура) зросло на 36%, але потребувало на 6% менше людської праці. Кількість продуктів зі страшною силою зростає, кількість робучих годин з такою ж силою спадає.

Перегляд цілого виробничого процесу доказує, що людська праця в багатьох галузях виробництва стає майже зайвою. В електровнях, на гідроцентралях, у великих тартаках та паперових фабриках можна всю працю виконувати при допомозі механічно-електричного урядження, котре на телефонічні розпорядження з канцелярії інженера, часом на далеку віддаль, реагує навіть ліпше, прецизніше, ніж людина. Президент Гувер, в передмові до звіту виданого дослідчим інститутом, що він його зорганізував, каже що вже не за горами той час, коли, навіть у школах чи то народніх, чи то високих навчання буде змеханізовано при допомозі фонографії та радія. При такому стані, повстає питання, чи буде взагалі можна знайти працю міліонам безробітних? Американські технократи є свідомі, що вилучення людської сили з виробничого процесу набрало таких форм, витворило такі проблеми, що їх уже не можна рішити існуючими господарськими та соціяльними методами.

На основі прецизних обчислень технократи приходять до об'єктивно вирахованого висновку, що при модерній організації праці, користуючись можливостями зраціоналізувати виробництво так, як це є можливим тепер, вистарчить 16 годинний робучий тиждень для того, щоб усі мешканці Спол. Держав жили далеко ліпше ніж тепер.

Дальшою тезою технократів є цілковите відмінення сучасної „цінової системи“, що за одиницю має золото. Цінова система після технократів є одною з головних причин крізи. Золото не може бути критерієм вартости, хочби вже тому, що не є точним мірилом праці, мимо того, ціни встановлені при допомозі золота не є трівкими. Золото само по

собі є причиною безнастанних цінових змін, що тягнуть за собою порушення цілого господарського життя, нахил до криз та депресій. Золото і тільки золото є причиною і ціллю різних спекуляцій. Техніка добре знає скільки енергії треба на виробництво поодиноких продуктів. Отже, одиницею має бути енергетична одиниця. Вартість усіх цінностей, праці, міряласьби кількістю енергетичних одиниць потрібних для їх виробу та розподілу.

По думці технократів причиною надмірного розмноження людей є машини, бо полегшили людині працю, а тому зробили її більше життєздатною; крім цього машина причинилася до скорого транспорту харчів, убрання, медицини, а все те причинилося до продовження людського віку й збереження життя, що викликає зріст населення. Проф. Скат є тої думки, що тепер уже приходить час більшого відпочинку для людини. Що цього не осягнуто до тепер, то причина в тім, що людство переходить в собі давно уже перестарілі установи, які не дають змоги ввести в життя нові винаходи. Ціле людство має зле керування. Наступила нова доба, лиш люди не хочуть її бачити, хочуть жити в старому, думати старими категоріями. Люди будують життя на старих основах, уявляючи собі людину, працю, ціну і весь виробничий процес такими, яким немає місця тепер.

Люди страждають і терплять, тимчасом коли це при стані нинішнього наукового досягнення і технічного уміння зовсім безпотрібне.

Проф. Скат говорить, що сьогодні працю можна зменшити що до часу й збільшити, що до кількості. Техніка своїм розвитком мусіла принести людству полегшу, але вона завдяки суспільному порядку, котрий не відповідає сучасному технічному розвиткові, принесла фізичне знищення.

Технократи відкидають владу політиків, які не мають фахових відомостей в господарських та технічних справах. В модерному виробничому процесі фінансісти, промисловці, політики та спекулянти не мають що робити. На їх місце мають прийти учені, технольоги, інженери та спеціалісти взагалі. Технократи є проти соціальної революції, бо революція, на їх думку, є непотрібним нищенням вартостей. Усяке грошеве багатство проголошують за фіктивне, бо воно є обосноване на кредиті і банківій політиці. Кредит в сьогоднішніх умовах досяг таких розмірів, що його не можна опанувати. Відкидають кредит з його спекулятивною не творчою політикою, відкидають грошеву систему також з причин моральних, бо гроші є причиною усього зла. Усяка раціоналізація в промислі й сільському господарстві мусить проявлятися перш за все зменшенням працювочної доби, полегшенням життя, але не зменшенням числа робітників. Технократи є переконані, що Америка в своїому технольогічному

розвиткові цілком надається до перетворення в технократичну державу.

Ніхто, на думку технократів, не в силах справитися з кризою, в основі якої лежить негармонійність двох ритмів: ритму науково-технічного удосконалення та ритму соціально-економічних змін. Мусить прийти до синхронізації, — інакше людство згине. Треба регулювати розвиток науково-технічний з соціально-економічними змінами. Такі основні думки технократів.

P. S. В доповнення повищої статті ще кілька уваг К о л і н а Р о с а, поданих в „Фосіше Цайтунг“ під заголовком: „Бунт інженерів“. „Марксизм нині мертвий, не зважаючи на С о в і т с ь к у Р о с і ю, страх перед большевизмом і небезпеку комуністичного руху. Загроза марксизму полягала на думці, що робітник панує над продукційним апаратом, що лише від нього залежить, той апарат пустити в рух чи затримати. „Alle Räder stehen still, wenn dein starker Arm es will“. Це було справедливо, поки машина була в дитячих роках, поки процес фабрикації не був цілковито змеханізований. Нині, зі страхом бачить робітник, що колеса стоять нерухомі навіть коли він того не бажає. Це вибило йому з рук найміцнішу зброю, мнине опанування продукційного апарату...

В цю хвилину вступають на сцену інженери. Досі задовольнялися вони менше ніж скромною ролею в світі, створенім ними. Цєю ролею задовольнялися вони й далі, коли машина не зачала звертатися проти них самих, пролетаризуючи їх. Доктори-інженери, втішені, що можуть дістати посаду шоферів, нагадали собі, що демон машини властиво їх діло, що найвищий час його приборкати і привести до розуму. Т а к повстал а т е х н о к р а т і я. При чім не треба забувати, що це слово покищо многозначне й неясне, але воно незабаром — як марксизм — збере може в собі найрізномродніші поняття й течії. В обидвох випадках маємо діло з хіліастичним рухом, з ідеєю добитися „тисячлітнього царства“ самими раціональними засобами. Крім того проти теократів працює страх перед машиною, яка чим раз більші кількості людей викидає поза рамки продукційного процесу...

Перед нами ділема: або геть від машини, до примітивного стану, або опанування машини. Технократія обіцяє знову пустити в рух всі колеса, створити порядок, при яким не буде безробіття, і всі матимуть хліб. Але давно вже сказано, що — „не хлібом єдиним буває сита людина“. І тому всяка — хоч як раціонально передумана система — заломиться, коли не числитиметься з іраціональними моментами людської душі. І так як за чисто раціональним рухом Спартака, прийшло іраціональне християнство, так і за технократією, коли їй судилося перемогти, мусить прийти рух трансцендентної природи.

Редакція.

Дм. Донцов

Пасмиста гієна (*Hyæna striata*)

(розділ з нового підручника зоології)

Кожний знає, що є гієна: огидна з вигляду, труслива й підступна, має прикрий запах, лазить стадами, нападає із закрадки, переважно на слабих і в ночі, страшна обжора, сміється відразливим проймаючим сміхом.

Завдяки цим милим прикметам повстала (у арабів) легенда, що гієни — це закаптурені чарівники, великі грішники, які в день — люди, а в ночі — звірі, і приносять людям великі шкоди.

В наш гіпермодерний вік глузують з легенд, та — хто знає, може араби мають рацію? А може навпаки; може не гієни — закаптурені чарівники, а де-які „чарівники“ нашого громадського життя — в дійсності закаптурені гієни? І то якраз на Україні. У Гоголя бодай досить подібних постатей, що тільки виглядають як люди, а на ділі — є зовсім ким иным. Коли Цирцея могла переіменяти людей в звірят, то чомуб не можна було зробити навідворот?

Здогад не такий пустий, а в кожному разі може допомогти збагнути багато загадок нашого громадського життя.

Є різні поділи людности. За Марксом нпр. — суспільність ділиться, на шляхотних пролетарів і недобрих буржуїв. За новою галицькою соціологічною школою — суспільність ділиться на — бородатих і безвусих. Про поділ рішає не — як у марксистів — класова приналежність, лише — метрика. Чим старша метрика — тим людина досвідченіша, шляхотніша, мудріша, авторитетніша і здібніша до займування всяких посад. Чим метрика свіжіша — тим людина анархістичніша й дурніша. Інша знова школа ділить громаду на верстви: тих, що вже наїлися, і тих, що хочуть наїстися. Психоаналітики бачать в суспільстві дві кляси: Едипів потенціальных і кінетичних, перші — від уродження до 15 року життя, другі — від цього віку — до смерті. Радикальна (ментекаптологічна) школа ділить світ на „людей“ і на „панів“ (або „царів та попів“). Тепер, коли царів вимордовано, а з „попами“ радикальні філософи сіли до одного столу, ця схема трохи захиталася. Але новітні досліди геніяльного учня Карла Маркса, Карла Пущкаря, підставили замість „царів та попів“ — „хвашистів“, і теорія залишилася в цілім своїм блиску. При чім (як це стоїть в радикальних трактатах) „люди“ діляться на тих, що „каміння товчуть“ і тих, що „дурниці плетуть“. Перші — „трудящі“ фізичної праці, другі — „трудящі“ праці розумової.

Є й інші поділи. Одна теорія ділить людей на віруючих і недовірків. Перші це ті, які щодня посилають Богові дяку за те, що „не зробив їх такими, як ті митарі“, і які що субо-

ти голосять анатему якомусь еретикові: раз Шевченкові, раз Лесі Українці, раз Франкові. Недовірки,—це ті, які затверділи в своїм невірстві, і отих еретиків ні виклинати, ані осуджувати не хочуть.

Та оті поділи трохи перестарілі. Бо різні типи в суспільності найкраще дадуться схарактеризувати не за тими прикметами, а за іншими: за психічним наставленням. При чім помічничю гіпотезою можуть служити якраз — оті арабські легенди про закаптурених чарівників, чи закаптурених звірят.

На цю ідею впав був вже Микола Макіявель, який рівняв державного мужа з левом і з лисом. Перед упадком царату повстала теорія, що Росією правлять не дворяни, а закаптурені зубри (від них походить м. и. „зубровка“—з соломинкою, далеко приємніша від житківки), а в наших часах вернув до цієї теорії Освальд Шпенглер, який розрізняв „травоїдів“ і „хижаків“ в людських суспільностях.

Мені здається, що—коли притягнути для дослідів якусь постать з зоології, відразу виясниться маса загадок з нашого громадського життя. Тільки що я маю на увазі — не лева, ні лиса, а — гієну. Приймім цей здогад — і темне враз стане ясним!

Нераз такий громадянин виглядає (як гоголівська сотниківна) — мило й приємно, а на ділі — є гірш, як відьма. Нераз заховується так дивно, що не пояснити того жадним Карлом (ні Марксом, ні Пушкарем), — а приймім нашу гіпотезу про гієну, обернену в людину—і всі загадки щезають як дим від лиця огня.

От напр. є такий Мак-Дональд в Англії—премієр. Премієр — і тільки, а позатим—ані поет ані скрипак. Просто—премієр. Або є поет Шов, просто поет, а позатим — ані міністр, ані боксерський чемпіон. Просто—поет. У нас інакше! У нас лірик напр. є не тільки ліриком, але—й шефом партії або директором банку; критик—не тільки критик, а в межичасі візьме ножиці, витне щось з „Таймсу“—і є вже політик, що розв'язує загадку „пакту чотирьох“ чи „інфляції доляра“... Або, скажім, є хтось знаним повістарем, сексуаль-соціялістом і спецом від утопій і соняшних машин... Та цього йому замало — він конче мусить ще бути головою революційного уряду, а в хвилі відпочинку — шабесгоєм. Політик—в нагороду за пильність—конче хоче бути кооператором, кооператор—сенатором чи послом і пр., репортер—журналістом, журналіст — редактором власного журналу, редактор — конче й послом, посол — конче ще й президентом і т. д. без кінця. Хто має одну посаду—хоче другої, хто має дві—хоче третьої, хто має п, хоче п+1. При чім апетит зростає не тільки з їдою, але й з віком. Безвусі дістають право на кілька посад у виїмкових випадках, шляхом фамілійних звязків: коли хтось „в-жениться“ в патріціянську фамілію. Таке м. и. походження тутешніх „вундеркіндів“. Тим жеж пояснюється цікавий факт галицького

життя—фамілійних редакцій, де пишуть рівночасно напр.— та-то, мама й сини, або—брати й сестри і т. п. Як Моріц Кон з Бердичева, що зробив мавток в Америці, тягне за собою зі „старого краю“ цілу родину, так і тут.

Хто щось має, то тримає вже міцно. Нераз вже й зубів не має, щоб вкусити смачний кусник, але — зі сіна не встане. Колиж його попросити уступити місце молодшому—почуєте, що молодший—„не має кваліфікацій“.

Я досі стояв мов перед нерозрешимою загадкою перед цим явищем. І Маркса читав, і радикальних філософів перегортав, — і нічого не розумів. Може в нас дійсно такі різносторонні люди, що можуть все і знають все, що не потребує — як той Мак-Дональд, чи Шов, чи інший британський туман,—обмежуватися чимсь одним? Чи може дійсно нема у нас людей з „кваліфікаціями“? Алеж так було може колись. Тепержеж, коли кожний другий земляк є інженером від доріг чи масла, аргументи від „браку кваліфікацій“ не переконують. Отже звідки ті апетити?

І ось тоді виринула в голові у мене арабська легенда (в моїй інтерпретації) — і нагло мов блискавка освітила тяжке питання. Розгортаю Брема і інших славних зоологів і читаю:

Гієни є страшні обжора. Коли попадуться до жиру, навіть палицями тяжко їх відігнати від смачного кусника. Зідають все до решти. Коли з'їдять мало — хочуть більше, коли багато — хочуть ще.

Ось вам і розв'язка загадки. Коли прийняти легенду про закаптурену гієну — то чиж нею не дасться пояснити отой гаргантуйський апетит? Так як людина з солідною конструкцією, займає в трамваї — без жадних інших кваліфікацій—два а нераз три місця, так патріот з солідним апетитом — займає дві чи три посади. Біологічний закон і баста!

Підім дальше. Знаємо, що за рабят був Мартін Лютер. Хочби ворожий світ був „повний чортів“ (казав) — він його повалить. А валити збирався не що будь, лише — Рим, борючись з „Римлянами“, як старі Германи з Варом в Тевтобурзькій лісі. „На тім стою й інакше не можу“ — гукав, і сповнив приречення. Абстрагуючи від слухності його науки, треба признати, що мав тверду голову, готов був іти в пекло і не відступати від свого. Гадаю, що це власне тому, що цинив щось вище за апетити і за страву. Випити—що правда — був не дурний. Але що до їжі... Знав річи важніші за неї. Звідти його упертість.

А як з нашими Лютерами?

У нас, буває, виступить такий Лютер чи Демостен та

... як гукне,

Не втямиш з ляку, деб сховався,

Таке було те пугало страшне!

(мовляв Глібів). Принципіяліст. Де Валера! Так своїх принципів.

тримається, як петлі шибеник — не відтягти. І нагло отой Лютер чи Демостен, що проти Пилипа Македонського греміє — рекляму йому робить, а Де Валера — присягу королеві Джорджові складає і в руку його цілує. Або — як тресований лев — через обруч скаче, а домптер тільки пужалном тріскає. Цілого барана ковтнути хотів, а дістане кавалок скірки — то каже, що тим і винен задовольнитися кожний, хто реально думає.

І на цю загадку — нема відповіді, коли не заглянути до Брема. А у нього вже готова відповідь (в розділі про гієни):

В крайних випадках задовольняються гієни рештками, а іноді навіть сухою шкірою, а досить часто їх можна здібати на селянських дворищах як нишпорять в ямах з гноєм...

Плямисту гієну дуже легко освоїти. Як тільки чує, що надходить домптер, зачинає, тримаючись за ґрати, танцювати перед кліткою, втішено вимахує хвостом і приймає задоволений приймний вираз лица — як перед фотографом.

Така вдача правдивих гієн. Такаж — у людських масках: кусають і ревуть, а на кінці вимахують одні — хвостом, другі — білою хоруговкою, з „приємним виразом лица“.

Або буває таке: виламуються деякі анархістичні політики зпід загально-клікарської дисципліни і не йдуть до гурту. Стрясають повітря опозиційним ревом і навіть памфлети на авторитети випишують. Поводяться, як розюшений бик на арені, верещать, мов павіян, якому крокодиль хвіст прищемив. Музика — хоч вуха затуляй, а на голові — фригійська шапочка: „свобода, рівність і братерство!“... І нараз приступає до анархіста хтось з більшости і вивязується розмова:

— А можеб ви пішли з нами до саїльної мети, чи назустріч новій зорі?

— Я хочу перевернути світ, (гукає анархіст) і компромісів не приймаю!

— Чи не прийняли би становище посла від Центрального Комітету Рідної Кліки?

— Я хочу перев..

— ... з білетом першої кляси!

— Я хочу...

— ... з мандатом?

— Я хочу (по надумі рішучо): служити справі нації і пропозицію приймаю!

І стається чудо: той що Шевченка хвалив, — його анархістом лає. Хто на фарисеїв ремствував, з ними трапезу ділить. Хто проти рідних гієн кричав, присідає на задні лапи, і разом з цілим хором — пронизує повітря душу-роздираючим реготом тріумфуючої компактної більшости.

Знову загадка! Звідки така метаморфоза? Але розгорнім Брема і знайдемо:

„гієни вештаються малими зграями і стрясають“ повітря пронизливим вереском. Але обридлива музика в тій хвилі вчуває, коли один верещака знайде жир“

Замість „музики“, чуємо плямкання задоволених щелепів.

Або таке. Нераз ідете ви—Богу духа винні — вулицею, з чистим сумлінням, нічого лихого не сподіваєтесь. Коли нагло—зпід брами вискакує земляк і — лап вас за литку. І то нераз такий, що вчора цапки перед вами стояв, і цукор з руки їв; якого ви хвалили як шефа (редакції) за його шефство (хоч він не шевством, а краведством займався—ножицями)...

І нагло — за литку... Знову—ніяким „клясовим підходом“, ніякою психоаналізою не поясните собі: чого, за що, по що? Яка причина?

Незаступимий Брем і тут визволяє з усіх сумнівів одною короткою заввагою:

„Гієна має незнищимий потяг кусати, вона кусає без жадно і при чини, часом навіть свого омікуна“.

І все як на долоні. Що тут дошукуватися причин? Кусає без причини! Така вже гієнська вдача і баста.

В звязку з тим хапанням за литку, дивуєшся нераз способові „полеміки“ де-яких авторитетів. Коли їх розгніваєте, або напишете, що волієте від них Шевченка чи Франка, впадають в „шевську пасію“. Тоді страшно взятися до їх часописів. Розгорнеш—і відразу такий сопух піде по кімнаті, хоч вікна відчиняй. А як перечитаєш — хутчій руки карбодем вибий... Ви їм аргументи, ви їм про їх громадську діяльність, — а вони вам, що ваша бабця була відьмою! Ви доказами — а вони, що ви сиділи в тюрмі не за політику, а за те, що ковбасу зі страгана потягнули! Ви про суть—а вони донос на постерунок вшкварять. Коли такий авторитет розлючений,— нема йому стриму, забуває всі правила гри, копає ногою в живіт, кусає за вухо, око хоче видусити (коли суддя не добачає), плюється, бризкає слиною, а нераз—в розгарі річєвої диспути—„штінкбомбу“ кине. А коли впадете, — поволі числить до десятиох (бо він всяке повітря витримує)—і сам на полі бою — проголошує свою перемогу...

Для мене такий спосіб... „полеміки“ все був дивний. Не звик до нього. Аж—прийшла мені шаслива думка заглянути до Брема, коханого, всезнаючого Брема і знов неясне стало ясним, туманне—виразним:

„Гієни поширюють поганий запах, нападають завше з засідки, а їх підступний вигляд стає ще огиднішим, коли (в люті) найжують щети-ну“...

Чи потрібне якесь інше пояснення тій „полеміці“? Каліки не терплять некалік. Від гієни розходитьсь поганий запах... Чи не тому ненавидить вона всіх, які люблять, скажім, замість запаху помий, запах кольонської води? „Гієна ходить огидною, кулявою ходою, і має викривлений хребет“ (передні лапи довші)... Чи не тому нетерпить вона всіх, кому хребет не згинається? „Гієна залюбки нищпорить за їжою в гноївках“... Чи не тому казиться вона на всякого, хто не в гноївках шукає собі поживи?

Біологічна причина. Про одного африканського ватажка,

що мусів прийняти представника Його Британської Величності, — оповідають, що заткав собі перед авдієнцією ватою ніс, такий „сморід“ виходив для нього від білого. Цілком як ми готові заткати носа при зустрічі з жовтим або чорним. Щось поза всякою логікою... Я вже думав, чи не дасть нам пояснення—спектральна аналіза? Не лише сонце висилає проміння, а й людське тіло, кров. Наука знає, що певні роди промінів — висилаються певними, відповідаючими їм, хемічними складниками. Знаючи ті проміння, знаємо й хемічні складники тіла, яке висилає проміння. Чи не заступає нам нюх чи інтуїція (в психічній житті) спектральну аналізу? Ними пізнаємо, чи психічні складники другого—притягають нас чи відштовхують, рідні нам, чи ворожі. Нюхом чи інтуїцією пізнає людина-людина—людину-гієну, з зігнутих хребтом, підступну, брудну, обжору, що риеється в купах гною, що не зносить свіжого повітря. Гієна, знову, в людині—пізнає щось засадничо вороже цілій її атмосфері, всім її психічним складникам. Що дивного, що між цими гатунками панує взаємна відроза, яка й створила у арабів легенду про людей-гієн—злих чарівників?

М. и. тим пояснюється, чому наші гієни відразу вітрять чужака, і до себе не допустять, хочби в добрі йшов до них. Натомість свого—пізнають здалека. Коли хто належить до „гієнид“, чи то буде *hyaena striata*, чи *crocuta*, чи *brupnea*, чи інша — її зараз приймуть до гурту і простять, хочби навіть зпід самісінького носа потягла їм найсмачніше кінське копито або найдовший хвіст. Бо „свій“ не пахне кольонською водою 4711 і—не зважаючи на опозицію, зпід гієнської дисципліни ніколи не вирветься, авторитети завше шануватиме, дасть себе їм запровадити хочби до гноївки.

Тут ми зачеркуємо ще одну цікаву прикмету нашого суспільного життя, якої — знов таки — без Брема не розв'язати. А саме—питання „єдиного фронту“. Як відомо — засада Нового Ковчегу („єдиного фронту“ чистих і нечистих) — є незрушимою догмою у нас. Сто разів можна доводити примірами історії, що дурниці єдині фронти: що не єдиним фронтом вратувалася Франція в 1793 році, що не єдиним фронтом перемогла своїх і чужих Жанна Дарк, що не єдиним фронтом — а навпаки, в супроводі страшної горожанської війни — відбив большевизм інтервенцію, — все це на земляків не ділає. Їм давай єдиний фронт — панацею!

Патологія? Цілком ні, — біологія. У — (прошу вибачити, знова у) Брема читаємо:

„Гієни ходять зграями і виють. Ледві залунає один такий крик, як на нього відгукнуться зараз інші гієни і в найкоротшій часі зберуться їх ціле стадо“.

Стадами й полюють, не одинцем.

Гієна бо знає, що духом уопліджена, не має ні сили тигра, ні мудрої хитрости (не дрібного хитрунства!) лиса, за яку вирізнув його Макіявель. І тому—воліє ділати отарою. Як воші—бачуть свою силу в масі, в чисельній перевазі, в ко-

лективнім вереску; в порівнанні з ними навіть блоха — є лицарем.

Цєю привычкою лазити стадами — пояснюється м.и. замилування наших „чарівників“ до всяких збіговищ: до засідань, комітетів, ювілеїв, обходів, парад, нарад, комерсів, свят, колгій, анкет, отворень і відслонень, партійного життя, і похоронів, коли голосним співом виражають свою небрежливу радість, що нарешті той чи інший високоповажаний небіжчик, для свого (і інших) спокою — переселився з царства земного до царства небесного. Не означає це повної однодушності. Нераз—серед цих вовкулаків наступає страшна сварка (це буває при розділі мандатів перед виборами). Тоді виступається з партії, приступається до іншої, виливається на голову суперника цілі цєбри помий, видається летючки для взаємної компромітації і т.д. Але й це не нарушує загального стилю цієї species. Брем пише:

„Коли гієни допадуться до ласого кусника, зачинається серед цілого стокковиська завзятий бій. Лунають такі войки, крики і регіт, що забобонному здається, що вирвалися з пекла всі чорти“.

Іти одинцем — закаптурені гієни бояться (свого роду — агорафобія, страх широких перспектив), ліпше „у купочці“. Іти одинцем, пропагувати якусь ідею, яка ще не знайшла „загального признання“ — нема дурних (ми—демократи!). Ліпше до партії. До якої—все одно, це річ припадку і „конюктури“. Найбільш переняті колективним духом і громадською дисципліною закаптурені гієни належать і до двох партій нараз. В цім краю, де належність до гурту є найвищою ознакою карності і пошанування авторитетів, належність до двох партійних гуртів — ніколи не береться за зле. Навпаки. Хочби ті гурти собі взаємно очі видряпували. За труною такого здисциплінованого „надчарівника“, прихильники несуть — свічку і кочергу. А моляться в великим скупченні — за Савла, який ставши Павлом, не перестав бути Савлом, і думають: „коби й мені так“...

Повторяю, вибір партійного прапора — справа менш важна. Важно не те, що на прапорі написано, а сам прапор. Чому він нераз має такі старі написи? Чому несе ідеологію, давно розложену робаком часу? Чому прапор з самих дір складається, мов швейцарський сир, а пахне — як лімбурський?

І на це відповідає Брем: тому, що гієни не тільки люблять все протухле, але й живляться звичайно — стервом.

У тогож Брема читаємо, що

„гієни скрадаються на випиньках, виходять на лови вночі по заході сонця, готові на перший підозрілий звук знову втікти до своїх печер і нор“.

І цім прекрасно пояснюється політична тактика закаптурених гієн, які прийняли маску людей. Вони ніколи ніякого посунення не роблять отверто, ходять тихцем, уникаючи виступати отверто з якимсь пляном чи думкою. Коли їм треба щось лянсувати, то роблять штучну тьму: огортають себе такою димовою засломою з енуунцідій, комунікатів, заяв, застережень,

— що й всевидюче око не вглядить, куди партійний корабель прямує. На війні—димові заслони ховає рухи кораблів перед неприятелем, у наших „чарівників“ —перед власним громадянством. А коли, не зважаючи на димові заслони, десь хтось відкриє „курс“ і забє на тривогу („на міліну їдете“), то наступає власне те, про що писав Брем: на перший підозрілий звук сполошені гієни тікають до своїх нор, — і по всьому. Стерно повертається на 180°, в инший бік. А винний є—стерничий, який не дочув капітанського наказу. Зрештою останній все має оправдання: або спав, або в ремі грав...

Дивуєшся часом, чому-то, напр., так рідко заявляються закаптурені гієни проти всякої сили: напр. проти Совітів. Таж там такі річі відбуваються, що Данте й Де-Костера перелякатиб можна. А вони — на „габтахт“ перед Совітами стоять, або — коли це ментекаптологї радикальні — „моральної поправи“ Сталіна дожидаються, мовляв — „всеж таки за Збручем 160 мільонова совітська держава, требаж з тим фактом числитися!“

Лєнін не числився з 120 мільоновою царською державою, ні з монархами, що панували тоді в Європі. Мусоліні з демократією не числився, а гієни з усіми числяться.. Числяться з жидами, черевики їм чистять, хочби вони їм в лице плювали. Що за знак?

І знов у Брема все розяснюється: таж гієни „ходять на вшпиньках“,

„вони нападають лише на самітних мандрівників, на знеможених людей, на звїрів, які не здолають належно боронитися, на хворих і сплячих“

Нїколи на сильних!

Доки якийсь порядок, суспільна верства (як Совіти, міжнародне жидівство) сильні, — гієни їх не чіпають, мають респект. Але хай захитається якийсь порядок, і гієни — вже на пляцу: як кандидати на міністрів і вождів, готові обійняти спадщину по тїм, кого не валили..

Подив до пястука і нагая у „гієнид“, у деяких з найбільш репрезентативних членів, такий великий, що вони клячуть не тільки перед нинішньою але й вчорашньою силою; що вони напр. Петра I досї під небеса підносять і Катерину II, які приборкали „харцизияцьку“ Україну, тай Шевченкові пальцем кивають, на що ремствував на Петра, якого нащадок на заслання Кобзаря запроторив.. Шевченко в кайданах — гієнам не імпонує. Їм імпонує рука зі скиптром.

При тїм всім гієни — великі патріоти. Так привязані до своєї гноївки, що від неї не відігнати їх жадним маревом, якеб прекрасне воно й не було. Дивіться — кажете їм — на захід сонця, хоч на хвилину піднесіть морди над вашу кучу! Захід — то Ніцше, то Шпенглер, то Клемансо, то новий Рим, то Сорель, то дзвін алярму, що будить сплячих! Шевченко—його відгомін у нас..

Гієн це не зворушує, їх зоря — в гної. Ніцше—різун,

Шевченко—анархіст і дурень (якого мало били), Ібанез—слабий письменник (куди йому до Ісаїва), Бензен (нехай і католик), — а ніщо поруч Зошенка; філософії гнилого заходу не потребуємо: маємо „Ой, дана“ і „Ми руські хлопи радикали“ та ще Молодих Каменярів“... А замість Бернаносів і Мерсе — прочитайте-но В. Маковського — „Вісти з того світу“, най Франциз Асизький сховається!

На заході гремить нова доба, отвірається нова невідома сторінка історії, гине смертельно ранений світ гроша, вигоди й утопії корита (буржуазного чи соціалістичного), родиться доба героїзму, віри й характерів, але закаптурені гієни уперто дивляться в діл і славлять свій загуменок... Бо гієни (о, Брем!) розкошують в кепським повітрі, в ямах з гноем і не терплять свіжого подуву. Герметично замикаються в своїм загумінку — найкращім для них на світі.

А коли навіть трохи того свіжого повітря зачерпнуть, коли запізнаються з тим Заходом, чи з подорожі, чи з книжок, нічого в нім не знаходять (немає запаху рідної кучі!). Як та безрога Глібова, що

...в панський двір заїзла,
Посновигала там
По всім куткам,
На смітнику кісток погризла,
Полежала в багні,
Як слід свині,

й до дому повернула: — мабуть там чудеса? — питаються її — Та де, відповідає:

Брехня! Не слухай! Яж була
І їла й пила,
Всі заходеньки обходила
І смітник, і сугочки,
А доброго нічого там не вздріла,—
То тільки вигадки дурні!

і пише: про упадок Заходу, про моральний розклад Німеччини, і завертає очі до 2-го, 3-го чи жидівського інтернаціоналу, і співає „Ой, дана“, і нової зорі в смердячій рідній кучі шукає...

А деж тут Брем, питають мене? І тут — Брем. Бо гієна, по грецьки буде huaina, від hus (свиня). Походження одно, одні й замишування

А найогидніше вже коли — як пише Брем — гієни зачинають полювати не тільки на недужих, а просто на дітей.

„Гієни — пише Брем — нерозумно хапають малі дити, наслідуючи людський голос і зваблюючи їх таким способом до себе“.

І біда тому, хто збаламучений удаванним людським голосом гієни, або зголоднілий пристає до них. Немає тому рятунку: лишитьесь з висушеним мозком, із зломаною волею й характером, з навіки викривленим хребтом..

Гієни грізні лиш числом і цекольним вереском, який лякає хитливих.

А, ви пропагуєте мораль насильства, ви проти гуманности? ви—людодіди!.. (і крадьки хапають вас за ноги).

— Ви проповідуйте вічну боротьбу між живими? — Це зарварство!.. (і клацають зубами, заїдаючи стерво).

— Вас не кортить встромити носа в гноївку? — Ви ломите єдиний фронт!

— Затикаєте носа перед гієнським сопухом? Ви не шануєте рідних авторитетів!

і виють, і виють, — аж сміх бере!

—

Хоч як лящить те скавуління, та вже наступає світанок. Минає ніч, близиться день, гієни мусять тікати в свої нори, бо на шлях вийдуть люди, з простими, не викривленими хребтами.

Лиш не давати себе оглушити виттям тих стервоїдів. Не боятися їх — і вони хутко навчаться стояти цапки і весело махати хвостом.

З „приємним“ виразом лица. Оскільки щось взагалі у гієни може бути приємне.

Володимир Остапів.

Кольпортерове хожденіє по мукам

(Фейлетон.)

Волинь — нерозгадана країна „найнеможливіших можливостей“, головокружних еволюцій. Сама назва „Волинь“, чи не від цього походить, що колись було тут багато волів, але назва ще й сьогодні „не перестаріла“, бо мимом всього найдете тут ще поважне число „волів“, для яких ярмо — це життєва потреба. Це вступ, а тепер до річі:

Чи Ви бачили колинебудь заступника українського журналу?..

Отже, коли ви його бачили, то дуже легко буде вам уявити собі мене.

Я є заступником „Вістника“. Моїм тереном ділання є Волинь, вірніше її серце Луцьк. В Луцьку є багато т. зв. інтелігенції, яка виявляє подивугідне зацікавлення українським культурним життям (коли це нічого не коштує), жаль тільки, що „тяжкі часи“, як признають самі волинські громадяне, кидують цьому зацікавленню важкі колоди.

Я відчуваю, який погляд повний погорди посилає мені Ви, Шановні Читачі, за ці симпатії до наших бідних волинських громадян, але може факти переконають Вас.

Якраз на сам великий тиждень, щоб тим краще спокутувати свої гріхи, я відложив був своє „хожденіє по мукам“, себто по т. зв. наших післяплатниках. Узброєний в легітимацію, в довжелезний спис довжників і в камяну терпеливість, вирушив я гарного ранку в похід, повний надії.

Дрікачим від зворушення пальцем стукаю в двері одного з післяплатників, що перший на списі і мені по дорозі. За дверима різкі кроки.

— Заходьте!

Передомною священник. Здивовано глянули на мене очі зпід сивавих брів.

Не надумуючись, „валю“ вивчену перед тим на память фразу:
— Дозвольте представитись. Я вступник „Вістника“. Адміністрація вислала вам...

— Так, так. Я дуже вдоволений, що ви прийшли, бо устно завжди більше скажеш як письмом. Я отримую журнал, це правда, але не в могоу мені платити за нього. Я хотів, було, відіслати, але якось не зібрався. Добре, що ви мोगтимете передати їм ці дві книжки — (Я з сумом поглянув на ці книжки. З сумом не тому, що одна з них була нерозтинана і поплямлена дещо, бо я розумію, що цікавість це велика сила, а тому з сумом, що це була моя перша і то на самому початку невдача.) — Просіть їх (себто Адміністрацію) від мене, щоб не гнівалися, я дуже радо виписувавби, але такі тяжкі часи.

— Гніватись не будуть напевно — пробую я заспокоїти панотця, а в думці у мене, Боже! який біль над його мізерною долею. Цеж говорять парох і катехит в одній особі. Які то скупі доходи мусять бути. Ні, таки добре я зробив, що не пішов на теологію і синові своєму не дозволю цього робити.

Зі ще меншою відвагою стукаю в інші двері. Тут вже нижчий щабель в духовній гієрархії, вже тільки о. дякон. Але голос і постава величні.

Я знов рецитую своє: „Дозвольте представитись“ і т. д.

— Маєте щастя, що прийшли, а то я бувби написав до Адміністрації „відповідного“ листа. — (У мене за спиною пішов мороз) — І що вони собі справді думають? Тут такі часи, що чоловік дивиться, щоб їсти що було, а вони нас засипують літературою. — (Я мимоволі глянув на черевце о. дякона. Нічого собі. Але це ще нічого не доказує, подумав. Відомо, що люди й з голоду пухнуть) — Тут маєте цю книжку, передайте Адміністрації, я на неї і так навіть не давився.

Я покловився низько і вийшов хутчій на вулицю, щасливий що так гладко скінчилася пригода.

Правду кажучи, я вже навіть втратив був цілком охоту до продовжування своєї мандрівки, але обовязок великий пан. От і пошентався дальше, в надії, що може світській братії поводитись краще.

...Леговський стук у двері, ізза дверей величне: „заходьте“.

— Пан меценас дозволять (і т. д.)

— Я ніякого „Вістника“ не отримувал і нічого про нього не знаю. — (Якийсь хитрий усміх пробіг здовж уст п. меценаса) — А де мені вислано цей „Вістник“?

— До Луцька.

— Але блища адреса?

Я несміло виймаю спис і приглядаюся:

— Вулиця Пилсудського, ч. 25.

— Бачите?! Оце два роки вже минуло, як я звідгіль випроводився. — (Я дивуюсь незарадності луцької почти, що не вміє віднайти місцевого адвоката, який чейже не голка).

— І вони після того висилають ще й упімнення!

— То ви отримали упімнення?

— А вжеж. І яке ще!...

— А на яку адресу? — з дріжачим серцем осмілююся запитати.

— Це ще нічого не доказує, і з цього речення я пізнаю, що на цю саму адресу, що й книжки „Вістника“.

Розмова кінчаться „уговою“. П. меценас обіцяє пошукати, може дійсно де найдуться ці книжки.

— Бо це, бачите, річ в тому, що ми теж тримаємо певну лінію. (Мені чомусь вбилось в тямку слово „певну“.) Трудно все виписувати. По друге мені вистарчає фахова література.

По цій розмові пригадалася мені чомусь оборона тої баби, що то її посудили в тому, що вона розбила повичену макітру: „Перш за все я макітру не позичала, по друге макітра була вже і так збита, а по третє:

я макітру віддала цілу". Але всетаки не розуміймо цього вле; може пан меценас зле тільки висловився.

А ось ще один доказ вини почти.

— Чи тут живе пан генерал Ікс?

На мене вдвляться очі якоїсь старшої жінки, що тут, здається, наймичкою служить.

— Ікс так, але генерал? Піду запитаю.

Я перелякався, що може за низько затитулував, а від цього теж вислід справи залежить. Переглядаю спис: таки генерал. Але ось і пан дому.

— Дозвольте представитись (і т. д.)

— Я не знаю, панове: що ви від мене хочете? Я сьогодні отримав теж якийсь упізнання, та „Вістника“ я й у вічі не бачив... Але й упізнанняж...

Йому перериває якийсь пискливий голос:

— Ето дерзость... Ето совсем не інтелігентная публіка... І какой он вам генерал?...

Чую в повітрі грізну авантуру і тричі проклинаю цього урядника, що допустив до того, щоб шановний громадянин отримав раніше упізнання, як саму книжку, що про неї мова в тому упізнанні.

В мойому списі післяплатників бувший кандидат в послы УНДА, який в розмірно недовгим часі перейшов карколомну еволюцію поглядів, у висліді якої добився почеси магістрацького лавника. Я знаю, що ви з легковаженням поставитеся до цієї почеси тому, що вона „магістрацька“. Але запевняю вас, що колись легше було до царя, чи до найяснішого пана цісаря дістатись на авдієнцію, чим до такої риби. Мельдююся і вхожу.

— Дозвольте представитись (і т. д.)

Ввічлива усмішка.

— Прошу сідати, я пошукаю між книжками.

Він не буде виписувати журналу (чи теж з огляду на тяжкі часи, не казав), але книжку зверне, якщо знайде її.

— Чи не моглаб ви зайти завтра?

— Але-ж могу, очевидно.

Ще одна ввічлива усмішка і я знов на вулиці.

На другий день знов мельдююся, але вже тільки через вольного дістаю відповідь, що „пан радца забув“. І не дивуюся: за працею можна забути про таку дрібничку.

Прихожу ще через день і знов мельдююся. Та сама історія, що й другого дня, тільки відповідь „вольного“ більше рішуча: „пан радца не має тої книжки“.

Цілком врозуміле. Шож винен „пан радца“, що книжка не найшлася? Але добра воля була, бодай на словах.

Вихожу і йду на слідуочу адресу. Стук. „Заходьте!“, „Дозвольте представитись“, і т. д.

(Дальше — як на початку фейлетону).

Луцьк, в квітні 1933.

М. Л.

З пресового фільму

В органі львівських фарисеїв і саддукеїв читаємо: що Шевченко „помиляється, коли співає з жаром і ненавистю“ про Петра та Катерину. Бо „та Україна так страшно розпустила була дітей своїх, що вже нікому життя на тій Україні не було від харцизятства дітей її, котрих на решті мусів хтось чужий взяти в руки“ (Нова Зоря, 30. IV. підкр. наше М. Л.) ...Тут теж довідуємося, що січові козаки „не оставили по собі нічого крім пісень про Мамаю та інших п'яниць непро-

сипних"... Даліше, що люди, які, поваливши в 1918 р. гетьмана, (який скасував незалежність України і зломив гетьманську присягу), — люди, які потім літами боролися проти большевицької Москви, — що ті люди були „наддніпрянські руйніки“, яких Бог покарав найбільшою „глупотою“...

Шевченко, як проплатер ненависти проти російського царя „помілявся“, був „шовініст“, орган фарисеїв натомість пропагує ненависть лаш проти тих, що в Росією боролися... Нема то як фарисейський „патріотизм“.

В тім самім патріотичнім органі (14. V.) довідуємося, що козацтво наддніпрянське то був у нас період „найгіршої анархії, котра з таким „блискучим“ і страшним успіхом віджила за нашої пам'яті в тих різних темношличниках і всяких погромщиках, які вдавали військo“ і яких треба було — „тих п'яниць і непотрібів здержувати від різунства і грабїжї“ (підкр. наше — М. Л.) Так пише про наддніпрянську укр. армію Н. Зорє, як про „погромщиків, непотрібів, різунів і п'яниць“, так пише особа, яку колись та армія та її вождї надїляли своїм довірям.

Звертаємо на цю „статтю“ увагу представників бувшої української армії, які може сидять з автором того божевільного бреду при однім столї і руку навіть йому подають... Звертаємо увагу українського духовенства, яке чейже проти „ширення ненависти“ не лиш проти інших, а й проти наддніпрянських братів... Звертаємо увагу чесної української преси, яка подібні виступи лишає без реагування.

Фарисеї спершу викляди: Шевченка, Лесю Українку, Франка, потім — козацтво, тепер — ту армію, що з большевизмом боролася. На чім скінчиться робота тих руйніків?

— 0 —

Громад. Голос прийняв до відома нашу замітку в V. числ^і Вістника, бо не зареагував на неї. Натомість обурюється, як можна обвинувачувати радик. партію — хочби й в минулому — в симпатїях до комунізму.

Коли Г. Гол. не подобається цитата з „Заграви“, то зацитуємо Гром. Голос (ч. 14 субота 12 мая 1923) — чиж там не казав ред. Павлів, що „тільки заведенням радянської (совітської М. Л.) системи влади „можна перевести повне національне і соціальне визволення люду“? Чи не казав, що радикали — повинні йти „одноцільним фронтом з тими партіями, які стремлять до такого самого (совітського М. Л.) ідеалу“ — отже з большевиками?

Той самий Гром. Голос тягне до відповідальности Богу духа винних людей за політику укр. уряду в літі 1920 р., тимчасом за ту подїтику повинна взяти на себе відповідальність радикальна партія: як раз в літі 1920 р., радикали входили в склад кабінету з їх представником (д-ром Макухом), який був товаришем найважлишого міністерства внутрішніх справ (другим товаришем міністра внутрішніх справ, колегою радикального міністра був п. Юзефський). Про це можна прочитати і у Віденській „Волі“, і в львівській „Громад. Думці“ (12. VI. 1920). І щойно по евакуації Київa — радикали з кабінету вступили, як про це доносила знова „Гром. Думка“ (23 VII 1920). Отже солідаризуватися з політикою кабінета, яка базувалася на декларації 2. XII. 1919 і ва акті 22. IV. 1920, — мусять радикали.

Лиш не мати короткої пам'яті.

В тім самім радикальнім органі (ч. 16.) читаємо: „тішилися комуністи, що побивають соціалістів... і доголосувалися до того, що замість їхнього Тельмана править в Берліні Гітлер. Їх ряди щораз рідші, але соціалістична організація стоїть даліше непохитно з тям самим числом членів і виборчих голосів“.

Що до „числа виборчих голосів“ — то в кожній партії воно лишлося незмінне, бо нових виборів ще не було (інтелігентів

Гриці!). Але що до іншого, то річ мається навпаки: соціалістична організація розгромлена, професійні союзи пішли до уряду, а соціалістичні посли — хоч які їм кривди новий режим робить — на засіданні Райхстагу 17 мая — голосували за новим режимом... Так виглядає „непохитність“ соціалістів та їх організації...

Нащо оті очевидні брехні впливає до мозку своїх читачів радикальний орган? Невже він аж так затроїв їм мозок, що вони й тому повірять?

Не знаємо, хто це пише. Коли п. Матчак, то, — на правду — він ліпше писав, коли був „загравістом“. Як то ділає оточення.

Воскрес із мертвих — „Вперед“ Його треба було назвати — „Назад“, або ще краще — „Ні вперед, ні в зад“, але нехай... Кличе боротися — „за волю“, „за соціалізм“ і проти „бездумного націоналізму“. Дальше стаття про фашизм і гітлеризм, про „тупоумних німецьких міщухів“. про „хамські душі“ і „людську глупоту“. Можемо запевнити соціалістичних мерців, що є на світі люди і партії, далеко дурніші від „тупоумних німецьких міщухів“; що „хамські душі“ — можна знайти не тільки серед „буржуїв“, але й серед соціалістів.

А крім того не треба забувати, що тих „тупоумних німецьких міщухів“, які голосували за „фашизмом“ — набиралося майже 50% всіх голосуючих на (не балканських) виборах в Німеччині... Чи обвинувачувати тих два десятки мільонів Німців в „тупоумності“ не є завелика претензійність зі сторони соціалістичних емеритів, що розгубили і партію і прихильників і впливи? Нащо говорити про „пруських юнкрів“ і „баронів“? Нащо повторяти заявлені і глупі фрази зперед 20 літ, коли всі знають, що нові уряди, чи то в Італії чи в Німеччині — спираються на ніяких баронах і юнкрах, лише на масах, над якими збанкрутовані соціалісти втратили впливи?

Чи не звідти їх гнів?

А крім того: чого це ми не читали в „Впереді“ про „хамський“ большевизм, про „тупоумних“ комісарів і пр.? Чи справа вигодожджуваної і тероризованої України бувшим міністрам України менш важна від справи німецьких жидів?

В „Роботнік“-у (29. IV.) читаємо постанови Бюро Соціал. Роб. Інтернаціоналу, де закликається до боротьби з японським імперіялізмом, який — „загрожує все ще Савітському Союзові“... Отже, пролетарі всіх країн, єдналися в обороні Савітської Росії!

Аж з цієї постанови зрозуміємо, чому так кричать проти німецького фашизму наші соціалісти і радикали. Цеж бувші або дійсні члени 2-Інтернаціоналу. А на чаім возі сидиш, того і пісеньку співай. Жидів німецьких — боронити перед Гітлером, совітську Москву — перед Японією, — ось почесне завдання українських соціалістів і радикалів... Ось як виглядає на практиці — гасло „інтернаціоналізм“ над „вузьким шовінізмом“.

„Byzantinoslavica“, т. IV., в. 2 ст. 447—457 містить рецензію співробітника „Дзвонів“ В. Заїкіна на працю О. Лотоцького — „Українські джерела церковного права“. В тій рецензії знаходимо такі перли: „дєрвыя попытки систематического исторического обзора православного церковного права, действовавшего в Южной Руси (Украине)... все южно-русское (украинское) церковное право (ст. 447—448)... обзор источников церк. права, применявшихся в Южной Руси (Украине)... автору следовало использовать не только литературу, касающуюся специально южно-русских церковно-юридических источников (452)... в южно-русских княжествах в домонгольский период (455)... Какая то странная и во всяком случае недопустимая в научной работе ненависть к Великороссии (457) і т. п.

Дійсно, „какое то странное і недопустимое в научной рецензі“ — запобігання ласки Росіян — вирікаючись свого національного імені. Що значить перейти „антишовіністичну“ школу „Дзвонів“!

—0—

В статті „Хто побідив“ (Діло 18. V.) читаємо про „патріотичне духовенство“, про „живий дух української нації“, про „нашу католицьку церкву“. Це все дуже гарне, та питаємося: Чи личить говорити про „нашу католицьку церкву“ і про „дух нації“ людині, яка будучи членом надвірної ради „Нових Шляхів“, покривала своїм авторитетом роботу того органу і посередню ширила всякі ворожі виступи якраз проти католицької церкви, патріотичного духовенства і „живого духа нації“?..

—0—

Аргентинське „Н о в е Ж и т т я“ (Nuestra Vida) приносить передрук друкованої в нашій журналі ст. І. Гончаренка — „Техніка державного перевороту“.

В варшавській журналі Zet в квітневих і травневих числах знаходимо переклади друкованих у „Вістнику“ (або в ЛНВ) поезій: Е. Маланюка — „Три вірші“, і „Напис на томі віршів“ (з III кв. 1933) в перекладі Г. Заславського, Л. Мосендза — „Подобрадські Дні“ (ЛНВ V, 1932), пер. Г. Заславського, і О. Ольжича — „З циклю камінь“ (ЛНВ I, 1932.) в пер. Г. Чеховича.

—0—

В „Розсветі“ знаний В. Жаботинський, трубадур воюючого жидівства друкує інтерв'ю, в якому м. и. читаємо (цит. за „Молвою“ ч. 107): супроти гітлеризму „ми (жиди) повинні виступити в тій ролі, в якій ми особливо сильний чинник — в ролі „фермента“, який може і розмукати світову пожежу, і погасити її“... Треба розпутати похід проти Німеччини, примазавшись до держав, які стоять в обороні Версалу. „Життєвий інтерес цих країн зв'язаний з Версальським договором.. Німеччина — це небезпека для того договору. Я свідомо говорю — „Німеччина“, а не „Гітлер“... Не Гітлер, а німецький нарід висував одного за другим горячій проповідників національної ненависти взагалі, а ненависти до жидівства зокрема. Це німецький нарід дав Гітлерові половину своїх виборчих голосів. Гітлерівська хвороба — не пошесть, а... отруя, яка знаходиться в крові народу і яка виявлятиме своє ділання навні при всякій можливості“. Для того — мав рацію Пуанкаре, який хотів знищити Німеччину — поділивши її. „Кожний з нас знає німців, які — всім серцем в противники гітлерівського режиму: Коли йде мова про те, щоби простягнути їм братерську руку — дуже радо, я готовий... Але рахуватися з ними, булб те саме, що рахуватися не з льокомотивою, яка тягне 20 вагонів, жуди їй подобається, а з вагонами, які „не винні“, що льокомотива їх тягне“.

Добре сказано! А тепер — щоби сказали жиди, колиб ми так написали: 1) що не Троцький, Зіновєв і Радек, а жиди взагалі в ворогами українського народу? 2) що ворожість ця до нас не в тих одишнях, а „в крові“ жидівського народу? 3) що „чесним жидам“, які з нами співчують, ми можемо стиснути руку, але в нашій жидівській політиці не будемо рахуватися з ними, лише з тими „льокомотивами“ (Троцьким і пр.), які решту тягнуть в антиукраїнську політику? та що 4) нарешті супроти того треба зареагувати, як супроти Німеччини, але не через поділ (бо не мають території), а скажім через запровадження черги осідлості, „номерус кляузус“ і пр.? Це буде mutatis mutandis те саме, що говорити Жаботинській, тільки на адресу самих жидів. Якийби рев підняла жидівська преса в цього приводу. Як „в обороні демократії“ секундувавби тій пресі радикальний посол, який так уміє картати „шовінізм“ український і промовчувати шовінізм жидівський... Бідна наша демократія та її провідники!

—0—

В ч. 4 „Дзвонів“ (і в „Меті“) знова випад проти Е. Маланюка, і то за вірш — який з приємністю ті самі „Дзвони“ видрукувалиби у себе, колиб їм його — прислали. Тут подаємо правдиві причини цаганки: Е. Маланюк, хоч і запрошений до співробітництва в „Дзвонах“, з нього зрезигнував. Іде їга оборонців громадської моральности.

—о—

В большевицькій „Правді“ знаний Радек умістив статтю проти якоїб то не було зміни існуючого „статус кво“ в Європі. Бо — бачте „ревiзiя трактатiв є гаслом нового подiлу свiта зi шкодою одного iмперiалiстичного табору на рiч другого“. А що Москва не сподiвається при цiм новiм подiлi урвати щось для себе, то волiє стояти вже при старiм iмперiалiстичнiм таборi. Найбiльша бiда та, що „на чолi ревiзiонiстичного руху стали фашистiвськi уряди, якi поглибили iмперiалiстичнi теорiї про панування бiлої людини изд кольоровими“. Радековi та теорiя не пасує по тiм, як стремлiння росiйськoї бiлої раси запанувати над жовтою китайською — дiзнали гучного фска. Отже „пролетарiят“ (читай — Карло Радек і тов.) не може стати по сторонi нових iмперiалiстiв, бо це загрожуює приварюю Берестейського мира і тим, що „всьякi проби ревiзiї вiдбудуться коштом СССР“. Ось де „закопана собака“.

Рiвночасно читаємо про ратификацiю французькою Палатою пакту росiйськo-французькoї неагресiї. Новонавернений большевик, райзендер і радикальний Нарциз Едвард Геріо плакав в утiху, згадуючи Толстого і Достоевського, реалiзаторiв їх iдеї Сталiна, і нового большевицького вiйськoвого аташе в Парижi, який „своєю молодiстю так нагадує генералiв французькoї революцiї“... А знаний оборонець чехiста Шварцбарта жид Торес пустив слезу в привиду збратання двох „демократiй“. Соцiалiстичнi радикали Францiї подають руку соцiалiстичним комунiстам Росiї, а платити за це будуть народи СССР своєю кровю, а французький нарiд своїми тяжко ошадженими грошима... А наші радикали і соцiалiсти тiшатимуться, що „демократiя“ бореться з „реакцiєю“.

—о—

В „Укр. Думцi“ (20. V.) читаємо: „Дня 10 травня були Берлiн та другi мiста Нiмеччини свiдками дивного, неймовiрного видовища. Внаслiдок видавого Гiтлером iндексу заборонених книг, узброєнi вiддiля гiтлерiвцiв вiд самого ранку впадали до всiх кнiгарень, публичних бiблiотек, приватних вiпозичалень, а навиць до приватних мешкань і забарали всi проскрiбованi Гiтлером науковi працi, белетристику, журнали і газети, пакували на тягаровi авта і звозили те все на площi, де складано їх у велитенськi костирi і палено.“

Це звоження у Берлiнi тревало цiлий день і пiд вечiр на площi Оперi стояли чотири величезнi гори кнiжок, журналiв і газет.

Вечером бiля 9 годяни зааранжували гiтлерiвцi похiд зi смолюскапами. Цяма смолюскапами гiтлерiвського походу й пiдпалено вiдтак цi дивнi костирi.

Палення кнiжок, гейби для ще бiльшого увипуклення гiтлерiвського варварства вiдбулося при участi всiх сенатiв берлiнських високих шкiл і в присутностi унiверситетськoї та гiмназiйної молодi.

Помисл гiтлерiвського iндексу заборонених книг та врештi палення кнiжок якo таких не є нiчим оригiнальним.

У паленню дорiбку людськoї думки та знання — кнiжок, має теж Гiтлер гiдних попередникiв. Цiлий ряд наiздикiв та насильникiв, що опаралися лише на тупу, брутальну силу на цiлому протявi iсторiї практикували це варварське дiло.

На гiтлерiвськoму iндекси знайшлися і вiдтак згорiли на кострах поруч марксiвськoї революцiйної лiтератури всi науковi працi Маркса, Вительса, Ленiна, Лiбкнехта, Ляссаля, Рози Люксембург і т. д.

Ах, який жах! Але то правда, що Гiтлер „мав попередникiв“, а саме — большевикiв. І чоуж тут обурюється — большевицька „Укр. Думка“ на „тупу, брутальну силу“? В Москвi нищили кнiжки, ворожi Марксу і Ленiну. В Берлiнi — палять Маркса і Ленiна. З большевиками по большевицьки. Носив вовк — понесли і вовка. Тiльки й всього.

Бібліографія

Д-р Яким Ярема: Дитячі переживання і творчість Шевченка зі становища психоаналізи. Львів 1933. Накладом Товариства „Учительська Громада“ у Львові. 8^о, ст. 17. (Відбитка з 4—5 ч. „Української Школи“ за 1932 р.)

Автор в ювілейному, 1914 році дав уже розвідку про „Уяву Шевченка“, в якій ствердив залежність поетової уяви від вражіння та спостережень із часу ранньої молодости. Тут додає проф. Ярема, що невидні тіні минулої дитячої недолі були часто в поета джерелом незв'язаного смутку і пригноблення, було одною з причин частих меланхолійних настроїв. Образ безталанної вбогої дитини, це „серце“ поета, це його „душа“, це „Україна“, що „зажурилась, заплакала, як мала дитина“.)

З образом бідної дитини-сироти в Шевченка асимілюються і постаті нещасних жінок, яких так багато в „Кобзарі“. Частий Шевченків мотив матері, по думці автора, має свій корінь в поетовім душевнім інфанталізмі. Почуття любови до матері переливається й на інші постаті, що гармонізують з образом матері. У Шевченка переливається вся сила насильно стриманої колись дитячої любови на „Україну“, яка в уяві поета перетворюється в постать матері“. Тут також лежить причина, що в „Кобзарі“ менше еротичних віршів, як патріотичних. Спомини про „першого деспота“, дядя Богорського, достарчували Шевченкові через ціле життя афективної енергії, якою він так завзято виступав проти тиранії, насилля й гніту. Одначе тут наша заввага: чим пояснити, що часом люди з рожевою молодістю (згадаймо хочби визначних романтиків-поетів!) стають апостолами свободи? І друга замітка: Чому автор промовчав про праву д-ра Степана Балея п. з. „З психології творчости Шевченка“. (Львів 1916.) Можливо, що характер журналу не дозволив авторові ширше розгорнути тему.

Лл.

Гетьман Іван Мазепа: Твори. Вступна стаття й редакція м-ра Е. Ю. Пеленського. Львів, 1932. 16^о ст. 32. „Дажбог“, ч. 3.

Подив виклює молодеча буйність видавця: бо ці „Твори“ релігійного гетьмана мабуть побили рекорд ліліпутною величиною: „Всі покою щире прагнуть“, „Ой біда, біда чайшї небозї“, гетьманове листування з Мотрею, — все це вміщено на дванадцятьох сторінках шіснадцятки. В „додатку“ надруковано ще на двох сторінках „Псалму“, що її дехто приписує Мазелі. Видавець уважає тут Мазелине авторство за „більше, чим сумнівне“ (отже на що було містити?) Та інші твори також не дуже то такі певні щодо авторства, найпевніші листи до Мотрі; при пісні про чайку говорить редактор про деякі невеличкі застереження. Про всі твори видавець говорить в захопленням, листи зве „архитворам української любовної лірики доби к. XVII — п. XVIII вв.“ (чому аж два вікї?! Л. Гр.). Чи вони булиби такими і тоді, коли б їх писав не гетьман, тільки приміром, козацький хоружвий, або сотник?

Видавець знає, що треба з пошаною відноситися до текстів, це обов'язує тим більше, коли видається „архитвори“. А проте робить „конечні аміни й доповнення“ і то не тільки мовні; та ті свої „редакторські праці“ вазначає у вступній статті. Пеленський у своїх замітках про мову Мазепиних творів місяцями не стисло висловлюється. Переважк ікання тріває цілими століттями, не скінчений він ще й досі (пор. Л. Луців: „Мовні дивогляди“ Л. Н. Вістник, 1931, XII ст. 92.), а розпочався вже на століття перед Мазепою. Давне „л“ в минулому часі тільки по голосівці перейшло на „в“, по шелестівці воно відпадає. При порівнянні писаної мови тих часів з сьогочасною літературною мовою вистарчить пам'ятати, що тодішня „книжна“ мова, це не жая народня мова.

Л. Граничка.

„Нарисів в соціально-економічній історії України“. 1932 р., ст. VII+356.

Названа книга, що її принесла остання пошта з України, є публікацією ВУАН. Вона приходить, як свідок наукового життя в Києві, відбиваючи в собі його зміни, про які закордоном відомо не багато.

„Нариси“ є першим томом праць Комісії соціально-економічної історії України. Цю Комісію утворено в 1929 р. при Багалієвій кафедрі історії України у ВУАН. Перший том її прещ був зданий до друкарні 4.X.1930 р., ще за життя відповідального редактора акад. Дм. Багалія, а „підписаний до друку“ — щойно 1.X.1932. р. й появився у світ уже як посмертна пам'ятка Багалієвої редакційної праці. Складається він з передмови й дев'яти цікавих історичних студій. Всі вони висвітлюють різні питання соціально-економічної історії України XVIII—XIX вв.; всі основані на свіжому архівному матеріалі, частина якого тут же вперше й публікується, що надає цілій книзі археографічного характеру.

Першою йде стаття Л. ОКИНШЕВИЧА: До питання про автора літопису Самовидця (1—26). В ній критикується авторство Романа Ракушки, натомість обґрунтовується ймовірність авторства Івана Биховця—сина. Авторство Биховця, за яке висловився й М. Андрусак, Окиншевич обстоює на підставі критичного розгляду відомого досі матеріялу й свій здогад підпирає новознайденими документами (з Чернігівського Архіву). Окиншевич дослідив відомості про Биховців узагалі й в додатку до своєї статті опублікував кілька зв'язаних з ними офіційних документів, головню універсалів — Бруховецького, Многогрішного, Самойловича й Скоропадського. Виклад автора річевий і переконуючий, т. щ. Ів. Биховченко, канцелярист військової канцелярії, що помер десь на початку 1709. р., виступає досить солідним кандидатом на Самовидця. Не є це остаточне розв'язання справи — але ще одна гіпотеза, що збагачує висвітлення цього цікавого питання новими даними. Побожно Окиншевич торкається також і питання про ідеологію Самовидця, як представника старшинської класи XVII ст. Заслуговує на згадку, що Л. Окиншевич ще раніше висловив здогад про Ів. Биховця як автора записок Самійла Зорки.

Новіші досліді про Самовидця, тим часом не вирішують остаточно питання — хто був Самовидцем, лише висвітлюють — хто ним міг бути.

ВІКТОР РОМАНОВСЬКИЙ у статті: „Війна 1735—1739 р.р. та її наслідки для України“ (ст. 27—42) досліджує наслідки цієї російсько-турецької війни для народнього господарства Гетьманщини. Автор показує участь у цій війні українського населення — його жертви для неї кровю та майном; числовими даними він ілюструє насильства й реквізиції московського війська на Україні. За часів цієї війни, р 1737, стався татарський напад на Україну. Все це разом дуже шкідливо відбилося на народньому господарстві Гетьманщини — повело до його руйнації, зменшення робочої сили, а зuboжіння населення прискорило закріпачення селянства. Для своєї праці Романовський використав архівні матеріяли з кол. Румянцівського Музею в Москві та з Архіву давніх актів у Києві й Центрального Історичного Музею в Харкові.

Далі йдуть дві праці Н. ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКОВОЇ: 1) Майно запорозької старшини як джерело соціально-економічного дослідження історії Запорожжя (ст. 43—206), 2) Матеріяли до історії гірничої промисловости Донбасу. (ст. 207—229).

В першій авторка розглядає факти безпосередньо зв'язані з руйнуванням Січі (1775.) та конфіскацією майна запорозької старшини. В додатках до статті опубліковані реєстри цього майна, що переховуються в Катеринославському Архіві (фонд канцелярії Новоросійської губ.). Авторка подає описи майна Кошового Кальнішевського, писаря Глоби, судді Головатого, полковника Гараджі, пушкаря Смоли, осула Гелеха й инш. На основі цих описів Н. Полонська-Василенкова подає докладні

відомости про запорозьке, головно старшинське, господарювання, зимовники, побут і т. д.

Ця публікація особливо цінна для історії останніх діячів Запорозької Січі — Кальнишевського, Головатого й Глоби. З твердженням авторки, що біографія й уся діяльність останнього кошового ніби вже висвітлена так яскраво, що на цьому й зупинятися не варто, погодитися не можна. Що-правда, ми маємо не мало праць, присвячених і самому Кальнишевському і його діяльності, але вони висвітлюють більше стан Запорозжя, ніж постать останнього Кошового. Треба признати, що все ще лишаються нерозв'язаними питання про походження П. Кальнишевського, його освіту, умови в'язнення його на Соловках і деякі інші питання, а між ними може найцікавіше — чому Кальнишевського, такого лояльного супроти Москви й такого заслуженого перед нею, стрінула така жорстока „кара“, в той час як інші були нагороджені? Оті „преступленія кошового і его одномышленников“ лишаються тим часом невиясненими а пояснюються звичайно як „невпинна боротьба“ січовиків за волності Запорозжя. Конкретніж прояви цієї боротьби з боку Кальнишевського, за які його кинуто на Соловки, лашаються невідомі.

В другій статті авторка публікує „Діло о разработкѣ каменнаго угля и мрамора в Бахмутском уѣздѣ“. Це діло, розміром 155 арк., зберігалось в Архіві Катеринославського Губернського Правління. В ньому міститься листування представників адміністрації, рапорти, звідомлення, відомости тощо з приводу обслідування країни в р.р. 1786—1795.

Історію гірничої промисловости Донбасу присвячена й стаття **ВАДИМА ФЕСЕНКА**: Початки металургійної промисловости на Україні (перша домна Луганського заводу). Цією домною, що була пущена в хід 4.X. 1800 р., й розпочинається металургійна промисловість Донбасу.

Проф. О. П. ОГЛОБЛІН містить дві праці: 1) До історії порцеляно-фаянсової промисловости на Україні 2) Закавказький транзит і Україна в першій половині XIX ст. Обидві вони основані на документальних даних і дають нове для історії української промисловости й торгівлі.

ОЛЬГА БАГАЛІЙ публікує архівні „Матеріяли до історії декабристського руху на Україні“, додаючи до них свої критичні пояснення. Ці матеріяли висвітлюють — 1) організацію військової таємної (поліції) на Україні зперед декабристського постановня та 2) агентурно-розшукову діяльність ген. Демідова після повстання Чернігівського полку.

Нові архівні матеріяли подає й акад. Д. І. БАГАЛІЙ у своїй статті: Два нові документи про готування польського повстання на Україні. Покійний академік, єдиний з усіх авторів цієї книги, снажився реабілітувати видання нарисів перед марксистським начальством. Але його світофільські вставки про наукові досягнення під оморфом Маркса-Леніна, не псують якости основного матеріялу. Оpubліковані ним документи про польське повстання на Україні такі: 1) Записка, знайдена Багалієм в Київському Архіві давніх актів, п.н. „Взглядъ на польскую революцію 1830—1831 г.г. и связь ея съ мятежомъ 1863 г.“ Ця записка, як гадає Багалій, була складена в канцелярії київського ген.-губернатора або начальника военно-польского суду в Києві, Новийцького, 2) Другий документ торкається підготовки та організації польського повстання 1863 р. на правобережній Україні. Це також записка, складена в слідчій комісії для політичних справ при київському військовому ген.-губернаторі на основі матеріялів одібраних у заарештованого поміщика Камянецького повіту Дружбацького. Ціла стаття Багалія становить лише розділ великої праці — „Матеріялів для історії польського повстання на Україні 1863 р.“. Це одна з основних тем в пореволюційних працях покійного вченого з історії громадських та революційних рухів на Україні, поруч з Декабристами та Кирило-Методіївцями.

Такий є зміст цього цінного видання Нарисів, викінчених авторами ще в 1929 р., а видрукованих тільки при кінці 1932 р. За цей час в академічному житті Києва не зійшли великі зміни.... З передмови до книги дізнаємося, що цілий збірник і своїм методологічним спрямуванням і своєю тематикою характеризує працю Комісії в період перед реконструкцією її 1931 р.; що пізніше „ціла Комісія й поодинокі члени її визнали хибність своїх попередніх методологічних концепцій і пішли новим шляхом, працюючи по-новому на засадах Маркса і Леніна“, що „Комісія в дальшій своїй роботі зобов'язується розгорнути широко Марксо-Ленінську критику своїх попередніх хибних концепцій, щоб стати до могутніх лав борців за соціалістичну реконструкцію української історичної науки“.

С. Наріжний

Д-р Терен і Пушкар, 500 літ старої Української Держави
В-во „Самоосвіта“ ст. 48 ціна 45 гр.

Як видно з книжечки автори її намагалися виконати складне завдання: написати популярну історію, яка разом булаби писана і в класово-соціалістично-матеріалістичному і в державницько-національному дусі. В результаті маємо такий же дивогляд, як і радикальна партія. З одного боку „княжа влада прибирає що раз більше виразний клясовий характер“. „Прості люди мусяли тяжко працювати на тих князів та панів“, а „князі більше вірили найманім чужим воякам як своїм українцям“. З другого боку: „Українська людність любила і шанувала тих князів, котрі обороняли землю від чужинецьких нападів“ і навіть (horribile dictu!) вихвалюється імперіалістична в суті діяльність Володимира Великого! Мовляв кому що треба: всього по трохи! Звичайно вічевий устрій опівщений просто демократизмом, а потім протягом цілої брошури, чи була нагода чи ні, захвалювалося той демократизм як панацею на всі лиха.

Досить багато є в книжечці фактичних недокладностей і суперечностей. Так напр. неправильно зясований конфлікт між Суздалем і Києвом, повторено давно розвиту московську байку про перехід Київської людности на Суздальщину. „Закічення“ це зручна еквілібристика між більш „прямолинійними“ поглядами Григорієва (Народня влада) і справжньою історією.

І. М.

—0—

Від Редакції

Мик. Гурко — „Проблески“ не надаються. К. С-ко — „Сталь дзвонить“ і ин. не надаються. М. П. — „Тайна цвітучого гаю“ і „Шамани“ не надаються, вірші підуть. Л. Ромен, вірші не надаються. К. К-днпр — „Червневої ночі“ не надається. „Трактор і кінь“ підуть. Гр. Василик — не надається. Р. О. Л. — Вірші не цензурні. А. К-о — „В жертву батьківщини“ не надається. І. М. рецензія на Борщака-Мартеля не охоплює цілої теми. „Ще кілька слів про Мазепу“ — піде. Осип Орелюк — стаття піде.

Преса принесла трагічну звістку про самогубство М. Хвилювого, з яким перший ЛНВ. познайомив галицьке громадянство. В слідуючім, подвійнім (VII—VIII) числі присвятимо йому статтю. Стаття про Ів. Франка зявиться рівнож в VII — VIII ч.

—0—

Від Адміністрації

Торонто „Ukrainian Peoples Home“ Передплату через Т-во „Просвіта“, отримали. Книжки вислали. Вп. п. М. Васцькевич, Аргентина дол. 2 дістали, книжки вислали, чи це передплата за „Просвіту“, яка дістає „Вістник“ по поданій Вами адресі, чи Ваша? Нью-Йорк, Обеднаний за дол. 4 на прес. фонд вислаємо „Вістник“. Осип Дячишин, Канада 2 дол. одержали. Заповіджену передплату дістали від Вп. п. п. Ст. Дольницького Сколе, о. Бандера Калуш, Др. Олесюка Вішеїце, Варнок Франція, Укр. Студ. Спільки, Брно, о. А. Іванишина, Дмитра Галичина, Микола Воробця, Евгена Ляховича й Дмитра Сіроцького Нью-Йорк.

Дякуємо за привіти і побажання: Укр. Студ. Спільці Брно і о. про-тоєр. Табінському Кремянець і другим.

Вже по видрукуванні спису в V кн. дістали звороти і кн від сліуючих осіб: Др. С. Шухевич Львів, Др. Ів. Голубович Залізці, Др. Гриць Пиндик Золочів, о. З. Флонт Биків, о. І. Жигаль Козлів.

Нашому заступникові в Золочеві в канцелярії адв. посла Др. Олесницького заявили, що хоч наші книжки мають, але і не заплатять і не звернуть тому, що їм всі видавництва „даром“ посилають; сміємо заявити, що — ми до цих видавництв (коли такі є) не належимо.

Вп. О. Д., Монреал — Дістали Ваш лист де пишете: „прошу о вибачення за припізнення висилки передплати... Послідні два місяці я лежав у шпиталі як був покалічений на роботі... Вашим передплатником буду далі“. Дякуємо. При тій нагоді звизаємо всіхтих, які отримали книжки „В-ка“, і які ані в шпиталі не лежать, ані на роботі не покалічилися, — хоч як вони терплять під кризою — нарешті відгукнутися, або передплату вислати або книжки назад. Вп. П. Бойчукови Степаниви, Тшебіня дякуємо за добру волю помогти нашому видавництву приймаємо I і II кн. але в обмін на інші книжки, які вислаємо.

Квоти, переслані для нас через Вид. Спільку від Марійського Т-ва Молоді у Сокалі через Богдана Стефанишина 20 зол.; від Марії Гуцал-Ковалевої Конюхи коло Бережан 5 зол.; від Читальні в Купчинцях Ястшембово 4'40 зол. як передплату за 2 кн. Вістника; за о. Онишкевича Купневичі 11 зол. і від інж. Паламарчука з Городка 3 зол. — від Вид. Спільки ще не отримали.

Прислані Вп. Р. Румаковою Риків 10 зол. і Сам. Костинюком Канада 4 дол. — для Вид. Спільки — передали їй.

Слідуючі особи не звернули нам книжок першого і другого числа: Др. Андрієвська Васильків, А. Бохенський Пониква, Василь Боллох Кутківці, Д-р Вас. Бараник Заліщики, Д-р Вол. Бемко Бережани, Мик. Баламут Горохів, Др. Вол. Бійко Книгиничі, Д-р Вас. Банд. Монастерська, Вол. Бойків Познань, Едм. Базилович Цешанів, дир. укр. гімназії: Білецький Луцк, Д-р Вол. Білецький Калуш, Читальня „Просвіти“ Мостиска, Д-р Вол. Чапельський Дрогобич, Стеф. Черпітова Калуш, інж. Дмитро Цямбрівський Надвір'я, Д-р Ом. Царевич Тарнів, Дирекція прив. укр. гім. Кремянець, Д-р Роман Дашкевич Львів, Д-р Вол. Герета Золочів, Д-р Вол. Гаєцький Судова Вишня, Д-р Ів. Горошко Камінка Струмілова, Д-р Петро Гнатів Дрогобич, Д-р Мих. Ільницький Бірча, Д-р Вас. Яців Галич, Д-р Ів. Якимчук Тернопіль, інж. Юл. Яворський Майдан, Вас. Юрєв Острів, Сидір Козьма Стільско, Кооп. фабр. паперців „Будучність“ Тернопіль, Роман Красовський Золочів, Кооператива „Віра“ Криве, Ром. Кулинич Бібрка, Лев Кулиний Перегінсько, Д-р Ром. Комаринський Городенка, Д-р Микола Кошійський Сколе, Вол. Лаврівський Косів, Богд. Левницький Косів, Д-р Іван Лідів Долина, Ів. Мельник Яблонів, Олекс. Максимів Бжозів, Мик. Нечаюк Варшава, Мик. Нагіряк Городенка, Д-р Мирон Ніжанковський Ківерці, Д-р Гриць Олійник Грималів, Корн Полук Богородчани, Павло Паливода Семаківці, о. Ангін Пелвецький Петликивці ст. Філія „Просвіти“ Рудки, Т. Панас Лежанівка, Д-р Вол. Прокопів

Нижнів, Д-р Нат. Пристаєва Полотнюк Станиславів, Д-р Петро Рондяк Косів, Остап Слободян Вільхівці, Д-р Іван Саноцький Надвірна, Янка Свобода Соколув подл., Д-р Гриць Стецюк Підгайці, М. Сторожук Вознюк Познань, Дионіз Щуровський Мельниця н Дн., Юрій Самосенко Берестє н. Б., Д-р Е. Щуровський Винники, Д-р Ярослав Сахно Перемишляни, Д-р Григ. Степура Луцк, проф. Петро Смаль Бучач. Д-р Іван Станько Любачів, інж. Вас. Терпидюк Рава Руска, Ів. Василюшин Куни-сівці, І. Ващук Смиків, Відділ УЦК Іродно, Д-р І. Венгльовський Бібрка, Д-р Степач Витвицький Дрогобич, Д-р Вас. Возняк Радехів, Д-р Мих. Західний Бережани, Д-р Осип Залужний Золочів, Катря Зайцівна Стрий, Д-р Семен Жук Любачів, Д-р Іля Завидовський Товмач. (далі буде).

—О—

Заступникам, які не проявили діяльності у приєднуванні перед-
платників і стягуванні належитостей, стримаємо дальшу висилку книжок.

Надіслані журнали

Тризуб, тижневик, ч. 16—17, Париж, чч. 16, 17, 18, 19.

Дажбог, Львів, квітень 1933.

Табір, воєнно-історичний журнал, Варшава, ч. 18.

Дзвіночок, часопис для укр. дітей, Львів, ч. 19.

Нова Хата, Львів, травень 1933.

Комар, Львів, ч. 9, 10.

Дзвони, ч. 4, Львів.

Літопис Червоної Калини, Львів, ч. 5.

Воєні, Львів, ч. 9.

Українське Юнацтво ч. 1, 1933.

Світ Дитини, Львів, ч. 10.

Мистецтво, орган АНУМ'а, Львів, IV. 1933.

Сіях, орган Союзу укр. евангеліків, Коломия ч. 6.

Юнацька Думка, орган україн. робітництва, Львів, ч. 1.

Український Тиждень, Прага, чч. від 3 до 23, 1933.

Студенський Шлях, Львів, ч. 4—5.

Лікарський Вістник, орган лікар. комісії Наук. Тов. ім. Шевченка, ч. 2—3.

Світло, освітньо-господарський

місячник, Мукачів, квітень 1933.

Жіноча Доля, часопис для укр. жіноцтва, Коломия ч. 9, 10.

Зав, ч. 9, 10, Львів.

Комар, ч. 9, Львів.

Рідна Мова, науково-попул. місячник, Варшава, ч. 5,

Симоніянська Думка, Чернівці, ч. 4.

Золочівське Слово, повітовий двотижневик. Золочів, ч. 6.

Життя і Знання Львів ч. 5.

Кооперативна Республіка, травень 1933, Львів.

Myśl Narodowa, tygodnik, Warszawa Nr. Nr. 18, 19, 20, 21, 22.

Ruch Słowiański, miesięcznik, Lwów, Nr. 4.

Горьы Кавказа, апрель 1933. Варшава.

Wschód, kwartalnik poświęcony sprawom wschodu, Warszawa Nr. 1—2 (9—10).

Ost-Europa, Heft 6, 7, 8, 1933, Berlin.

Bunt Młodych, niezależny organ młodej inteligencji. Nr. 41, Warszawa.

Zet, dwutygodnik, Warszawa, Nr. 4 (28).

Errata: в кн. V, вірш 12 „За вогнем шкарлату“, ряд 15 з гори зам. на птицю має бути по птицю.

Нові книжки

Василь Радич, Максим Залізник, истор. роман, з передм. М. Голубця, 1 ч. Львів, накл. Ів. Тиктора ст. 128.

Роман Купчинський — У зворах Бескиду, повість I: Стріл. життя, вид. Черв. Калини, ст. 176, Львів, 1933.

Омелян Попович, Відродження Буковини, вид. Черв. Кал., Львів 1933, ст. 120.

Юрій Липа, З історії вільних будівничих, В-во Народній Стяг. Варшава 1933, ст. 20.

О. Мицюк, Українські Хлопомани, Чернівці 1923, ст. 80.

Др. Василь Пачовський, Світова місія України, Перемишль, накл. А. Яцкова, 1933, ст. 16.

О. Кобець, Над безоднею, накл. в-ва „Родина“, Львів, 1933, ч. 1, ст. 110, ч. 2, ст. 99.

Л. Геджевич, Джерело гроша, 300 рад і вказівок як заробляти гроші, в-во „Родина“ Львів, 1933, ст. 136.

В адміністрації „**ВІСТНИКА**“ можна набувати такі книжки:

1) Д. ДОНЦОВ — Маса і Провід	ц. 1'— зл.
2) Поетка українського рiсорджi- мента (Леся Українка)	„ 1'— „
3) Націоналізм, Львів 1926	„ 5'— „
4) БЕРНАРД ШОВ — Велика Кате- рина (драма)	„ 1'— „
5) Г. ЗУДЕРМАН — Литовські Опо- відання	„ 1'50 „
6) Д. ДОНЦОВ — Підстави нашої політики, Відень 1922	„ 2'— „

„ЖИТТЯ І ЗНАННЯ“

„Життя і знання“ подає всебічний погляд на всі ділянки науки й знання, в'яснює важні питання доступним способом і таким чином творить багате джерело для доповнення й поширення знань, для самоосвіти, для викладів і грімкого читання в читальнях і кооперативах.

Передплата на рік в краю і Чехословаччині виносить 18 зол., на 6 місяців 9 зол., на 3 м. 5 зол. Поодиноке число коштує 2 зл. Адреса редакції і адміністрації: Львів, Ринок 10, Товариство „Просвіта“.

„НОВИЙ ЧАС“

найбільш поширений і найдешевший щоденник виходить щодня рано і коштує тільки 15 гр.

Місячна передплата — всього 2 зол. 50 гр.

„Новий Час“ приносить кожного дня відомості з усіх ділянок життя, кількістю інформацій дорівнює чужій щоденній пресі

інформує всіх — про все.

Хто отже читає „НОВИЙ ЧАС“ — той знає все.

А платить за те денно 15 грошів

або місячно — 2 золоті 50 гр.

За кордоном річно 6 дол. амер.

Адреса: „НОВИЙ ЧАС“ ЛЬВІВ, вул. Боїмів ч. 4.

Телефони: 30-13 і 106-13.

Не гайте ні одної хвилини та сейчас замовляйте „Новий Час“.

„Українська Школа“

орган Товариства Учителів середніх і вищих шкіл „Учительська Громада“ у Львові.

Замовляти: Книгарня „Рідної Школи“ у Львові, вул. Сикстуська 20 ч. Передплата річна 5 зол., поодинокі ч. 50 сот.

Студенський Шлях

виходить, як місячник в 1—2 арк. друку. Річна передплата 7·20, з поштою 8·00 зл. п., адреса Львів, Супінського 21.

„Самостійна Думка“

Одиний український національно-громадський та літературно-науковий щомісячний журнал на українських землях в Румунії.

Річна передплата у Польщі 16 золотих пол. Передплату можна скласти в Центральним Кооперат. Банку у Львові

ПАНСІОН

„ВІЛЛЯ МОЯ“

Гребенів біля Скольного.

В горах над Опором, в смерекових лісах. Поручаються кімнати з цілоденним удержанням від 4—6 ал. денно. Здоровий і смачний харч. (кухня домова). Ідеальний відпочинок. Більші інформації: Гребенів „Вілля Моя“ або Львів, Чарнецького 3 м. 6.

III
П 12531

1933 Р. 1 кн. 6

„ВІСТНИК”

місячник літератури, мистецтва,
науки й громадського життя.

ВІСТНИК даватиме твори красною письменства, оригінальні й перекладні, головню західно-європейських і американських авторів.

ВІСТНИК даватиме статті про мистецтво наше й чуже.

ВІСТНИК принесе літературно критичні оцінки сучасного письменства

ВІСТНИК інформуватиме про нові течії в науці і займатиметься актуальними питаннями громадського життя.

ВІСТНИК має кореспондентів в головних європейських культурних центрах.

В журналі містили або міститимуть свої статті: В. Андрієвський, М. Андрусак, Б. Антонич, В. Біднов, Л. Бурачинська, І. Гончаренко, О. Грицай, А. Ворон, Дм. Донцов, Г. Колер Чикаленко, М. Кордуба, Н. Королева, В. Королів-Старий, А. Крозуб, С. Куликівна, Е. Ляхович, Н. Лівкцька-Холодна, Ю. Липа, Л. Лукасевич, Л. Луців, Е. Малапюк, М. Матіїв-Мельник, Л. Мосендз, М. Мухін, О. Наріжний, С. Наріжний, О. Ольжич, Всев. Петрів, Ю. Пирогова, В. Постригач, В. Приходько, А. Річинський, У. Самчук, С. Сірополко, Ст. Смаль-Стоцький, о. Ст. Смачило, О. Стефанович, М. Струтинська, О. Теліга. І. Федорович-Малицька й інші.

Передплата, яку треба слати **виключно** на **Чарнецького 3 м. 6**, або на чекове конто. 500.371, виносить: кварталню зл. 6.60; піврічно — 12; річно 23; для заграниці — 4 амер. дол. Ціна окремої книжки — зл. 2'20. — — — — —

В АМЕРИЦІ набувати **Вістник**: Книг. М. Сурмача,
103 Av. А. Нью-Йорк.

**ІЛЮСТРОВАННИЙ
ПІВМІСЯЧНИК**

„РІДНА ШКОЛА”

„Рідна Школа” — це трибуна у найживотніших підставових справах української нації. Передплата в краю, для Чехословаччини, Румунії й Австрії: місячно 1 вол. чвертьрічно 3 зол. піврічно 5'50 зол. річно 10 вол. Для прочої заграниці: 2 дол. на рік і 1 дол. за півроку. Адреса: „Рідна Школа” Львів, Ринок ч. 10; Конто ПКО 153.427. Тел. 77-52

Видає: Ольга Бачинська. За редакцію відповідає Іван Устиянович
Ред. і Адм. — Львів, Чарнецького 3/6

З друкарні Ставроп. Інст. в піднаймі З. Медичького у Львові.